

คำนำ

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมีรายละเอียดประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้างหลักสูตร กรอบสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผล โดยกำหนดสาระวิชาบังคับไว้ ส่วนวิชาเลือกให้สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเลือก จะต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไปพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม การพัฒนาหลักสูตรวิชาเลือก จึงมีความสำคัญในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาและของผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ กศน.อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย จึงได้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรรายวิชาเลือกเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา

หลักสูตรรายวิชาเลือก แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด จัดทำขึ้นโดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลัก หนังสือนี้นี้จึงตรงตามแนวทางของหลักสูตรทุกประการ

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอบ้านด่านลานหอย

สิงหาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
คำแนะนำในการใช้หนังสือ	3
โครงสร้างรายวิชา	4
แบบทดสอบก่อนเรียน	6
บทที่ 1 บทนำ	9
เรื่องที่ 1 สภาพทั่วไปของตำบลลี้ซัง	9
เรื่องที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน	12
เรื่องที่ 3 เรื่องเล่าขานตำนานท้องถิ่น	25
บทที่ 2 การให้ความหมายต่อแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด กลุ่มน้ำยม	31
บทที่ 3 หลักฐานที่พบใหม่ (โลหะ) ในแหล่งโบราณคดี ที่มีอายุก่อนเมืองสุโขทัย	37
บทที่ 4 ชุมชนถลุงเหล็ก 2,500 ปี ต้นประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัย	41
บทที่ 5 แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลลี้ซัง	43
เรื่องที่ 1 ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี	43
เรื่องที่ 2 ชุมชนผู้ผลิตเหล็กคั่นน้ำแม่ลำพัน	46
เรื่องที่ 3 การค้นพบโบราณวัตถุ	59
- ทะเบียนโบราณวัตถุ	62
กิจกรรม	101
แบบทดสอบหลังเรียน	103
ภาคผนวก	106
บรรณานุกรม	108
คณะผู้จัดทำ	109

คำแนะนำในการใช้หนังสือ

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาศักยภาพวิชาเลือกแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด (รหัส) เป็นหนังสือเรียนที่จัดทำขึ้นสำหรับผู้เรียนนอกระบบ รายละเอียดดังนี้

1. หนังสือเรียนนี้มี 5 บท

บทที่ 1 บทนำ

เรื่องที่ 1 สภาพทั่วไปของตำบลลิ่งชัน

เรื่องที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน

เรื่องที่ 3 เรื่องเล่าขานตำนานท้องถิ่น

บทที่ 2 การให้ความหมายต่อแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด กลุ่มน้ำยม

บทที่ 3 หลักฐานที่พบใหม่ (โลหะ) ในแหล่งโบราณคดี

ที่มีอายุก่อนเมืองสุโขทัย

บทที่ 4 ชุมชนถลุงเหล็ก 2,500 ปี ต้นประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัย

บทที่ 5 แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลลิ่งชัน

เรื่องที่ 1 ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี

เรื่องที่ 2 ชุมชนผู้ผลิตเหล็กต้นน้ำแม่ลำพัน

เรื่องที่ 3 การค้นพบโบราณวัตถุ

- ทะเบียนโบราณวัตถุ

2. ระยะเวลาในการศึกษา จำนวน 40 ชั่วโมง จำนวน 1 หน่วยกิต

3. วิธีการศึกษา

3.1 ทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจในรายวิชานี้เพียงใด

3.2 ศึกษาหนังสือเรียนทีละบท ทุกเรื่อง และบันทึกการเรียนรู้ลงหลักฐานการเรียนรู้

3.3 ทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อทดสอบความรู้ที่ได้เรียนรู้จากหนังสือนี้ และเปรียบเทียบ

คะแนนที่ได้มาเปรียบเทียบกับคะแนนก่อนเรียน หากได้คะแนนน้อยกว่าเดิมให้ไป

ทบทวนบทเรียนอีกครั้ง หากได้คะแนนเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน แต่ยังไม่พอใจระดับ

คะแนนให้ลองกลับไปทบทวนเป็นบางบทเรียนที่ไม่เข้าใจ

4. นอกจากศึกษาจากหนังสือเรียนนี้แล้วผู้เรียนควรรหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ เช่น

เว็บไซต์ ห้องสมุดประชาชน ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

โครงสร้างหนังสือเรียน รายวิชา แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด รหัส

สาระสำคัญ

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการศึกษา มุ่งเน้นการเรียนรู้ถิ่นฐานบ้านเกิดและประวัติศาสตร์ชุมชน การจัดการเรียนรู้รายวิชา แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ก่อนกรุงสุโขทัย โดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และต่อเนื่องตลอดชีวิต

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน
2. เพื่อให้ผู้เรียนอธิบายถึงลักษณะที่สำคัญของแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด
3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน

ขอบข่ายเนื้อหา

หนังสือเรียนรายวิชา แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด รหัส มี 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

เรื่องที่ 1 สภาพทั่วไปของตำบลดิ่งชัน

เรื่องที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน

เรื่องที่ 3 เรื่องเล่าขานตำนานท้องถิ่น

บทที่ 2 การให้ความหมายต่อแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด กลุ่มน้ำยม

บทที่ 3 หลักฐานที่พบใหม่ (โลหะ) ในแหล่งโบราณคดี

ที่มีอายุก่อนเมืองสุโขทัย

บทที่ 4 ชุมชนถลุงเหล็ก 2,500 ปี ต้นประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัย

บทที่ 5 แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลดิ่งชัน

เรื่องที่ 1 ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี

เรื่องที่ 2 ชุมชนผู้ผลิตเหล็กต้นน้ำแม่ลำพัน

เรื่องที่ 3 การค้นพบโบราณวัตถุ

- ทะเบียนโบราณวัตถุ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. แบบทดสอบก่อน – หลังเรียน
2. ศึกษาหนังสือเรียนแต่ละบท
3. บันทึกการเรียนรู้ กิจกรรมท้ายเล่ม
4. ศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ

การวัดและประเมินผล

1. การบันทึกการเรียนรู้
2. ทำกิจกรรมท้ายเล่ม
3. ทดสอบหลังเรียน

แบบทดสอบก่อนเรียน

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

1. สภาพพื้นที่ของตำบลตลิ่งชันคือข้อใด
 - ก. ที่ราบลุ่ม
 - ข. ที่ราบลุ่มแม่น้ำ
 - ค. ที่ราบและที่สูง
 - ง. เทือกเขาสูง
2. พื้นที่ใดที่ไม่มีเขตติดต่อกับตำบลตลิ่งชัน
 - ก. อำเภอทุ่งเสลี่ยม
 - ข. ตำบลวังตะคร้อ
 - ค. อำเภอเถิน
 - ง. จังหวัดตาก
3. สภาพพื้นดินในตำบลตลิ่งชันเป็นแบบใด
 - ก. ดินทราย
 - ข. ดินเหนียว
 - ค. ดินร่วน
 - ง. ดินร่วนปนทราย
4. ประโยชน์ของการศึกษาความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นคือข้อใด
 - ก. ทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อน
 - ข. ทำให้ทราบอารยธรรมและวัฒนธรรม ของคนในยุคก่อน
 - ค. ทำให้ทราบถึงแหล่งที่ตั้งของชุมชน
 - ง. ถูกทุกข้อ
5. แม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านชุมชนบ้านวังหาด
 - ก. แม่ลำพัน
 - ข. แม่น้ำยม
 - ค. แม่กองค่าย
 - ง. แม่น้ำปิง
6. แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดเป็นแหล่งโบราณคดีในกลุ่มน้ำยมอายุเก่าที่สุด ประมาณกี่ปี
 - ก. 1,500 ปี
 - ข. 2,500 ปี
 - ค. 3,000 ปี
 - ง. 3,500 ปี
7. โบราณวัตถุที่ค้นพบจำนวนมากจากแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ได้แก่
 - ก. กำไลสำริด
 - ข. แวดินเผา
 - ค. ลูกปัด
 - ง. แผ่นโลหะรูปหน้าลิง
8. ชุมชนถลุงเหล็กบ้านวังหาด มีอายุประมาณกี่ปีมาแล้ว
 - ก. 1,500 ปี
 - ข. 2,500 ปี
 - ค. 3,000 ปี
 - ง. 3,500 ปี

9. ลักษณะภูมิประเทศของเด่นปางห้าง คือ
- ก. พื้นที่ราบแคบ ๆ ข. พื้นที่สูง
ค. พื้นที่เชิงเขา ง. พื้นที่ราบสูง
10. โบราณวัตถุข้อใดที่ไม่ได้พบที่บ้านวังหาด
- ก. พระพุทธรูป ข. แผ่นโลหะรูปหน้าลิง
ค. กำไลข้อมือสัมฤทธิ์ ง. เครื่องมือเหล็ก
11. แหล่งโบราณคดีเข้าน้ำดิบหรือเรียกอีกอย่างว่า
- ก. ดอยป่าตอง ข. เด่นปางห้าง
ค. แม่กองค่าย ง. แม่ลำพัน
12. ประชากรส่วนใหญ่ในบ้านวังหาดอพยพมาจากจังหวัดอะไร
- ก. สุโขทัย ข. ตาก
ค. อุตรดิตถ์ ง. ลำปาง
13. ประชากรบ้านวังหาดใช้ภาษาภาคอะไร
- ก. กลาง ข. ใต้
ค. เหนือ ง. อีสาน
14. ตำบลตลิ่งมีเนื้อที่ประมาณกี่ตารางกิโลเมตร
- ก. 244 ข. 334
ค. 344 ง. 433
15. ทิศเหนือของตำบลตลิ่งชั้นมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลอะไร
- ก. เวียงมอก – กลางดง ข. วังลึก – วังตะคร้อ
ค. วังประจบ – วังตะคร้อ ง. เวียงมอก – วังประจบ
16. บ้านวังหาดมีระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านด่านลานหอยประมามีกี่กิโลเมตร
- ก. 28 ข. 34
ค. 44 ง. 54

17. ข้อมูลทางโบราณคดีกล่าวถึงบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยใด
- ก. ต้นประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ข. ปลายประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ค. กลางประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ง. กรุงสุโขทัย
18. ข้อใดไม่ใช่เหตุผลสำคัญของการตั้งถิ่นฐานใกล้แม่น้ำลำคลองของคนสมัยก่อน
- ก. เพื่อความสะดวกในการคมนาคม
 - ข. เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำทำเกษตร
 - ค. เพื่อความสะดวกการหลบหนีข้าศึก
 - ง. เพื่อใช้น้ำอุปโภคบริโภค
19. ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลตลิ่งชันประกอบอาชีพอะไร
- ก. เกษตรกรรม
 - ข. การประมง
 - ค. ดึงเหล็ก
 - ง. ค้าขาย
20. เมื่อเราขุดพบโบราณวัตถุแล้วควรทำอย่างไร
- ก. เก็บไว้เป็นเจ้าของ
 - ข. นำไปขาย
 - ค. แจ้งให้ผู้นำชุมชนทราบ
 - ง. นำไปมอบให้พิพิธภัณฑ์เพื่อเก็บรักษาไว้

บทที่ 1

บทนำ

เรื่องที่ 1 สภาพทั่วไปของตำบลลี้จัน

ตำบลลี้จัน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีหมู่บ้านในเขตปกครอง 10 หมู่บ้าน มีระยะทางห่างจากอำเภอบ้านด่านลานหอย ประมาณ 34 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดสุโขทัย 58 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตำบลลี้จัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ตำบลลี้จันมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 334 ตารางกิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

- **ทิศเหนือ** ติดต่อกับตำบลเวียงมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และตำบลกลางดง อำเภอดงเสด็จ จากจุดเริ่มต้นที่ พิกัดที่ NV 325095 จุดแบ่งเขตอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง กับอำเภอดงเสด็จ จังหวัดดงเสด็จ ไปทางทิศตะวันออกตาม สันดอยตาดิจิ ถึงจุดพิกัดที่ NV 365089 ระยะทางประมาณ 2.5 กิโลเมตรไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแนวสันเขาคว่ำ พิกัดที่ NV 400029 ระยะทางประมาณ 7.1 กิโลเมตรไปทางทิศตะวันออก เฉียงเหนือตามแนวสันเขาแม่กำพะถึงจุดพิกัด NV 472071 ระยะทางประมาณ 11.3 กิโลเมตร ไปทางทิศตะวันออกตามแนวสันเขาแก้วลาน ถึง จุดแบ่งเขตอำเภอเถินกับ อำเภอดงเสด็จ พิกัดที่ NV 487073 ระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร ลงไปทางทิศใต้ถึงจุดแบ่งเขตอำเภอดงเสด็จกับอำเภอศรีสำโรงพิกัดที่ NV 492063 ระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร ไปทางทิศใต้ตามแนวสันเขาชะม้ง ถึงจุดพิกัด NV 532011 ระยะทางประมาณ 7.3 กิโลเมตร ไปทางทิศตะวันออก ถึงจุดสิ้นสุด ถึงกลางทางเกวียน พิกัดที่ NV 545013 ระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร

- **ทิศใต้** ติดต่อกับตำบลวังลึก อำเภอบ้านด่านลานหอย จากจุดเริ่มต้นที่พิกัด NU 553893 ซึ่งเป็นแนวทางเกวียนไปสิ้นสุดที่จุดกึ่งกลางลำคลองค้อน ไปทางทิศตะวันตก ตามกึ่งกลางลำคลองส่งน้ำเป็นแนวเขต ระยะทางประมาณ 3.7 กิโลเมตร ผ่านจุดเชื่อมที่พิกัด NU 518887 ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ตามเสาไม้แก่นเป็นระยะเป็นแนวแบ่งเขต ระยะทางประมาณ 6.1 กิโลเมตร ผ่านจุดเชื่อมที่ บริเวณพิกัด NU 465861 ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตามเสาไม้แก่นปักเป็นระยะเป็นแนวแบ่งเขตสิ้นสุดที่เสาไม้แก่นปักเป็นระยะเป็นแนวแบ่งเขตกับคลองลานตะแบก บรรจบกันบริเวณพิกัด NU 421885 ระยะทางประมาณ 4.9 กิโลเมตร

- **ทิศตะวันออก** ติดต่อกับ ตำบลวังน้ำขาว อำเภอบ้านด่านลานหอย จากจุดเริ่มต้นที่ กิ่งกลางทางเกวียนเขตติดต่อกับอำเภอศรีสำโรงลงไป ทางทิศใต้ พิกัดที่ NV 545013 ตามแนวเขตทางเกวียน ไปสิ้นสุดที่จุดกิ่งกลางลำคลองค้อน พิกัด NU 553893 ระยะทางประมาณ 14.4 กิโลเมตร

- **ทิศตะวันตก** ติดต่อกับ ตำบลโป่งแดง อำเภอเมืองตาก และตำบลแม่สลิด อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยเริ่มต้นที่บริเวณพิกัดที่ NU 421885 บริเวณแนวเสาหลักไม้แก่นบรรจบกับคลองลานตะแบกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตามกิ่งกลางลำคลองลานตะแบกโดยตลอดแนวเป็นแนวแบ่งเขต ระยะทางประมาณ 5.6 กิโลเมตร ผ่านจุดเชื่อมที่บริเวณพิกัด NU 370898 ไปทางทิศเหนือตามกิ่งกลางคลองลานตะแบก เป็นแนวแบ่งเขตโดยตลอด สิ้นสุดที่จุดแบ่งเขตตำบลเวียงมอกอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง กับอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก บริเวณพิกัด NV 338091 ระยะทางประมาณ 22.2 กิโลเมตร

ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบและที่ราบสูงมีภูเขาล้อมรอบ คือ เทือกเขาแม่เรไรและเทือกเขาคอยขัดห้าง และมีพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ แม่มอก – แม่ลำพัน ซึ่งเป็นป่าไม้เบญจพรรณ พันธุ์ที่สำคัญได้แก่ ไม้สักทอง และถือเป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยและลำคลอง ที่สำคัญคือ คลองแม่ลำพัน จะมีน้ำไหลหลากในฤดูฝน และในฤดูแล้งจะแห้งขอดเป็นช่วงๆ ลำคลองในพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีความลาดเทประมาณ 10 องศา ลักษณะล่องน้ำเป็นรูปตัววี สภาพตลิ่งเป็นดินร่วนปนทราย หิน และกรวด ลักษณะของน้ำเป็นน้ำจืดสามารถนำไปใช้ในการเกษตรกรรม สภาพดินเป็นดินปนลูกรังซึ่งไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตรเพราะมีแร่ธาตุอาหารน้อย จึงเหมาะสมที่จะทำการปศุสัตว์ นอกจากนี้ในพื้นที่ของตำบลตลิ่งชันยังมีแร่ธาตุหลายชนิด ได้แก่ ทองคำ หินเขียวหนุมาน ดินขาว หินอ่อน และหินลูกรัง

จำนวนหมู่บ้าน

หมู่บ้านในเขตการปกครองตำบลตลิ่งชัน มีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านตลิ่งชัน

หมู่ที่ 2 บ้านวังหาด

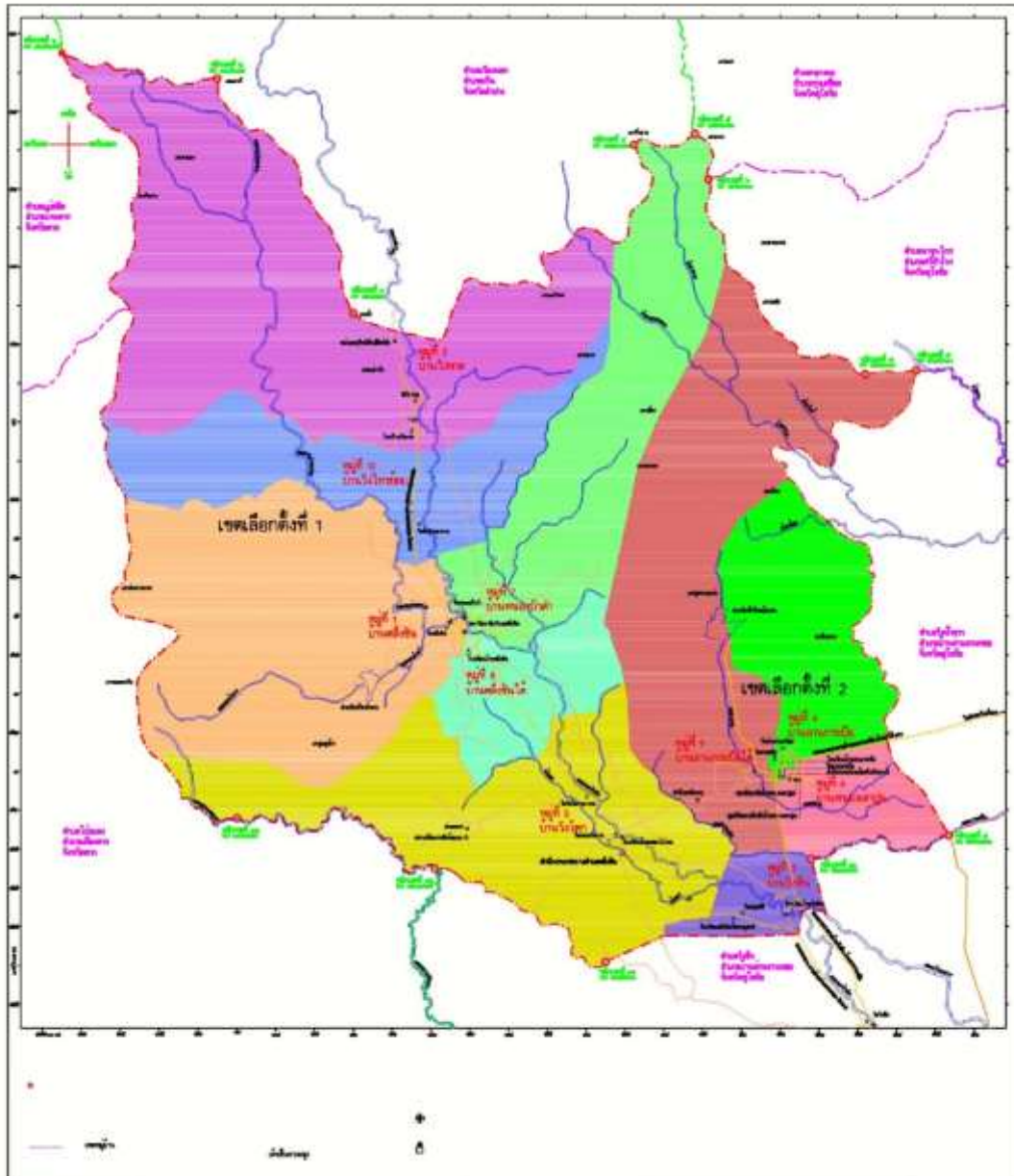
หมู่ที่ 3 บ้านวังหิน

หมู่ที่ 4 บ้านลานกระบือ

หมู่ที่ 5 บ้านวังโตก

หมู่ที่ 6 บ้านหนองเตาปูน

- หมู่ที่ 7 บ้านหนองบัวคำ
- หมู่ที่ 8 บ้านตลิ่งชันใต้
- หมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือใต้
- หมู่ที่ 10 บ้านวังไทร้อย

แผนที่ตำบลตลิ่ง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

เรื่องที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน

บ้านตลิ่งชัน หมู่ที่ 1 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่า พ่อเปี้ยะ จันติ และชาวบ้านได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เพื่อหาที่ทำกินและแหล่งน้ำ เพราะแหล่งเดิมประสบปัญหาแห้งแล้งได้มาอยู่ที่วังกวาวพร้อมชาววังหาด และได้แยกกลุ่มมาอยู่ใกล้ห้วยแม่กองค่าย หลังจากนั้นก็มีชาวบ้านอำเภอแม่พริก และจังหวัดเพชรบูรณ์(บางส่วน) มาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่ สาเหตุที่ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าตลิ่งชัน เนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมยังไม่สะดวกอย่างไรในปัจจุบันเป็นเส้นทางล่อเกวียนทางเดินเท้า ถ้าจะไปอำเภอต้องเดินเท้า และสมัยก่อนไม่มีสะพานข้ามห้วยแม่กองค่าย จะข้ามไปอีกฝั่งต้องเดินข้ามตลิ่งของห้วยที่มีความสูงชันและลื่น ยากลำบากในการข้าม ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า “ตลิ่งชัน” ตั้งแต่นั้นจนปัจจุบันชาวบ้านที่มาอยู่ก่อนพ่อเปี้ยะ จันติ พ่อสิงห์ หนานกุล พ่อหล้า จันติ

สภาพทั่วไป

บ้านตลิ่งชัน หมู่ที่ 1 มีพื้นที่ใช้เป็นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอบ้านด่านลานหอย ระยะทางประมาณ 26 กิโลเมตร

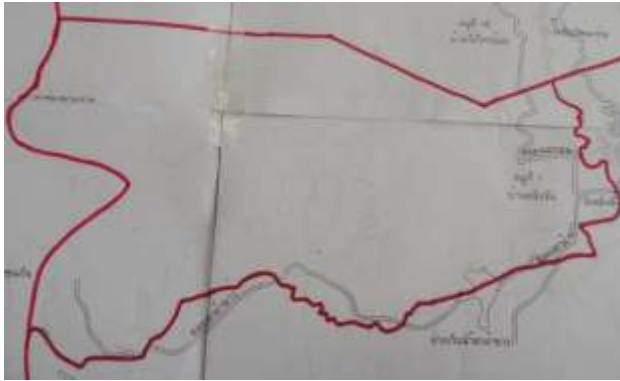
อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับ หมู่ที่ 10	บ้านวังไทร้อย
ทิศใต้	ติดกับ หมู่ที่ 8	บ้านตลิ่งชันใต้
ทิศตะวันออก	ติดกับ หมู่ที่ 7	บ้านหนองบัวคำ
ทิศตะวันตก	ติดกับ อำเภอเมือง	จังหวัดตาก

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบมีภูเขาล้อมรอบ คือ มีภูเขาแม่เรไรและเทือกเขาดอยขัดห้าง ซึ่งเป็นเทือกเขาแนวเดียวกันเหมือนหมู่บ้านวังหาด พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแม่มอก – แม่ลำพัน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดลำห้วยและลำคลอง มีคลองแม่กองค่ายและคลองแม่ลำพันไหลผ่านสภาพดินเป็นดินร่วน ดินทราย หินกรวด ดินลูกรัง

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

อาณาเขตหมู่บ้าน

ชุมชน

บ้านวังหวาด หมู่ที่ 2 ตำบลดงลิ้นจี่ อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

เริ่มจากครอบครัวของพ่อแก้ว ปูทิ พ่อหนู ชัยชมพู ฟอน่วม วงศ์ษา พ่อจันทร์ นาหลวง ได้อพยพมาจากบ้านป่าหนาด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เพื่อมาหาแหล่งที่อยู่อาศัยและที่ทำกินใหม่ เพราะที่บ้านป่าหนาดนั้นแห้งแล้งกันดาร ไม่มีที่ทำกิน จึงได้อพยพมาสร้างหมู่บ้านใหม่ คือหมู่บ้านวังกวาว และได้อพยพมาเรื่อยๆ และได้บุกเบิกทำไร่นาปลูกยาสูบโดยพ่อแก้ว ปูทิ เป็นผู้ใหญ่บ้านตลอดเวลาที่อยู่บ้านวังกวาวนั้นก็ยังขาดแคลนน้ำเพราะห้วยแม่กองคายนั้นเป็นดินทรายเก็บน้ำไม่ได้อยู่วันหนึ่งพี่แก้ว ปูทิ กับพ่อจันทร์ วุฒิชมพู ได้ออกมาล่าสัตว์ถึงวังหวาด ก็ได้พบแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุมแม่น้ำวังหวาด ต้นไม้ใหญ่นั้น คือ ต้นมะหาด และพบว่ามีสัตว์ป่ามาอาศัยกินน้ำดังนั้น พ่อแก้ว ปูทิ กับพ่อจันทร์ วุฒิชมพู จึงได้กลับไปบอกเพื่อนบ้านที่กวาวและชาวบ้านได้ปรึกษาหารือกันอพยพมาสร้างหมู่บ้านที่บริเวณบ้านวังหวาดจนถึงปัจจุบัน โดยยึดเอาต้นมะหาดใหญ่และลำห้วยที่มีน้ำใสสะอาดไม่เคยแห้งตลอดปี มาตั้งเป็นชื่อ หมู่บ้านวังหวาด

***วัง มาจากคำว่า ห้วยที่มีลักษณะน้ำมากลึกเป็นบริเวณกว้างคล้ายๆ แอ่งน้ำ น้ำไม่แห้ง

***หาด มาจากคำว่า ต้นมะหาด ที่อยู่ปกคลุมบริเวณห้วย

พื้นที่ของหมู่บ้านวังหวาด สันนิษฐานว่าเป็นเส้นทางเดินของชาวกั๊วะหรือจีนฮ้อและเป็นเส้นทางเดินในสมัยโบราณระยะ 3,000 ปี – 5,000 ปี และยังเป็นเส้นทางเดินทัพของพม่าซึ่งเดินทัพมาจากจังหวัดลำปาง และได้มาตั้งค่ายพักแรมบริเวณหมู่บ้านวังหวาด ซึ่งพบของเก่าและวัตถุโบราณ เช่น ขุดพบโครงกระดูก เหล็กสกัด เม็ดมะก่า มีด หอก ดาบ ปืนไฟ กำไร้อ้อมือ ค้อนหูทอง หม้อดิน เป็นต้น

ปัจจุบันบ้านวังหาด ตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 ตำบลดงลิงชั้น อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย มีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายอุ้น ชัยมูลวงศ์ ประชาชนมีอาชีพทำการเกษตรเช่นทำไร่ ทำนา ทำสวน หาของป่า เช่น เห็ด โคน ผักหวาน ซึ่งเป็นอาชีพเสริมของชาวบ้าน

อาณาเขต

บ้านวังหาด หมู่ที่ 2 ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของที่ว่าการอำเภอบ้านด่านลานหอย โดยมีระยะทางจากที่ทำการอำเภอบ้านด่านลานหอย ประมาณ 32 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อ อำเภอดงเจริญ จังหวัดลำปาง

ทิศใต้ ติดต่อ หมู่บ้านวังไทร้อย หมู่ 10 ตำบลดงลิงชั้น อำเภอบ้านด่านลานหอย

ทิศตะวันออก ติดต่อ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสุโขทัย

ทิศตะวันตก ติดต่อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสูง มีที่ราบเพียงเล็กน้อย มีภูเขาล้อมรอบคือเทือกเขาแม่ไร่ และเทือกเขาตอยขัดห้างและพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติแม่มอก-แม่ลำพัน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยและลำคลองที่สำคัญ คือคลองแม่ลำพัน ปกติจะมีน้ำไหลเฉพาะฤดูฝนและจะแห้งขอดเป็นตอนๆ ในฤดูแล้ง ลำคลองมีลาดชันประมาณ 10

องศา ลักษณะร่องน้ำเป็นรูปตัววี สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย หิน กรวด ลักษณะของน้ำ เป็นน้ำจืด ใช้ในการประกอบกิจการเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ สภาพพื้นที่ป่า เป็นป่าเต็งรัง หรือป่าผลัดใบ และป่าเบญจพรรณ มีไม้สักทอง ไม้ประดู่ ไม้มะค่าที่สำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

อาณาเขตหมู่บ้าน

ชุมชน

บ้านวังหิน หมู่ที่ 3 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

บ้านวังหิน เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมคู่กับตำบลตลิ่งชัน เดิมหมู่บ้านวังหิน มีชื่อเรียกว่า บ้านดินสอพอง เพราะในหมู่บ้านมีหินประเภทหนึ่งที่มีรูพรุนของเนื้อหินแล้วนำมาตำหรือบดให้ละเอียด เพื่อไปเป็นดินสอพอง ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงชื่อหมู่บ้านเป็น บ้านวังหิน ซึ่งเปลี่ยนเมื่อใดไม่ทราบ สาเหตุที่เปลี่ยนส่วนหนึ่งมาจากการที่บ้านวังหิน มีคลองแม่ตำพันไหลผ่าน หมู่บ้านที่มีความเขียว ขนาดกว้าง และความลึก ชาวบ้านจึงเรียกว่า วัง และคลองได้ไหลผ่านเขาหิน ที่มีจำนวนมาก จากบริเวณดินเขา ซึ่งอยู่ใต้น้ำจำนวนมาก จึงเป็นที่มา วังหิน ปัจจุบันหินที่มีจำนวนมากนี้ยังมีให้เห็นอยู่ ซึ่งอยู่หลังโรงเรียนบ้านวังหิน

สภาพทั่วไป

บ้านวังหิน หมู่ที่ 3 มีพื้นที่เป็นพื้นที่ทางการเกษตรเลี้ยงสัตว์และอยู่อาศัย

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ 9 บ้านลานกระบือใต้ และหมู่ที่ 6 บ้านหนองเตาปูน

ทิศใต้ ติดกับ หมู่ 1 บ้านวังลึก และหมู่ 3 บ้านสองชั้น

ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่ 2 บ้านวังน้ำขาว ตำบลวังน้ำขาว

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านวังโตก หมู่ที่ 5

ลักษณะภูมิประเทศ

ที่ราบสลับภูเขา

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

บ้านลานกระบือ หมู่ที่ 4 ตำบลลี้จัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

บ้านลานกระบือได้ตั้งมาประมาณ 50 ปี โดยเมื่อก่อนขึ้นการปกครองกับหมู่ที่ 1 ตำบลวังลึก และประมาณ พ.ศ.2500 ได้ขอแยกการปกครองออกมาเป็น บ้านลานกระบือ หมู่ที่ 4 ตำบลลี้จัน ต่อมาปี พ.ศ.2515 นายสุข ชันทีใจ ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านลานกระบือ ในปี พ.ศ.2534 ได้ขอแยกการปกครองเป็นหมู่ที่ 7 ตำบลลี้จัน จากนั้นได้ปกครองมาจนถึงปี พ.ศ.2538 จึงหมดวาระและได้แต่งตั้ง นายวิจิต เกตุขมาลา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนต่อมา และได้ปกครองจนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2549 จึงได้แต่งตั้ง นายบุญมา แก้ววรรณ เป็นผู้ใหญ่บ้านลานกระบือ เมื่อ 8 พฤษภาคม 2549

สภาพทั่วไป

บ้านลานกระบือ หมู่ที่ 4 มีพื้นที่ทั้งหมด 4,467 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัยและป่าชุมชน

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือใต้ และบ้านห้วยไคล ตำบลวังน้ำขาว
 ทิศใต้ ติดกับ หมู่ที่ 6 บ้านหนองเตาปูน, หมู่ที่ 3 บ้านวังหิน
 ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านหนองบัว ตำบลวังน้ำขาว
 ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือใต้

ลักษณะภูมิประเทศ

ที่ราบและที่ราบเชิงเขา

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

บ้านวังโตก หมู่ที่ 5 ตำบลลี้ชัง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

บ้านวังโตก ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนถิ่นสุโขทัย มีประชากรที่เป็นคนภาคเหนือที่พูดภาษาเหนือจำนวนเล็กน้อย ซึ่งแยกตัวหมู่บ้านออกมาจากบ้านวังหิน หมู่ที่ 3 และ หมู่ที่ 2 บ้านลี้ชัง ตำบลลี้ชัง อย่างละส่วนออกมาจัดตั้งเป็นบ้านวังโตก หมู่ที่ 5 ตำบลลี้ชัง ในปี พ.ศ.2519 ซึ่งมีประชากรหนาแน่น และเพิ่มมากขึ้น โดยมีนายเฮ็นปั่นอาจ เป็นผู้ใหญ่อำเภอคนแรก

เหตุผลที่หมู่บ้านมีชื่อว่า “บ้านวังโตก” เนื่องจากคลองแม่ลำพันที่ไหลผ่าน มีลำน้ำที่กว้างใหญ่ลึก จึงเรียกว่า “วัง” และคำว่า “โตก” มาจาก ลำคลองลงแม่ลำพันนั้น ได้ไหลตกลงจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำในบริเวณหมู่บ้านดังกล่าว ที่จะก่อให้เกิดวังน้ำที่น้ำได้ไหลตกลง ต่อมา คำว่า “ตก” ได้เพี้ยนไปเป็น “โตก” จึงเรียกกันตกละเอมว่า “บ้านวังโตก”

สภาพทั่วไป

บ้านวังโตก หมู่ที่ 5 มีพื้นที่ทั้งหมด 28,763.2 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัย

อาณาเขต

- ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 8 บ้านลี้ชังใต้
- ทิศใต้ ติดกับ หมู่ที่ 7 บ้านหนองบัวดำ, หมู่ที่ 8 บ้านลี้ชังใต้
- ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่ 3 บ้านวังหิน และหมู่ 9 บ้านกระปือใต้
- ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอเมือง จังหวัดตาก

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบเชิงเขา มีเขาสลับซับซ้อน

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

อาณาเขตหมู่บ้าน

ชุมชน

บ้านหนองเตาปูน หมู่ที่ 6 ตำบลดิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

บ้านหนองเตาปูน ได้แยกออกจากบ้านลานกระบือ หมู่ที่ 7 ตำบลดิ่งชัน เดิมและเมื่อ พ.ศ. 2533 บ้านหนองเตาปูน เป็นหมู่ที่ 12 ต่อมาตำบลดิ่งชัน ได้แบ่งแยกเขตการปกครองเพิ่มเติมอีก ตำบลได้แก่ ตำบลวังลึก บ้านหนองเตาปูน ได้เป็นหมู่ที่ 6 จนถึงปัจจุบัน โดยมีนายปลัด แสงไชยา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ต่อมา เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2547 นายปลัด แสงไชยา ได้ลาออกจากตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อมาลงรับสมัครเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลดิ่งชัน ผู้ใหญ่บ้านคนต่อมาที่ได้รับการแต่งตั้งคือ นายบุญเรือง สระจันทร์

สภาพทั่วไป

บ้านหนองเตาปูน หมู่ที่ 6 มีพื้นที่ทั้งหมด 9.4 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,852.1 ไร่ ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัย ที่สาธารณประโยชน์

อาณาเขต

- ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 4 บ้านลานกระบือ
- ทิศใต้ ติดกับ หมู่ที่ 3 บ้านวังหิน
- ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านหนองบัว ตำบลวังน้ำขาว
- ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่ที่ 4 บ้านลานกระบือ และหมู่ 9 บ้านลานกระบือใต้

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นพื้นที่ราบสูง มีคลองสำคัญ คือ คลองอ่าง ปกติจะมีน้ำไหลเฉพาะฤดูฝนและแห้งขอดเป็นตอนๆ ในฤดูแล้ง สภาพตลิ่งเป็นดินร่วนปนลูกรัง สภาพดินเป็นดินทราย

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

อาณาเขตหมู่บ้าน

บ้านหนองบัวดำ หมู่ที่ 7 ตำบลลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมบริเวณนี้มีป่าและหนองน้ำมีบัวอยู่มาก วันหนึ่งมีนายพรานเข้าป่าล่าสัตว์แล้วยิงวัวตัวหนึ่งได้รับบาดเจ็บแต่ยังไม่ตาย วัวตัวนั้นชมซานมากินน้ำและคาบที่หนองบัวแห่งนี้ ชาวบ้านที่อยู่บริเวณนี้จึงเรียกว่า หนองบัวดำ ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านเข้ามาอาศัยมากขึ้นจนเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ขึ้นจึงเรียกชื่อหมู่บ้านเสียใหม่ว่า หมู่บ้านหนองบัวดำ

สภาพทั่วไป

บ้านหนองบัวดำ หมู่ที่ 7 มีพื้นที่ทั้งหมด หรือประมาณ ใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัย

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 10 บ้านวังไทรฮ้อย

ทิศใต้ ติดกับ หมู่ที่ 5 บ้านวังโตก

ทิศตะวันออก ติดกับ ภูเขา

ทิศตะวันตก ติดกับ คลองแม่ลำพัน

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นพื้นที่ราบสูง มีและมีภูเขาล้อมรอบ

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

อาณาเขตหมู่บ้าน

ชุมชน

บ้านตลิ่งชันใต้ หมู่ที่ 8 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

บ้านตลิ่งชันใต้ ได้แยกออกมาจากบ้านตลิ่งชันหมู่ที่ 1 ซึ่งจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ทราบว่าชาวบ้านตลิ่งชันได้อพยพ ย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง เพื่อมาทำมาหากิน โดยหาที่ดินและแหล่งน้ำที่เหมาะสม เนื่องจากพื้นที่เดิมประสบปัญหาแห้งแล้ง ในตอนแรกได้มาอยู่ที่บ้านวังขวาง พร้อมกับกลุ่มคนในหมู่บ้านวังหาด ต่อมาได้แยกกลุ่มมาอยู่ใกล้ห้วยแม่กองค่าย หลังจากนั้น มีชาวบ้านในอำเภอบ้านพริก และชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ (บางส่วน) มาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่ สาเหตุที่ตั้งชื่อหมู่บ้านตลิ่งชัน เนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมยังไม่สะดวก มีแต่ทางเดินลือเกวียน และทางเท้า ถ้าจะเดินไปตัวอำเภอจะต้องเดินทางเท้า และสมัยก่อนไม่มี สะพานข้ามห้วยแม่กองค่าย ถ้าจะข้ามไปอีกฝั่งต้องเดินข้ามตลิ่งของห้วยมีความสูงชันและลื่น ซึ่งมีความยากลำบากมาก ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า “ตลิ่งชัน” ต่อมาเมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้น จึงได้แยกจากตลิ่งชันหมู่ที่ 1 มาเป็น “บ้านตลิ่งชันใต้” หมู่ที่ 8 เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2535 มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายหลวน หนานกุล

สภาพทั่วไป

บ้านตลิ่งชันใต้ หมู่ที่ 8 มีพื้นที่ทั้งหมด 337 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 208,750 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัย

อาณาเขต

- ทิศเหนือ ติดกับ หมู่ที่ 1 บ้านตลิ่งชัน
- ทิศใต้ ติดกับ หมู่ที่ 5 บ้านวังโตก
- ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือใต้
- ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลโป่งแดง อำเภอเมือง จังหวัดตาก

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่เป็นป่าโปร่ง หรือป่าเบญจพรรณมีภูเขาทางด้านทิศตะวันออกและตก มีแม่น้ำแม่กองค่าย และแม่ลำพันไหลผ่าน

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

อาณาเขตหมู่บ้าน

ชุมชน

บ้านลานกระบือใต้ หมู่ที่ 9 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

เริ่มจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน เมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายเพิ่ม บุญธานี คนที่สองนายน้อม ยุติบรรณ คนที่สามนายสุข นันธิใจ ในช่วงนั้น อยู่ในเขตปกครองหมู่ที่ 7 ตำบลตลิ่งชัน ต่อมาได้แยกออกเป็นหมู่ที่ 4 ซึ่งมีนายวิจิต เกสัชมาลา ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน และต่อมาได้แยกเป็นหมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือ จนถึงปัจจุบัน

สภาพทั่วไป

บ้านลานกระบือใต้ หมู่ที่ 9 มีพื้นที่ทั้งหมด หรือประมาณ 6,400 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัย

อาณาเขต

- ทิศเหนือ ติดกับ บ้านหนองบัวคำ หมู่ที่ 7
- ทิศใต้ ติดกับ หมู่ที่ 3 บ้านวังหิน
- ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่ที่ 6 บ้านหนองเตาปูน
- ทิศตะวันตก ติดกับ หมู่ที่ 5 บ้านวังโตก

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

อาณาเขตหมู่บ้าน

บ้านวังไทรย้อย หมู่ที่ 10 ตำบลลี้ชัง อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ประวัติความเป็นมา

บ้านวังไทรย้อย ก่อนที่จะตั้งเป็นหมู่บ้าน เมื่อประมาณ ปี 2528 เป็นการรวมตัวกันของประชาชนที่มีถิ่นฐานมาจากจังหวัดพิจิตร พิษณุโลก และเพชรบูรณ์เป็นส่วนใหญ่ เข้ามารวมกันตั้งถิ่นฐานและบุกเบิกจับจองที่ดิน ที่อยู่อาศัย โดยถือเอาชื่อ หมู่บ้านวังไทรย้อย ซึ่งเป็นชื่อหมู่บ้านเดิมที่จังหวัดพิษณุโลก ก่อนที่จะมาอยู่ ณ ที่แห่งนี้ โดยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านวังไทรย้อย เมื่อมีการแยกหมู่บ้านออกมาเป็นหมู่ที่ 2 ตำบลลี้ชัง

สภาพทั่วไป

บ้านวังไทรย้อย หมู่ที่ 10 มีพื้นที่ทั้งหมด ใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัย

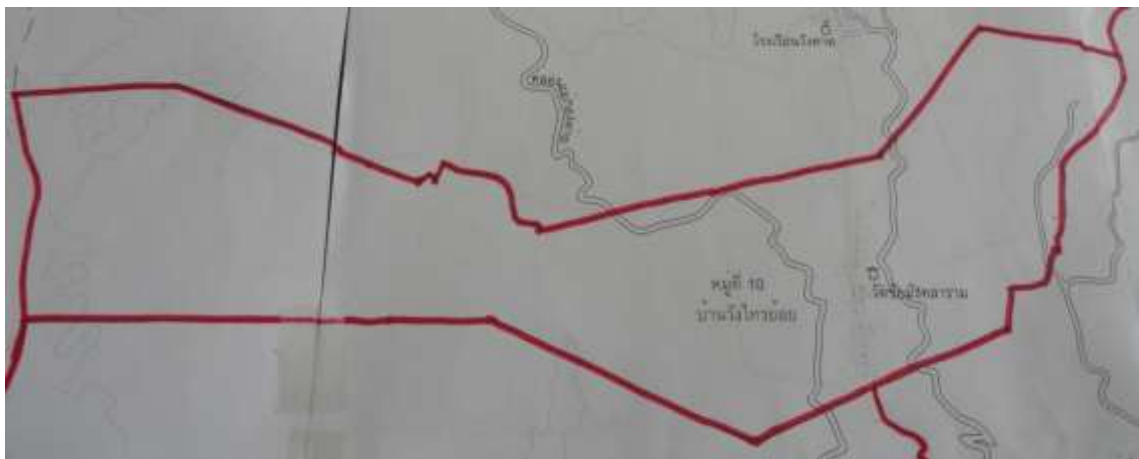
อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านวังหาด หมู่ที่ 2 ตำบลลี้ชัง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านหนองบัวคำ หมู่ 7 ตำบลลี้ชัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลวังน้ำขาว อำเภอบ้านด่านลานหอย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	เขตอำเภอเมือง จังหวัดตาก

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นพื้นที่ราบสูง มีภูเขาล้อมรอบ

แผนที่ชุมชนโดยสังเขป

อาณาเขตหมู่บ้าน

เรื่องที่ 3 เรื่องเล่าขานตำนานท้องถิ่นตำบลตลิ่งชัน

เรื่องถ้ำเขาพู

ถ้ำเขาพูตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือใต้ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย มีระยะทางห่างจาก อ.บ้านด่านลานหอย ประมาณ 26 กิโลเมตร

นายสุข นันทิใจ อายุ 75 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านเล่าให้ฟังว่าเหตุที่เรียกถ้ำเขาพูเพราะมีน้ำผุดขึ้นมาหลายแห่ง คือ พูใหญ่ (เดิมเป็นหนองน้ำประมาณ 4 ไร่ กลางคืนมีน้ำเท่าหัวเข่า กลางวันมีแค่แอ่ง ปัจจุบันขุดเป็นสระน้ำ) พุกันคลอง พุกงลือ พูขาม พูหนามแท่ง พูตะแก พูกระเพื่อม พูเหล่านี้น้ำจะไม่แห้งทั้งปี กลางคืนจะมีน้ำมากกว่ากลางวัน อยู่ห่างจากถ้ำเขาพู ประมาณ 50 - 100 เมตร

นายสุข ยังเล่าให้ฟังอีกว่าชาวบ้านจะได้ยินเสียงปีศาจลาคะตะโพนดังขึ้น ในวันโกน วันพระ และวันสำคัญทางศาสนา และจะได้ยินชัดมากในวันเข้าพรรษากับวันออกพรรษา เสียงปีศาจที่ดังขึ้นชาวบ้านลานกระบือก็ได้ยินเหมือนดังมาจากบ้านชะลาตระฆัง ชาวบ้านชะลาตระฆังก็ได้ยินเหมือนดังมาจากบ้านลานกระบือ ชาวบ้านก็ถามกันว่าทางลานกระบือมีงานอะไรไหม ชาวบ้านลานกระบือก็ตอบว่าไม่มี ชาวบ้านลานกระบือก็ถามชาวบ้านชะลาตระฆังและได้คำตอบเช่นเดียวกัน

ตอนนั้นหมู่บ้านลานกระบือมีอยู่ประมาณ 10 หลังคาเรือน นายชั้น (ถึงแก่กรรมแล้ว) เคยไปแรมควายที่บริเวณถ้ำเขาพูเพราะน้ำไม่แห้งทั้งปี แล้วไปเที่ยวป่าไปเจอขันลูกบาตรสีทอง นายชั้นจะเอาออกมาก็เอาออกมาไม่ได้ จะเดินหลงป่ากลับมาที่เดิม พอใกล้มีดนายชั้นก็กลับที่พัก แล้ววันรุ่งขึ้นกลับมาเอาขันลูกบาตรอีกแต่ก็ไม่เจอขันลูกบาตร หาทำไรก็ไม่เจอ

เหตุที่ชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปบริเวณถ้ำเขาพูก็เพราะอาจเป็นอาถรรพ์ของป่า นายสุขเล่าว่าเมื่อตอนอายุ ประมาณ 17 ปี ได้ไปเที่ยวป่าบริเวณนั้น และได้ยิงไก่ป่า เห็นว่ายิ่งถูกไก่ป่า ไก่ป่าคืน นายสุขจะเข้าไปจับแต่อยู่ ๆ ไก่ป่าก็หายไป คนไปเที่ยวป่าก็จะเป็นเหมือนนายสุขทุกคน

ปัจจุบันเป็นสถานปฏิบัติธรรมถ้ำพุโพธิสัตว์เป็นสถานปฏิบัติธรรมที่มีความสงบมากแห่งหนึ่งในตำบลตลิ่งชัน เพื่อส่งเสริมให้สตรีได้บำเพ็ญเนกขัมมบารมี

เพื่ออบรมธรรมะเจริญสติภาวนา มีโอกาส
ฝึกอบรมจิตใจให้มีความสุข
เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
ทางในถ้ำบางทางก็ถูกปิดไปโดยธรรมชาติ

ภูมิปัญญาที่ให้ข้อมูลชื่อ นายสุข นันทิใจ อายุ 75 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7
ที่อยู่ 117/2 หมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือใต้ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
การศึกษา ป.4 อาชีพ เกษตรกร
ผู้บันทึก นายสมชาย นาโตนด อายุ 36 ปี ตำแหน่ง ครู กศน.ตำบลตลิ่งชัน
จดบันทึกเมื่อ วันที่ 16 สิงหาคม 2554

เรื่องถ้ำกระสุน

ถ้ำกระสุน ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือใต้ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
ผ่านทางอ่างเก็บน้ำกัวหลวงแทน มีระยะทางห่างจากอำเภอบ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย ประมาณ 24
กิโลเมตร

นายสุข นันทิใจ อายุ 75 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านเล่าให้ฟังว่า เหตุที่เรียกกันว่าถ้ำกระสุนก็เพราะ
ในถ้ำจะมีลูกหินกลม ๆ คล้ายลูกกระสุนเป็นจำนวนมาก มีหลายขนาด เวลาทุบลูกหินก็จะกะเทาะ
ออกเป็นชิ้น ๆ ในถ้ำจะมีน้ำหยดและมีสระน้ำ ในสระก็จะมีต้นบัว ปลา ถ้ำกระสุนจะมีทางเข้าทาง
เดียว มีรูอยู่ด้านบนถ้ำ เมื่อก่อนเคยมีพระอาจารย์หนู มาจากอีสานมาอยู่ในถ้ำ แล้วได้รินน้ำไว้ในแก้ว
วางไว้ ก็มีเม่นมากินน้ำจนหมด

นายสุข ยังเล่าอีกว่าถ้าใครไปเอาสัตว์บริเวณถ้ำมา ก็จะปวดท้อง ปวดหลัง ปวดเอว ก็ต้องนำ
สัตว์มาคั้น พอนำมาคั้นแล้วอาการปวดท้อง ปวดหลัง ปวดเอว ก็หายไป ถ้ำกระสุนพบโดยมี
ชาวบ้านเข้าไปเที่ยวป่าไม่สามารถระบุว่าเป็นใคร

ปัจจุบันถ้ำกระสุนยังคงเป็นธรรมชาติ แต่ในถ้ำจะมีลูกหินลักษณะคล้ายลูกกระสุนจะมีน้อย
และมีอ่างเก็บน้ำกัวหลวงแทนอยู่ก่อนถึงปากถ้ำ และมีพระหลวงตามบุญอาศัยอยู่ในถ้ำ

ปากถ้ำกระสุน

ภูมิปัญญาที่ให้ข้อมูลชื่อ นายสุข นันทิใจ อายุ 75 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7
ที่อยู่ 117/2 หมู่ที่ 9 บ้านลานกระบือใต้ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
การศึกษา ป.4 อาชีพ เกษตรกร

ผู้บันทึก นายสมชาย นาโตนด อายุ 36 ปี ตำแหน่ง ครู กศน.ตำบลตลิ่งชัน
จดบันทึกเมื่อ วันที่ 16 สิงหาคม 2554

เรื่องการขุดร่อนทอง

การขุดร่อนทองบริเวณที่ขุดจะอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 8 บ้านตลิ่งชันใต้ (เดิม หมู่ที่ 1 บ้านตลิ่งชัน)
ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย มีระยะทางห่างจากอำเภอบ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
ประมาณ 26 กิโลเมตร

นายคำอ้าย หนานกุล อายุ 79 ปี อยู่บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ที่ 2 ต.ตลิ่งชัน เล่าว่า การขุด
ร่อนทองประมาณสงครามโลกครั้งที่ 2 นายคำอ้ายเห็นมาตั้งแต่เด็ก เมื่อประมาณ พ.ศ. 2486 นาย
สิงห์ หนานกุล ขุดร่อนทองได้ก้อนละประมาณ 5 กิโลกรัม แล้วต่อมาลุงใจ หนานนะ พร้อมกับ
เพื่อนอีก 5 คน ขุดได้อีกก้อนประมาณ 7 กิโลกรัม พอชาวบ้านทราบข่าวว่าขุดทองได้มาก ก็พา
กันไปขุดกันมาเรื่อย ๆ บางคนก็ได้เป็นก้อนเล็กๆ เป็นกากทองบ้าง เป็นเศษทองบ้าง การขุด
ร่อนทองจะใช้เครื่องมือพวกจอม เสียมในการขุด แล้วนำมาร่อนด้วยกระแตง กระด้ง บริเวณที่ขุด
ร่อนทองชาวบ้านเรียกว่า บ่อคำหลวง กับสันเปงาม ชาวบ้านที่มาขุดจะมาจากลำพูน ลำปาง และ

เถิน เมื่อซุดพบแล้ว ส่วนมากทองคำจะอยู่ติดกับทองแดง ต้องนำมาแยกออกจากกันก่อน บางคนก็นำไปขายแบบนั้นเลย บางคนก็นำมาเป็นเครื่องประดับ

ปัจจุบันอยู่ในเขตทหาร มีการหวงห้ามไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปซุด เป็นภูเขาและเป็นที่ยาสูบ บนภูเขาจะมาร่องรอยการซุดมีลักษณะเป็นปอลึก

พื้นที่ราบก่อนถึงอ่างเก็บน้ำตาผ้าขาว

ภูเขาอยู่ด้านข้างอ่างเก็บน้ำตาผ้าขาว

บริเวณที่ซุดร่อนทองปัจจุบัน (สิงหาคม 2554)

ภูมิปัญญาที่ให้ข้อมูลชื่อ นายคำอ้าย หนานกุล อายุ 79 ปี

ที่อยู่ 19/1 หมู่ที่ 2 บ้านวังหาด ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย

การศึกษา ป.4 อาชีพ เกษตรกร

ผู้บันทึก นายสมชาย นาโตนด อายุ 36 ปี ตำแหน่ง ครู กศน.ตำบลตลิ่งชัน

จดบันทึกเมื่อ วันที่ 16 สิงหาคม 2554

เรื่องอีเมลิ้นดำ

อีเมลิ้นดำเป็นแม่ทัพใหญ่ มีลิ้นดำ พัน แทงไม่เข้ามาจากเมืองตาก ในครั้งนั้นมีกองทัพมาเผชิญหน้ากัน (ไม่ทราบว่าเป็นกองทัพของฝ่ายไหน) เป็นกองทัพผู้ชาย พอมาถึงก็สู้รบกัน (ที่ลานเถ้าอุ้นปัจจุบัน) สู้รบกันไปกันมา ฝ่ายมัดดอกของอีเมลิ้นดำก็หลุดออกจากอก แม่ทัพฝ่ายตรงกันข้ามพอเห็นว่าอีเมลิ้นดำเป็นผู้หญิง ก็กล่าวว่าแม่ทัพมันเป็นผู้หญิงอย่าไปกลัวอะไรมัน อีเมลิ้นดำเกิด

หลุมอีเมปัจจุบัน (22 ส.ค.54)

ความน้อยใจก็เอาดาบตัดนมทั้งสองข้างแล้วขว้างทิ้งไป (ปัจจุบันเรียกเขานมนาง) พออีเมลิ้นดำขว้างนมไปแล้ว ก็มีอีแร้งก็มาจิกเอานมอีเมลิ้นดำไปกินที่อื่น แล้วจี้ไว้ (ปัจจุบันเรียกเขาอีแร้ง) หลุมอีเมปัจจุบัน (22 ส.ค.54)

เมื่ออีเมลิ้นดำตายแล้วก็ฝังไว้ใกล้ที่อีเมลิ้นดำตาย (ปัจจุบันเรียกว่าหลุมอีเม) พอเวลาผ่านไปก็ขุดอีเมลิ้นดำขึ้นมาเผา ก็จะมีควันขึ้น ขณะเดียวกันชาวเมืองตากซึ่งเล่ากันว่าเป็นญาติของอีเมลิ้นดำขึ้นไปที่เขาคอยควัน (อยู่เมืองตาก) เห็นควันขึ้นทางที่อีเมลิ้นดำสู้รบ ก็เดินทางมาโดยใช้เวลาประมาณ 3 – 4 วัน พอมาถึงก็เห็นแต่จี้เต้าพอเอามือจับคูจี้เต้ายังอุ่น (ปัจจุบันเรียกว่าลานเต้าอุ่น)

หลุมอีเมจะมีลักษณะมีหัว แขน ขา เหมือนรูปคน มีน้ำอยู่และต่อมาก็มี วัช ควายลงไปกินน้ำเรื่อย ๆ ทำให้หลุมอีเมพังลง ปัจจุบันจะเป็นหนองน้ำ ชาวบ้านเรียกกันว่าหลุมอีเม

นายชิง เอี่ยมสะอาด

นายชิง เอี่ยมสะอาด เล่าว่าแม่เลียบ เอี่ยมสะอาด เคยเล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนหลุมอีเมจะคล้ายคนมาก และนายชิงก็เคยเห็นเมื่ออายุประมาณ 14 – 15 ปี แต่เห็นเป็นบางส่วน

เขานมนาง (22 ส.ค.54)

เขาอีแร้งอยู่ข้างโรงเรียนตลิ่งชันวิทยานุสรณ์ (22 ส.ค.54)

ภูมิปัญญาที่ให้ข้อมูลชื่อ นายชิง เอี่ยมสะอาด อายุ 85 ปี

ที่อยู่ 102/1 หมู่ที่ 3 บ้านวังหิน ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
การศึกษา ป.4 อาชีพ เกษตรกร

ผู้บันทึก นายสมชาย นาโตนด อายุ 36 ปี ตำแหน่ง ครู กศน.ตำบลตลิ่งชัน
จดบันทึกเมื่อ วันที่ 22 สิงหาคม 2554

เรื่องเมืองอิมลินดำ ผู้เขียนได้เข้าไปค้นหาในอินเทอร์เน็ต <http://www.plazathai.com/show-370058.html> พบว่า พระราชประวัติคุณ (ทิม ยสทินโน) อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุโขทัย และเจ้าอาวาสวัดราชธานี ได้ช่วยเหลือราชการ โดยออกสำรวจโบราณสถานเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ ช่วยดูแลปกป้องการลักลอบขุดค้นทำลายโบราณสถาน รวมทั้งการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานเบื้องต้นหลายแห่งในเมืองสุโขทัย และศรีสัชนาลัย นับเป็นพระเถระผู้มีพระคุณูปการอันยิ่งใหญ่ต่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานในจังหวัดสุโขทัย ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันสำคัญของโลก พระราชประวัติคุณถึงแก่กรรมภาพ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ สิริรวมอายุได้ ๘๘ ปี (-ผู้เรียบเรียง) จากพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และข้อเขียนของท่านผู้อื่น ตามที่ยกมาข้างต้นนั้น ทรงเชื่อและต่างมีความเห็นว่า โบสถ์หลังนี้สร้างขึ้นทีหลัง ไม่เก่าถึงสมัยสุโขทัย ส่วนพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ไม่ทรงชี้ลงไปว่า เป็นของสร้างใหม่หรือของเก่า เพียงแต่ทรงเล่าว่าข้างหลังเจดีย์ด้านทิศตะวันตกเป็นโบสถ์นั้นมองหลังคาแปลกไว้ และว่าท่านพระยาจางวางท่านจัดการส่วนเมืองอิมลินดำนั้น เป็นเรื่องมุขปาฐะ เป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่ากันมานานแพร่หลายอยู่ในเขตอำเภอบ้านด่านลานหอยเป็นเรื่องเล่าถึงการสู้รบระหว่างกองกำลังเมืองตากกับเมืองสุโขทัยแต่อดีตมานาน โดยกองทัพทั้งสองฝ่ายประจันหน้ากันที่บ้านวังหิน ฝ่ายเมืองตากได้ให้ธิดา ชื่ออิม (เนื่องจากนางมีลีนสีดำจึงเรียกกันว่าอิมลินดำ) ปลอมตัวเป็นผู้ชายชู้ช่างออกรบขณะทำการรบหมวกของอิมหลุดจากศีรษะ ทำให้ฝ่ายสุโขทัยรู้ว่าคนที่ตนต่อสู้ผู้นั้นเป็นผู้หญิง จึงร้องถามไปว่าเอ็งเป็นผู้หญิงใช่ไหม? □ อิมเมื่อรู้ว่าฝ่ายข้าศึกรู้ว่าตนเป็นผู้หญิงจึงเสียใจจับข้างเข้าป่าไป เมื่อลงจากหลังช้างแล้ว จึงตัดลิ้นตนเองขว้างลงในหนองน้ำ ปัจจุบันหนองนี้เรียกกันว่า หนองลีนกา เพราะมีลีนสีดำอยู่ จากนั้นอิมก็ได้ตัดนมทั้งสองข้างออกทิ้ง จึงเรียกบริเวณนั้นว่า เขานมนาง เมื่อนางสิ้นใจลง ทหารได้ฝังศพนางไว้สถานที่ตรงนั้นปัจจุบันเรียกว่า หลุมอิม ยังมีอะไรอื่นที่เกี่ยวกับอิมลินดำอีกหลายเรื่องที่เกิดขึ้นในท้องที่บ้านด่านลานหอยและมีอิทธิพลซึมซับสืบต่อมาจนถึงเมืองสุโขทัย คือเรื่องการสร้างโบสถ์วัดตระพังทอง มุขปาฐะอิมลินดำ จะเป็นเรื่องของคนในประวัติศาสตร์แล้วถูกเสริมต่อกันมาในรูปของนิทาน หรือเป็นนิทานล้วนๆที่ไม่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เลยก็ตาม แต่คนเมืองเก่ากลุ่มหนึ่งก็ได้รับการบอกเล่ากันมาเช่นนี้ และเชื่อว่าผู้สร้างโบสถ์วัดตระพังทอง คือ อิมลินดำ หญิงผู้เก่งกล้าเด็ดเดี่ยวผู้หนึ่งเอง ข้อความของนักปราชญ์ผู้รู้ร่วมสมัย รวมทั้งนิทานพื้นบ้านใกล้เคียง ดังที่ยกมากล่าวไว้ก่อนข้างยี่ดียวก็เพื่อแสดงหลักฐานให้มองเห็นถึงความเป็นมาของโบสถ์หลังนี้

บทที่ 2

การให้ความหมายต่อแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ลุ่มน้ำยม

การค้นพบ แหล่งโบราณคดี บ้านวังหาด มีความสำคัญต่อการเข้าใจประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นอย่างมาก เพราะแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นแหล่งโบราณลุ่มน้ำยมอายุเก่าสุด ประมาณ 2,500 ปี หรือ 500 ก่อนคริสตกาล ต่อมาจนถึงสมัยทราวดี ถือได้ว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีหลักฐานแสดงการมีอยู่ของชุมชนเก่าขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำอันเป็นที่ตั้งของนครสุโขทัย ก่อนสมัยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่ ห้วยแม่โจน วัดพระพายหลวง เมื่อเทียบเคียงความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีอื่นใกล้เคียงแล้วจะทำให้ให้นักประวัติศาสตร์สามารถรู้อดีตเกี่ยวกับกำเนิดและวิวัฒนาการของ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยยุคสมัยทางโบราณคดีกำหนดดังแต่ก่อน

เป็นที่น่าสังเกตว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ ชาวบ้านรู้จักมานานแล้วก่อนการขุดพบของกรมศิลปากร คณะสำรวจของสำนักพิมพ์เมืองโบราณภายใต้การนำของ รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม ได้ออกสำรวจเก็บมูลเพิ่มเติมและทำการสัมภาษณ์ชาวบ้านในละแวกแหล่งโบราณคดี เมื่อเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน พ.ศ. 2534 คุณสมเดช พ่วงแผน แห่ง “อาณาจักรพ่อกู” โรงงานผลิตเหล็กและค้าสังคโลกสุโขทัย ซึ่งเก็บรักษาของจากแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดไว้ส่วนหนึ่งที่ได้จากชาวบ้าน และยินดีให้ความร่วมมือเพื่อช่วยกันส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ ซึ่งทางคณะสำรวจได้ถ่ายรูปวัตถุที่ได้ค้นพบจากแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดจำนวนมาก มีทั้งเครื่องมือเหล็ก ก้อนหินส่วนโลหะ ลูกปัด เหรียญตรา ภาชนะดินเผา แวดินเผา และอื่น ๆ นับว่าคุณสมเดชเป็นผู้มีส่วนในการเผยแพร่ความรู้เรื่องนี้ให้สาธารณชนอยู่มาก

เมื่อประมวลหลักฐานจากการขุดค้นของนักโบราณคดีและวัตถุโบราณของชาวบ้านที่สนใจใคร่รู้เก็บรักษาไว้ ตลอดจนการสัมภาษณ์หาข้อเท็จจริง ทำให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีนี้ได้หลายประการ

แหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีขนาดใหญ่โตกินอาณาบริเวณกว้างขวางมาก อาณาบริเวณตั้งแต่บ้านวังหาดถึงดอย (ผาขัดห้าง) จังหวัดลำปาง กล่าวได้ว่าเป็นชุมชนอุตสาหกรรมที่ได้สร้างความถนัดเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีการถลุงเหล็ก ปริมาณของวัตถุโลหะ อันเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่พบมากมาย ตลอดทั้งก้อนตะกรันเหล็ก จำนวนหนึ่ง จึงมีความเป็นไปได้สูงว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้

เป็นทั้งแหล่งขุด (mining area) และแหล่งถลุง (smelting area) มีกระบวนการผลิตครบวงจร ไม่พบแหล่งโบราณคดีอื่นนอกจากแหล่งโบราณคดีบางแหล่งในกลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก

มนุษย์ในชุมชนนี้รู้จักเอาเหล็กมาแปรรูปเป็นเครื่องใช้ ซึ่งร่องรอยเกี่ยวกับการนี้ปรากฏที่บ้านหนองบัวดำ เป็นต้น เครื่องมือเหล็กที่พบจำนวนมากอาจถูกนำไปใช้สกัดแร่ก็ได้ หรืออาจนำไปใช้สลักหิน (ดังที่พบภาพสลักบนหินตามถ้ำบางแห่งบริเวณลุ่มน้ำน่านและในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ชาวบ้านเรียกเครื่องมือดังกล่าวนี้ว่า “เหล็กสกัด”

ได้พบก้อนโลหะ (ingot) จำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งสื่อในการแลกเปลี่ยนแทนเงินตราหรือเป็นตุ้มหุประดับ ดังเช่นที่พบจากการขุดค้น ณ เมืองโบราณจันเสนก็ได้

ในบรรดาวัตถุโลหะที่พบนั้นมี เครื่องประดับเงินและทองจำนวนหนึ่ง และ ดาบโบราณลักษณะคล้ายที่พบในเวียดนามเหนือและจีนตอนใต้ เครื่องประดับสำริด คล้ายกำไลตกแต่งด้วยกระพรวนรูปตัว s ซึ่งอาจเป็นได้ว่าเป็นวัตถุในกระแสวัฒนธรรมดองเชินจากเวียดนามเหนือ กำไลสำริด จำนวนหนึ่งเนือบางเฉียบแสดงถึงฝีมือการหล่อที่ชำนาญ หรือไม่มีมนุษย์ในชุมชนแห่งนี้ได้รับรู้และสัมผัสกับความรู้และเทคโนโลยีทางการผลิตหล่อสำริดขั้นสูง อันแสดงถึงการมิได้เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นและอยู่อย่างโดดเดี่ยว ทว่าอยู่ในวงจรของการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ-วัฒนธรรมของกลุ่มคนในยุคก่อนประวัติศาสตร์

สภาพการเป็นแหล่งถลุงเหล็กขนาดใหญ่ของแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ซึ่งถ้าเจาะจงตำแหน่งลงไปแล้วกล่าวได้ว่า อยู่บริเวณต้นน้ำแม่ลำพัน อันเปรียบเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชุมชนบริเวณสุโขทัย ชุมชนตั้งอยู่ที่ลาดเชิงเขาลึกเข้าไปในป่า จึงตั้งเป็นสมมติฐานในเบื้องต้นนี้ได้ก่อนว่า ความมั่นคงของทรัพยากรธรรมชาติจำพวกแร่ธาตุได้ดึงดูดมนุษย์กลุ่มหนึ่งให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่แถบนี้และอาจกล่าวได้ว่าชุมชนในกลุ่มน้ำยมมีพัฒนาการทางด้านโลหกรรมเช่นเดียวกับชุมชนทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือและชุมชนเขตลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก เงื่อนไขดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญเกี่ยวกับวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสุโขทัยสมัยเริ่มแรก เชื่อได้ว่ากระแสวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีและการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ส่งผลเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ-วัฒนธรรมให้แก่ชุมชน เช่นมีความรู้พัฒนาการทางเทคโนโลยีเฉพาะชำนาญขึ้น

ผลได้ทางเศรษฐกิจย่อมดึงดูดประชากรให้มาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น และน่าจะได้มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจในขอบข่ายกว้างขวางเห็นได้จากปริมาณของลูกปัดที่คงใช้เป็นสื่อแลกเปลี่ยนจำนวนมาก วัตถุบางชิ้น

เหรียญตราคล้ายกับที่อื่น

ลูกปัด พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด

โบราณวัตถุอีกประเภทหนึ่งซึ่งค้นพบจำนวนมากมาจากแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ได้แก่ ลูกปัด ชาวบ้านบางคนให้ข้อมูลว่าพบลูกปัดรวมแล้วได้หลายถุง บางส่วนขายข้ามภาคเป็นสินค้าวัตถุโบราณ แต่อีกส่วนหนึ่งตกเป็นสมบัติของผู้รักของประเภทนี้ เพื่อจริงอย่างไรคงยากแก่การพิสูจน์ (แม้ว่าการขุดค้นอย่างถูกวิธีและทันเวลาของักโบราณคดีอาจช่วยได้มากก็ตาม) ที่สำคัญคือลูกปัดจำนวนมากเท่าที่ได้เห็นนั้น ซึ่งให้เห็นความนิยมในการใช้ลูกปัดของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งมีทั้งลูกปัดแก้ว และหินสีเป็นไปได้อาจมีการใช้วัตถุเป็นเครื่องประดับและเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนสังคมมนุษย์อีกหลายแห่งเป็นเช่นนี้ เช่นในหมู่พวกโปลินีเซียน เป็นต้น แหล่งโบราณคดีในประเทศไทยที่พบลูกปัดเป็นจำนวนมากคือที่ คลองท่อม จังหวัดกระบี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ควนลูกปัด” ที่จังหวัดกระบี่ เป็นแหล่งผลิตลูกปัดสำคัญ ลูกปัดจำนวนมากเหล่านี้อาจมีนัยให้ความสำคัญของแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด มิได้ด้อยกว่าแหล่งโบราณที่กล่าวนามมาแล้วนั้น แม้การผลิตจะอยู่ในสัดส่วนที่น้อยกว่า

โบราณวัตถุประเภทวัตถุทางความเชื่อจากแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดมีจำนวนไม่น้อย ที่สำคัญได้แก่ เหรียญตรารูปศรีวิไล และวัตถุแผ่นโลหะบาง ๆ จำหลักเป็นรูปหน้าลิง เจาะรูสำหรับร้อยสายใช้คล้องคอ เหรียญศรีวิไล เป็นวัตถุมงคลที่พบตามแหล่งโบราณคดีทวารวดีหลายแห่ง

หน้าลิง อาจใช้ห้อยเป็นเครื่องรางนิยมกันอย่างสืบเนื่องในสังคม

สุโขทัยที่มีการตั้งบ้านเมืองแคว้นแคว้นขึ้นสมัยหลังก็ได้ วัตถุ

รูปคนงูถึงมักพบตามแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีอีก

จำนวนมากที่เมืองโบราณจันเสน และในบริเวณขอบข่าย

ของวัฒนธรรมสุโขทัยบางแห่ง ได้มีผู้สันนิษฐานแล้วว่า

รูปปั้นคนงูถึงนี้เป็นวัตถุทางความเชื่อ เหรียญโบราณ

จำหลักรูปหน้าลิงก็อาจสื่อสารทำนองเดียวกัน

แผ่นโลหะรูปหน้าลิง อาจใช้เป็นเครื่องราง
มาตั้งแต่ยุคเหล็ก พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านวัง
หาด ตำบลดั่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย

เหรียญเงิน ด้านหนึ่งมีตราพระอาทิตย์ (ขวา)

อีกด้านเป็นตราศรีวิไล (ซ้าย) พบที่แหล่งโบราณคดี
บ้านวังหาด ตำบลดั่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย

วัตถุที่ค้นพบจำนวนมากอีกประเภทหนึ่งคือวัตถุดินเผา พวกภาชนะลายเชือกทาบ แวเหล็กใน และวัตถุดินเผารูปคล้ายกระดุมกลม แวเหล็กในสำหรับปั่นด้ายมักพบตามแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์และสมัยทวารวดี เป็นหลักฐานชนิดหนึ่ง que แสดงถึงการมีชีวิตของผู้คนสมัยนั้น อาจมีการปั่นฝ้ายหรือใช้ป่านชนิดหนึ่งเอามาทำเสื้อผ้าได้ หรือใช้ฟั่นเป็นด้ายสำหรับร่อนวัตถุดิบของต่าง ๆ เช่น ร้อยวัตถุหรือเหรียญมงคล ในบรรดาลูกปัดมากมายที่พบนั้น ส่วนมากเป็นลูกปัดเจาะรูร้อยด้วยเชือกน่าจะ ได้มาจากการปั่นฝ้ายให้เป็นด้ายแล้วฟั่นเป็นเกลียว

บนพื้นฐานของวัตถุที่ค้นพบ ชุมชนที่บ้านวังหาดมีวิวัฒนาการสืบเนื่องถึงประมาณ 500 B.C. ลงมา และสมัยที่ศิลปวัฒนธรรมทวารวดีแพร่หลายทั่วไป ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง เป็นชุมชนที่มีความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น อยู่ก่อนรับพุทธศาสนา เห็นได้จากการใช้เหรียญรูปหน้าลิงเป็นเครื่องรางคล่องคอ และเป็นสังคมที่มีการจำแนกความต่างของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็น ranked society ดังเช่น บางคนอาจใช้ลูกปัดแก้ว (การพบลูกปัดแก้วน่าจะเป็นสิ่งยืนยันว่าอยู่สมัยปลายยุคเหล็ก ด้วยเป็นของเกิดจากการผลิตไม่ใช้รัตนชาติ คือ หินบางชนิด หรือเปลือกหอย ดังที่ปรากฏเป็นความนิยมสมัยก่อนหน้า) ผ่านกระบวนการผลิต ซึ่งฐานะคงต่างจากคนที่ใช้ลูกปัดหิน บางคนตกแต่งด้วยเครื่องทอง-เงิน กำไลสำริดที่พบติดอยู่กับข้อมือของศพบางคน เป็นต้น

แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดนอกจากมีความสำคัญในตัวเองในฐานะที่เป็น แหล่งชุมชนอุตสาหกรรมยุคแรกในกลุ่มน้ำยม อันสัมพันธ์กับกำเนิดของชุมชนที่นครสุโขทัย (จะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไปข้างหน้า) ยังสะท้อนถึงกระแสการเคลื่อนไหวโยกย้ายหาถิ่นที่เหมาะสมในการตั้งหลักแหล่งของมนุษย์อีกด้วย ก่อนหน้าสมัยของแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ได้มีเส้นทางคมนาคมเปิดอยู่แล้วตามแนวตะวันตก-ตะวันออก คือจากบริเวณภาคกลาง กลุ่มน้ำเจ้าพระยา กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกลุ่มน้ำโขง เขตหลวงพระบาง เวียงจันทน์ เส้นทางนี้สัมพันธ์กับ กลุ่มน้ำน่าน เป็นหลักได้พบหลักฐานวัตถุโบราณและร่องรอยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ตามเส้นทางดังกล่าว ขณะเดียวกันมีเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อการขยายตัวของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์และต้นประวัติศาสตร์จากเหนือลงใต้ และได้ขึ้นเหนือทางลำน้ำปิง ตั้งแต่ประมาณ 500 B.C. ลงมา ต่อสมัยทวารวดี การพบร่องรอยของชุมชนมนุษย์หรือชุมชนบนกลุ่มน้ำปิงและกลุ่มน้ำน่านตั้งแต่ระยะก่อนประวัติศาสตร์เช่นนี้ จึงให้เห็นว่าเส้นทางคมนาคมระยะสั้นเป็นปัจจัยสำคัญส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนไหวโยกย้ายของกลุ่มคนเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเช่นการแสวงหาทรัพยากร

อย่างไรก็ตาม ดังได้กล่าวมาแล้วแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำยม แวดล้อมไปด้วยเส้นทางคมนาคมหลักในกลุ่มน้ำน่านและลุ่มน้ำปิง ในขณะที่เส้นทางคมนาคมในสองลุ่มน้ำที่กล่าวแล้วนั้น มีความเก่าแก่และเชื่อมโยงกับอาณาบริเวณอื่น เช่น เส้นทางคมนาคมจากเหนือลงใต้ และได้ขึ้นเหนือของลำน้ำปิง สามารถติดต่อกับดินแดนภาคตะวันตก เช่น ลุ่มน้ำสาละวิน อันเป็นที่ตั้งของพวกมอญ พม่า และไตใหญ่หรือฉาน ส่วนในกลุ่มน้ำน่านทั้งทางด้านตะวันตกและตะวันออกก็มีเส้นทางผ่านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้ามลำน้ำโขงไปสู่อาณาบริเวณอันเป็นที่ตั้งของพวกลาวและเผ่าพันธุ์อื่นอีกมากมาย เมื่อสัมพันธ์แหล่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด กับแหล่งโบราณคดีวัดชมชื่น ในลุ่มน้ำยม ซึ่งมีอายุอยู่สมัยหลังกว่าเข้าด้วยกัน ตลอดจนถึงเทียบกับแหล่งโบราณคดีในลุ่มน้ำปิงที่บ้านโป่งแดง เป็นต้น ต่างอยู่ในบริเวณที่เป็นตอนในของลุ่มน้ำยม-น่าน อันเป็นที่สูงหรือที่เชิงเขา เนื่องด้วยบริเวณต่ำลงมาพื้นที่ลุ่มเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานในยุคต้น การเข้าไปตั้งถิ่นฐานที่สูงห่างไกลลุ่มน้ำนอกจากอาศัยลำน้ำสายเล็กเช่นนี้ แสดงเจตจำนงในการแสวงหาทรัพยากรทั้งที่เป็นแร่ธาตุและของป่า เพื่อใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน

การเกิดของชุมชนภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวมา จึงมิได้ถูกกำหนดด้วยเส้นทางคมนาคมโดยตรง แต่เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนและเผ่าพันธุ์มนุษย์ ที่นอกจากอยู่ในกระแสวิวัฒนาการของวัฒนธรรมแล้ว ยังถูกกำหนดด้วยแรงผลักดันทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ให้แสวงหาทรัพยากรและพัฒนาความรู้ความสามารถ ตลอดจนถึงตั้งถิ่นฐานอยู่ชั่วระยะหนึ่ง มิใช่เป็นเพียงผ่านไปตามเส้นทางคมนาคมดังแต่ก่อน การแสวงหาทรัพยากรนอกจากเป็นไปเพื่อการผลิตแล้ว ยังอาจเพื่อแลกเปลี่ยนโดยใช้วัตถุเป็นสื่อแทนเงินตรา ชุมชนที่บ้านวังหาดจึงเกิดขึ้นด้วยแรงผลักดันทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม เพื่อแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ในระยะช่วงก่อนประวัติศาสตร์และต้นสมัยประวัติศาสตร์ การแสวงหาและตั้งถิ่นฐานแม้ว่าจะดำเนินไปสัมพันธ์กับพลังทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมที่มีพลังมากกว่า ชับซ้อนมากกว่า เช่น พลังทางวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนจากสังคมจีนตอนใต้ในวัฒนธรรมสำริดเคียน และสังคมในวัฒนธรรมดองเซิน เขตเวียดนามเหนือ หรือแม้แต่การเคลื่อนย้ายของผู้คนชาวอินเดียบางส่วนเข้าสู่ภาคพื้นสยามโบราณนี้ เหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นให้กลุ่มคนเคลื่อนไหวเกิดเป็นชุมชนมนุษย์หรือชุมชน ตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคที่อยู่ลึกเข้าไปทางตอนในไกลจากเส้นทางคมนาคมหลักไม่ว่าทางบกหรือทะเล แต่เป็นการเปิดพื้นที่รองรับการเพิ่มจำนวนของประชากรที่โยกย้ายเข้ามา จนย่างเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ จำนวนผู้คนประชากรที่อพยพโยกย้ายเข้ามาจากลุ่มน้ำหนึ่ง จากภูมิภาคหนึ่งไปยังอีกภูมิภาคหนึ่ง ก่อให้เกิดเส้นทางบกระยะสั้นมากมาย สังคมมีพัฒนาการสูงขึ้นในทุกด้าน ความหลากหลายของผู้คนและประชากรที่เกิดขึ้นทำให้ความเชื่อดั้งเดิมอันเป็นระบบสัญลักษณ์เพียงอย่างเดียวที่ยึดโยงสังคมไว้นั้น

ไม่สามารถเป็นตัวประสานผลประโยชน์ที่เกิดจากความต่างและแรงการเมืองของกลุ่มคนได้ ความเชื่อดั้งเดิมจึงมักผสมผสานกับระบบศาสนาใหม่ อาทิ พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ที่เข้ามาจากศูนย์กลางวัฒนธรรมความเชื่อนั้น ๆ ทั้งภูมิภาคและนอกภูมิภาค แล้วสร้างศาสนสถานและวัตถุรูปเคารพให้มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ยึดโยงผู้คนไว้ด้วยกัน ดังที่ปรากฏเมื่อสมัย วัฒนธรรมทางทวารวดี แพร่ออกไป เป็นต้น

ในกรณีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์สุโขทัย จะเห็นได้ว่าเริ่มจากชุมชนในที่เชิงเขา เช่น บ้านวังหาด ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนอุตสาหกรรมที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน แสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ จนสมัยเมื่อมีการรับศาสนาใหม่ก็เกิดชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานทำกินในพื้นที่ราบ แต่ยังอยู่ลึกเข้าไปทางตอนใน อาจเพราะความต้องการทรัพยากร ยังเป็นแรงกำหนดที่สำคัญอยู่ ชุมชนที่สร้างปรากฏ์จำ เป็นสัญลักษณ์ในเขตอำเภอกีรีมาศ ซึ่งนักโบราณคดีกำหนดอายุไว้ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 16 - 17 ก็สะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการและการขยายตัวของชุมชนก่อนตั้งเมืองสุโขทัยบนที่ลาดเชิงเขาฝั่งน้ำยม กำเนิดของสุโขทัยจึงสัมพันธ์กับชุมชนอุตสาหกรรมแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติบนที่ลาดเชิงเขา ดังเช่นที่บ้านวังหาดอยู่ไม่บ่อย นอกจากนี้เขาปู่จ่าอยู่ใกล้กับเขาหลวง ซึ่งนอกจากเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติแล้วยังเป็นศูนย์กลางแห่งความเชื่อดั้งเดิมของบรรดาผู้คนที่เข้าครอบครองอำนาจ เมืองสุโขทัย ตลอดจนชาวบ้านเมืองทั้งหลายซึ่งยังคงสืบทอดความเชื่อเรื่องผีใหญ่ที่เขาหลวง ในฐานะผีอารักษ์คุ้มครองเมืองคลันดาลความมั่งคั่งสงบสุขเมื่อผู้คนเช่นไหว้ด้วยพิธีถูกต้อง และอาจลงโทษคุกคามเมื่อคนทั้งหลายนั้นล่วงละเมิด

นั่นก็คือกลุ่มคนชุมชนทั้งหลายมาตั้งถิ่นฐานในกลุ่มน้ำยม ไม่ว่าจะบนที่เชิงเขาเช่นบ้านวังหาด หรือที่ใกล้ลำน้ำใหญ่เช่นวัดชมชื่นแม้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงด้วยแรงผลักดันหรือแรงจูงใจทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่ดำเนินมาแล้วในหมู่กลุ่มคนต่าง ๆ มาเนิ่นนาน บางชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมสายหลักอาจมีพัฒนาการการเป็นเมือง ดังกรณีเมืองเซียง และชุมชนที่วัดชมชื่น บางชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณส่วนในใกล้ลำน้ำสายย่อย อาศัยเส้นทางคมนาคมระยะสั้นและตั้งชุมชนเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างก็อาจโรยร้างไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง เพื่อแสวงหาที่ทำกินที่กว้างขวางต่อไป ดังเช่น กรณีชุมชนบ้านวังหาด บางชุมชนอาจสั่งสมจำนวนผู้คนและแสวงหาทรัพยากรตั้งอยู่เป็นเมือง เช่นที่เขาปู่จ่า เหล่านี้ต่างมีส่วนในการก่อกำเนิดเมืองสุโขทัย

บทที่ 3

หลักฐานที่พบใหม่ (โลหะ) ในแหล่งโบราณคดีที่มีอายุก่อนเมืองสุโขทัย

ความรู้เรื่องเมืองสุโขทัย ส่วนใหญ่ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยและพงศาวดารตำนานโบราณต่าง ๆ การศึกษาเรื่องราวเมืองสุโขทัยเริ่มศึกษาและเป็นที่น่าสนใจเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ยังทรงผนวชได้เสด็จเมืองเก่าสุโขทัย และทรงพบศิลาจารึกหลักที่ 1 บริเวณที่เรียกว่าเนินปราสาทในปัจจุบัน

การศึกษาเรื่องราวการก่อตั้งเมืองสุโขทัยในช่วงต้น ๆ อาศัยตำนานและพงศาวดารและศิลาจารึกเป็นแนวทางในการลำดับเรื่องราว

ปัจจุบันการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์โบราณคดีสุโขทัยที่ผ่านมาค่อนข้างไม่มีความเคลื่อนไหวทางวิชาการมากนัก เนื่องจากการจัดทำหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนสถานศึกษาได้ลำดับเรื่องราวไว้ว่า สุโขทัยเป็นอาณาจักรที่แสดงถึงความเป็นไทยและเป็นราชธานีแห่งแรก ดังนั้นจึงเหมือนกับว่าการศึกษาได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่ในความเป็นจริง การศึกษาเรื่องสุโขทัยยังมีประเด็นที่จะต้องทำอีกมากมาย เช่น การพัฒนาชุมชนก่อนที่จะเจริญรุ่งเรืองการหล่อพระพุทธรูปสำริด ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการทางด้านโลหวิทยาและการวางผังเมืองโบราณ ฯลฯ

การที่จะพิสูจน์หาข้อมูลมาสนับสนุน จึงจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาทบทวนความรู้ใหม่ด้วยพร้อมทั้งสำรวจแหล่งโบราณคดีที่ใกล้เคียงและการขุดค้นทางโบราณคดีที่คาดว่าจะจะเป็นชุมชนดั้งเดิมหรือจุดกำเนิดพัฒนาการของเมืองสุโขทัย ผู้เขียน(อเนก สีหามาตย์) ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเริ่มต้นตั้งถิ่นฐานของชุมชนแรก ๆ ก่อนที่จะเป็นแคว้นสุโขทัยที่เจริญรุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ 18 ดังนั้นในระหว่างที่รับราชการที่ จ.สุโขทัย จึงได้ทำการสำรวจศึกษาแหล่งโบราณคดีที่อยู่ใกล้เคียงเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย พร้อมทั้งการขุดค้นทางโบราณคดีตามแผนงานโครงการประจำปีของกรมศิลปากร ซึ่งได้พบหลักฐานใหม่ ๆ ทำให้ทราบว่าชุมชนดั้งเดิมก่อนการก่อตั้งเมืองสุโขทัยอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองศรีสัชนาลัยและสุโขทัยดังนี้

แผนที่บริเวณแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ต.คลังชน
อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย

บริเวณบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย สภาพแหล่งโบราณคดีเป็นที่ราบระหว่างภูเขา ด้านตะวันออกติดกับเขาหลวง เขาแม่กำพะ ทางทิศตะวันตกติดเขาแม่ไร่ มีลำน้ำแม่ลำพันไหลผ่านทางทิศตะวันตก

แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดถูกลักลอบขุดเป็นหลุมเป็นบ่อเต็มพื้นที่ประมาณ 4-5 ไร่ การขุดทดสอบได้เลือกบริเวณที่ไม่ถูกรบกวนจำนวน 2 หลุม ขนาด 1 คูณ 1 เมตร ผลการขุดทดสอบลึกประมาณ 70 เซนติเมตร ดินเป็นดินภูเขาที่ถูกน้ำชะล้างมีเศษหินและก้อนหินกระจายทั่วหลุมขุดค้น ชั้นที่พบเศษภาชนะดินเผาอยู่ในระดับความลึก 40-50 เซนติเมตร

โบราณวัตถุที่พบส่วนใหญ่เป็นเศษภาชนะดินเผาชินเนื้อหยาบ เผาไม่แกร่ง สีส้มนวลถึงเทา ขึ้นรูปด้วยมือและเป็นหมุน บางชิ้นขัดมัน

ภาชนะดินเผา พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด
ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

โบราณวัตถุประเภทอื่นที่พบได้แก่ โบราณวัตถุโลหะ
เจาะรูตรงกลางจำพวกโลหะประเภทเนื้อดินรูปร่าง
ค่อนข้างกลม ส่วนกว้างที่สุดประมาณ 4.8 เซนติเมตร
เส้นผ่าศูนย์กลางของรู 0.5 เซนติเมตร ขนาด 1-1.5
เซนติเมตร น่าจะใช้เชือกร้อยแล้วสวมใส่เพื่อเป็นเครื่อง
ประดับ หรือเครื่องรางของขลัง

แวนดินเผา พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด

โบราณวัตถุที่พบฝังอยู่ในแหล่งโบราณคดี
ดินมาก เนื่องจากอาจจะเป็นที่ราบเนินเขาถูกชะล้าง
จากน้ำฝนอยู่เสมอ แต่เนื่องจากแหล่งโบราณคดี
ถูกทำลายมาก ทำให้หลักฐานต่าง ๆ กระจุกกระจาย
สูญหายไป

ร่องรอยการขุดค้นโบราณวัตถุ บ้านวังหาด

แต่จากการสำรวจร่องรอยหลุมลักลอบขุดทั้งที่บ้านตลิ่งชันและบ้านวังหาด พบลูกปัดจำนวนมากส่วนใหญ่เป็นลูกปัดแก้ว และลูกปัดหิน

1. ลูกปัดแก้ว แบ่งได้ 2 ชนิด คือ

1.1 ลูกปัดแก้วที่พบส่วนใหญ่ที่พบมีสีน้ำตาล ส้ม เขียวอ่อน น้ำเงิน เหลือง และดำ

1.2 ลูกปัดแก้วใสสีฟ้า เขียว น้ำเงิน และเหลือง ลูกปัดแก้วทั้งหมดมีวิธีการทำคือ การใช้
เส้นวัสดุจุ่มลงไปเนื้อแก้วที่หลอมแล้วดึงให้เป็นเส้นยาว จากนั้นจึงตัดเป็นท่อน ๆ

2. ลูกปัดหิน ที่พบมีหินอาเกต และคาร์เนเลียน

ลูกปัดหินที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด
บ้านตลิ่งชัน มีแพร่กระจายทั่วในแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ
โดยเฉพาะบริเวณอินโดจีนพบช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่าง
ปลายสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์
โดยแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในอาณาจักรศรีเกษตร
อาณาจักรฟูนัน เมืองออกแก้ว หรือราว ๆ พุทธศตวรรษ

ลูกปัด พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด

ที่ 7 เป็นต้นมา ในประเทศไทยพบลูกปัดชนิดนี้ในแหล่งโบราณคดีที่มีอายุสืบเนื่องตั้งแต่สมัยก่อน
ประวัติศาสตร์ตอนปลายจนถึงสมัยทวารวดี และสิ้นสุดพุทธศตวรรษที่ 16 แหล่งโบราณคดีใกล้เคียง
ซึ่งพบลูกปัดแก้วชนิดนี้คือ แหล่งโบราณคดีวัดชมชื่น ซึ่งขุดค้นพบร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์สมัย
ทวารวดี แหล่งโบราณคดีบ้านวังไฮ จังหวัดลำพูน เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบแหล่งโบราณคดีเมืองท่า
ต่าง ๆ เช่น แถบนครปฐม พงตึก จังหวัดกาญจนบุรี

หลังจากการขุดค้นแล้วได้สำรวจในหลุมลักลอบขุดเกือบทุกหลุมพบว่า มีอยู่ 1 หลุมที่น่าสนใจ
แสดงถึงความเชื่อประเพณีฝังศพครั้งที่ 2 เพราะหลุมลักลอบขุดที่แหล่งโบราณคดีบ้านตลิ่งชัน พบว่า
ชั้นสุดท้ายของหลุม มีเต้าถ่านโรยในพื้นที่หลุม เหนือชั้นบนพบเศษกระดูกมนุษย์ และถัดขึ้นมาอีกมี
หินวางทับ จากการสอบถามราษฎรทราบว่าเดิมมีพ่อค้าของเก่าเข้ามาพร้อมเครื่องมือตรวจโลหะ
หลังจากนั้นก็ขุดและพบลักษณะฝังดังกล่าว คือ ชั้นแรกโรยขี้เถ้า ชั้นที่ 2 วางกระดูก ชั้นที่ 3

วางสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ลูกบิด อวูฐ หรือกำไล ชั้นสุดท้ายด้านบนวางทับด้วยก้อนหินแล้วจึงกลบด้วยดิน

ในการสำรวจครั้งนี้ได้เดินทางขึ้นไปสำรวจที่เรียกว่าเด่นปางห่าง อยู่เหนือแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดขึ้นไปประมาณ 10-15 กิโลเมตร ติดต่อกับเขตจังหวัดลำปาง พบว่ามีเตาถลุงโลหะ 2 เตา และยังพบร่องรอยราษฎรขึ้นมาตั้งถาวรหลายแห่ง

สำหรับโบราณวัตถุที่ราษฎรได้ขุดพบที่สำคัญมีดังนี้ เหรียญเงินตราศรีวัดสะ และตราพระอาทิตย์ ซึ่งมีรูเจาะอาจจะใช้แขวนคอเป็นเครื่องรางของศักดิ์สิทธิ์ สำหรับเหรียญที่พบมีลักษณะเหมือนกับเหรียญสมัยทวารวดีที่พบในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ชัยนาท ส่วนที่พบในพม่าเมืองพยู และที่ออกแก้ว ประเทศเวียดนาม แหวนสำริด อวูฐ มีด หอก ดาบ ทำด้วยเหล็ก ตุ่มหูหินสีขาว เป็นต้น

ในการสำรวจและขุดค้นครั้งนี้ โบราณวัตถุหลายอย่าง เช่น ลูกบิดแก้ว ลูกบิดหิน ปลายกำไลสำริด ตุ่มหูหินสีขาว มีลักษณะเหมือนโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นที่ บ้านวังไฮ ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และเหรียญตราพระอาทิตย์และศรีวัดสะเป็นหลักฐานที่สำคัญแสดงถึงการติดต่อกับชุมชนวัฒนธรรมทวารวดีทั้งจากทางเหนือ อาจจะผ่านพม่าเข้าสู่เมืองมะตะมะ และผ่านเข้าสู่เมืองเมียวดีที่เขตอำเภอแม่สอด หรืออาจมีการติดต่อกับชุมชนภาคกลางแถบเมืองชัยนาท นครสวรรค์ขึ้นมา

ชุมชนกลุ่มเดิมที่อาศัยอยู่ใน แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย อาจจะเป็นชุมชนกลุ่มเชื้อชวาญในการทำโลหะ โดยอาจจะเป็นชุมชนเร่ร่อนไปตามลำเขาต่าง ๆ และติดต่อกับคนพื้นราบซึ่งสอดคล้องกับการพบหลักฐานโบราณวัตถุ เช่น ลูกบิด เครื่องมือเครื่องใช้เหล็ก และเครื่องถ้วยสังคโลก เครื่องถ้วยจีนที่พบตามลำเขาแถบ อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก เมื่อราวปี พ.ศ. 2536 ซึ่งแสดงถึงเส้นทางการค้าสมัยโบราณ แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดและบ้านตลิ่งชันตั้งอยู่ต้นน้ำแม่ลำพัน ซึ่งไหลผ่านด้านเหนือของเมืองสุโขทัย และไหลเลียบบนคูเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือจนลงสู่แม่น้ำยม

การที่สุโขทัยมีพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 กล่าวไว้ว่า “มีพระพุทธรูปทอง มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม” ช่างโลหะสุโขทัยในสมัยนั้นคงต้องใช้โลหะจำพวกเหล็ก ทองแดง ดีบุก และตะกั่วจำนวนมากมายมหาศาลที่จะมาหล่อพระพุทธรูป เพื่อประดิษฐานในอารามหลวงต่าง ๆ ดังนั้นแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย อาจจะเป็นชุมชนที่ติดต่อกับชุมชนในพื้นที่เมืองสุโขทัย ก่อนจะพัฒนาเป็นสุโขทัยอันรุ่งเรืองต่อมา

บทที่ 4

ชุมชนถลุงเหล็ก 2,500 ปี ต้นประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัย

บริเวณตะวันตก ทางลุ่มน้ำปิงกับลุ่มน้ำยม (เขตต่อเนื่องของจังหวัดตากกับจังหวัดสุโขทัย) มีชุมชนถลุงโลหะตั้งหลักแหล่งเมื่อราว 2,500 ปีมาแล้ว เช่นที่บ้านโป่งแดง อำเภอเมือง จังหวัดตาก แต่ที่สำคัญมากอยู่ที่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย อันเป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำแม่ลำพันที่ไหลผ่านบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย ไปลงแม่น้ำยม ถือเป็นชุมชนถลุงเหล็กยุคแรกเริ่มและเป็นต้นประวัติศาสตร์กรุงสุโขทัยอย่างแท้จริง

ชุมชนถลุงเหล็กบ้านวังหาด เมื่อราว 2,500 ปีมาแล้ว ครอบคลุมอาณาเขตบริเวณกว้างขวาง ตั้งแต่บ้านวังหาดไปถึงคอยผาขัดห่างเขตจังหวัดลำปาง อาจารย์ ดร.ธิดา สาระยา (อดีตหัวหน้าภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) อธิบายว่านับเป็นชุมชนอุตสาหกรรมที่มีความถนัดเฉพาะด้านเทคโนโลยีถลุงเหล็กเพราะ “ปริมาณของวัตถุโลหะ อันเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่พบมากมาย ตลอดทั้งก้อนตะกรันเหล็กจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นไปได้สูงว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นที่แห่งขุด (mining area) และแห่งถลุง (smelting area) มีการผลิตครบวงจร”

เครื่องมือเหล็ก พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน
อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

มนุษย์ในชุมชนนี้รู้จักเอาเหล็กมาแปรรูปเป็นเครื่องใช้ ซึ่งร่องรอยเกี่ยวกับการนี้ปรากฏที่บ้านหนองบัวดำ เป็นต้น เครื่องมือเหล็กที่พบจำนวนมากอาจถูกนำไปใช้สกัดแร่ก็ได้ หรืออาจนำไปใช้สลักหิน (ดังที่พบภาพสลักบนหินตามถ้ำบางแห่งบริเวณลุ่มแม่น้ำน่าน และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ชาวบ้านเรียกเครื่องมือดังกล่าวว่า เหล็กสกัด แล้วยังพบก้อนโลหะ (ingot) จำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งสื่อในการแลกเปลี่ยนแทนเงินตรา หรือเป็นตุ้มหูประดับ

ในบรรดาวัตถุโลหะที่พบบนนั้นมีเครื่องประดับเงินกับทองจำนวนหนึ่ง และดาบโบราณลักษณะคล้ายที่พบในเวียดนามเหนือและจีนตอนใต้ เครื่องประดับสัมฤทธิ์ คล้ายกำไลตกแต่งด้วยกระพรวนรูปตัว s ซึ่งอาจเป็นได้ว่าเป็นวัตถุในกระแสวัฒนธรรมทองเงินจากเวียดนามเหนือ กำไลสำริดจำนวนหนึ่งเนื้อบางเฉียบแสดงถึงฝีมือการหล่อที่ชำนาญ หรือไม่ก็มนุษย์ในชุมชนแห่งนี้ได้รับรู้และสัมผัสกับความรู้และเทคโนโลยีทางการผลิตหล่อสำริดขั้นสูง อันแสดงถึงการมีได้เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นและอยู่อย่างโดดเดี่ยว ทว่าอยู่ในวงจรของการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ-วัฒนธรรมของกลุ่มคนในยุคเหล็กก่อนประวัติศาสตร์

กำไลข้อมือสัมฤทธิ์เนื้อบาง ซึ่งต้องใช้เทคนิคขั้นสูงในการหล่อ

กำไลสำริด มีกระพรวนอยู่ข้าง

แหวน

บทที่ 5

แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด

เรื่องที่ 1 ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด

อดีตของสุโขทัย ในความคิดคำนึงของผู้คนแต่ก่อน ก็คือราชธานีแห่งแรกของไทย ในทำนองที่ว่า คนไทยเคลื่อนย้ายเข้ามาเพราะถูกคนจีนรุกราน จึงอพยพผ่านลงมาทางเชียงแสน เชียงราย ลุ่มน้ำปิงและในที่สุดก็ตั้งเมืองขึ้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง ความเชื่อที่เล่าต่อๆ กันมาโดยตลอดนี้ ได้สร้างภาพลวงตาเกี่ยวกับสุโขทัยให้มีความสำคัญขึ้นมาในลักษณะที่ว่า กลุ่มชนชาติไทยได้สร้างเนื้อสร้างตัวสร้างสุโขทัยจนกลายเป็นนครรัฐ ซึ่งมีอาณาเขตกว้างขวาง มีเมืองหลวงที่เปรียบดังรุ่งอรุณแห่งความสุขมีการประดิษฐ์ตัวอักษรภาษา และศิลปวัฒนธรรมเป็นแบบฉบับของตัวเอง ไม่เหมือนใครอะไรทำนองนั้น

แต่ทว่าภายหลัง เมื่อมีผู้ค้นคว้าก็พบว่า ทฤษฎีการอพยพเคลื่อนย้ายของคนไทยที่พูดๆ กันมานั้น ไม่มีร่องรอยชัดเจนแต่อย่างใด และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณในประเทศไทยในระยะแรกๆ ก็มักมีขึ้นในแถบตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา และภาคใต้เป็นส่วนใหญ่

สำหรับลุ่มน้ำปิง ยมและน่าน คือเขตภาคกลางตอนบน รวมทั้งภาคเหนือนี้ ไม่น่าจะมีการตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเมืองจนกว่าจะล่วงเข้าสมัยหริภุญไชย เขตดังกล่าวนี้ คงมีเส้นทางการค้าขายแลกเปลี่ยนตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ ซึ่งนำผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์ผ่านเข้ามาพบปะสังสรรค์กับทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่ก็หาเคยปรากฏหลักฐานว่ามีการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองถาวรแต่อย่างใดไม่

ครั้งต่อมา เมื่อการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากตะวันตก ตะวันออกมีมากขึ้น จึงเพิ่งเริ่มการตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านแปลงเมืองกัน ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 17-18 ลงมานี้เท่านั้น

แต่ข่าวการพบแหล่งแร่ธาตุ และแหล่งอุตสาหกรรมถลุงเหล็กขนาดใหญ่ ในเขตบ้านดลิ่งชัน และบ้านวังหาด อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ตลอดจนบริเวณเทือกเขาสูงอันเป็นต้นน้ำแม่ลำพันเมื่อเร็วๆ นี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิด เรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสุโขทัยอย่างชนิดหน้ามือเป็นหลังมือ เพราะได้พบแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ โดยเฉพาะแร่เหล็กซึ่งมีความหมายกับสังคมสุโขทัยมาก แสดงให้เห็นว่าต้องมีคนจำนวนไม่น้อยไปตั้งถิ่นฐานทำการสกัดแร่เหล็กมาถลุง และมีความสามารถในการทำเครื่องมือเหล็กที่มีรูปแบบอันหลากหลาย

อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนที่สูงที่บ้านวังหาด ก็คือชุมชนสมัยเหล็กตอนปลาย ซึ่งต่อเนื่องกับสมัยทวาราวดี เพราะมีร่องรอยการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนทวาราวดี ในบริเวณที่ราบใกล้เคียงด้วยแต่ยังมี ความล้ำหลังกว่าในเรื่องของระบบความเชื่อ เพราะขณะที่คนในที่ราบมีวัฒนธรรมแบบท้าวดีแล้ว คนเหล่านี้กลับยังถือผี และมีอำนาจเหนือธรรมชาติอยู่ คือ ยังไม่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนานั่นเอง

กลุ่มคนบนที่สูงเหล่านี้ อาจจะเป็นกลุ่มพวกลาวก็ได้ จากการสำรวจของ อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต แห่งคณะสังคมวิทยา-มนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่จังหวัดตากและกำแพงเพชรก็พบหลักฐานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพวกลาว ซึ่งทำการถลุงเหล็กทั้งสิ้น

คนกลุ่มนี้ น่าจะมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคนที่อยู่ในที่ราบด้วย จึงได้พบโบราณวัตถุประเภทแผ่นทองและเงินห้อยคอที่ทำเป็นรูปหน้าลิง รวมทั้งเหรียญเงินทวาราวดีจำนวนหนึ่ง การแลกเปลี่ยนที่ว่านี้อาจไม่ใช่การซื้อขายแบบแทนค่าเงินตราเสมอไป แต่อาจเป็นไปในลักษณะนำของมีค่ามาแลกกัน โดยเฉพาะลูกปัดที่พบเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลายด้านรูปแบบเพราะฉะนั้น ของเหล่านี้ ก็คงมีหน้าที่เป็นเครื่องประดับที่เพิ่มพูนสถานะทางสังคม ให้แก่ผู้ครอบครองนั่นเอง

ประเพณีเช่นนี้ ยังสืบทอดมาสมัยหลังๆ ด้วย เช่นพวกที่อยู่บนเทือกเขาก็มักเอาของป่ามาแลกกับภาชนะประเภทเครื่องเคลือบ ซึ่งผลิตโดยคนที่ราบ อันนับเป็นของมีค่าในทัศนะของเขาก็เป็น ประเพณีที่พบทั่วไป ในบรรดาคนที่สูงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลายๆ ประเทศ

อาจกล่าวได้ว่า การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคนบนที่ราบและที่สูงนี้ มีอย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยทวาราวดีหรือก่อนหน้านั้นแล้ว

ร่องรอยของชุมชนตามริมน้ำแม่ลำพัน ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ตั้งแต่ต้นน้ำ ถึงวังตะคร้อซึ่ง การพบหลักฐานจำพวกลูกปัด เขตนี้ น่าจะเป็นเขตสำคัญ เพราะเหตุว่าเป็นเขตที่ตั้งของถ้ำพระรามหรือ ถ้ำเจ้าราม ที่มีกล่าวถึงไว้ในช่วงท้ายๆ ของจารึกสุโขทัยที่ 1 ว่าได้มีการประดิษฐ์หลักฐานศิลาจารึกไว้ ซึ่งหากไม่มีความสำคัญอะไร ก็คงจะไม่ทำจารึกประดิษฐานไว้ เป็นแน่

หลักฐานเหล่านี้ สอดคล้องกับชุมชนรุ่นทวาราวดี ที่พบที่วัดชมชื่น ศรีสัชนาลัย และไปกันได้ดี กับรายงานของนักวิชาการฝรั่งเศสเมื่อเร็วๆ นี้ที่ว่า ได้พบภาชนะดินเผาสมัยทวาราวดีที่ศรีสัชนาลัยด้วย

นอกจากธาตุสำคัญแล้ว พัฒนาการของสุโขทัยยังมีฐานอยู่ที่ “ของป่า” ด้วยเมื่อครั้งที่มีการสำรวจแถบโวังบ่อ เพื่อจัดทำแผนแม่บทโครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ชาวบ้านบอกว่าที่ โวังบ่อมีถ้ำประดิษฐานรูปพระแม่ย่า ซึ่งเชื่อต่อกันมาว่า โบราณที่เข้าไปตรงนั้นได้สร้างรูปขึ้นมาไว้ สำหรับกราบไหว้บูชา แต่จริงๆ แล้ว รูปพระแม่ย่า อาจจะไม่ใช่อุปมาเงาอย่างที่เคยเชื่อกันหากแต่ เป็นเทวรูปที่ประดิษฐานอยู่ในถ้ำนั้น เพื่อให้คนท้องถิ่นเคารพบูชามาแต่เดิมก็ได้ ระยะทางจากโวังบ่อ ไปทางได้อีกไม่เท่าใด ก็ถึงปรารักษ์นยอดเขาปู่่า ที่ตำบลนาเชิงคีรี อำเภอคีรีมาศ อำเภอกีรีมาศบริเวณ

แถบนี้เป็นเขตที่คนเข้าไปแสวงหาทรัพยากรทางธรรมชาติของป่าการค้นพบถ้ำพระแม่ย่าที่ไว้งบ่อนั้นก็เป็นเพราะคนโบราณเข้าไปหาน้ำมันยาง และสมุนไพรช่วงหลังนี้ก็พบว่ามิแหล่งสมุนไพรอยู่ที่เขาหลวงด้วย

ฉะนั้น สิ่งที่คุณเข้าไปเกี่ยวข้อง ก็หาใช่การเข้าไปแสวงหาความลึกลับอะไรไม่ หากแต่มีบริเวณที่เป็นแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุสำคัญ และของป่าซึ่งเป็นที่ยุติกันอยู่แล้ว

แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด คงมีอายุเก่าแก่ลงไปถึงยุคเหล็กตอนปลาย เพราะเส้นทางคมนาคมติดต่อกันได้เกิดขึ้น และเชื่อมโยงถึงบริเวณแถบนี้แล้ว ในสมัยนั้นหลักฐานก็คือกลองมโหระทึกที่พบที่อุดรดิตถ์ และแหล่งโบราณคดีที่เขาเห็นเขากา สุโขทัย นอกจากนี้ ที่พิจิตร มีการขุดพบหลักฐานที่บ้านกำแพงดิน รวมทั้งยังมีแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ขนาดใหญ่ ที่เขาทะล่อน อำเภอขานูวรลักษณบุรี เครื่องมือโลหะจำพวกขวานสำริด ยังพบขึ้นไปถึงลำพูน แม้กระทั่งที่เวียงมโน ก็ยังพบกลองมโหระทึกสำริดด้วยเช่นกัน

หลักฐานที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ อารูบบางชนิดที่พบที่บ้านวังหาดเป็นของ ซึ่งเลียนแบบมาจากทางจีน เช่น พบดาบยาวเล่มหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ดาบธรรมดาอย่างแน่นอน แต่เป็นกันหั่นยาวๆ แบบจีน มีขั้วตรง โคนด้านเป็นทรงกลมๆ แสดงถึงการเลียนแบบมาจากทางจีนและญี่ปุ่น ดังนั้นจะเป็นว่ามีเครือข่ายการเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน จนกระทั่งในที่สุด หลักฐานเหล่านี้ นำมาสู่ความเข้าใจว่า สุโขทัยนั้นใช่เขตลึกลับแต่อย่างใดไม่ เพราะมีทั้งทรัพยากร มีทั้งกลุ่มคนบนที่สูงที่ชัดเจนมีการเปลี่ยนแปลงกันกับคนที่ราบแล้ว เพียงแต่ยังไม่มีการตั้งชุมชนให้เป็นเมืองใหญ่โต จนกระทั่งล่วงมาถึงสมัยสุโขทัยเท่านั้นเอง

สุโขทัยนั้น เป็นจุดผ่านที่ผู้คนต่างมาพบปะกันจริงๆ ในช่วงหนึ่ง ตอนต้นของประวัติศาสตร์จะเป็นว่ามีการปรากฏของมะกะโทซึ่งเป็นพ่อค้า และยังมีขุนสามชนเจ้าเมืองลพบุรีเข้ามาตีเมืองตากถึงกับชนช้างกับพ่อขุนรามคำแหง เหตุการณ์เช่นนี้คงไม่ใช่การแย่งชิงเมือง โดยไม่มีที่ไปที่ไปอย่างที่เคยเข้าใจกัน แต่คงเป็นผลมาจากการขยายตัวของพวกไทยใหญ่ ซึ่งเข้ามาทางตะวันตกของสุโขทัยด้วย จุดมุ่งหมายบางอย่าง

เรื่องที่ 2 ชุมชนผู้ผลิตเหล็กต้นน้ำแม่ลำพัน

“เด่นปางห้าง”

“ห้วยแม่กองค่าย”

“บ้านวังหาด”:

แหล่งโบราณคดี

ต้นน้ำแม่ลำพัน

ต้นน้ำแม่ลำพันอยู่ในหุบเขาเขตอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ไหลลัดเลาะเป็นลำธารสายเล็กๆ น้ำมากไหลแรงในฤดูน้ำ และเกือบจากแห้งผากในช่วงแล้งลำน้ำแม่ลำพันไหลจากเทือกเขาทางตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดสุโขทัยในเขตรอยต่อระหว่างอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก อำเภอเถิน จังหวัดลำปางและอำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย กลายเป็นเส้นน้ำสำคัญไหลอ้อมผ่านเมืองเก่าสุโขทัยแล้วไปรวมกับลำน้ำยมแถวตัวจังหวัดสุโขทัยปัจจุบัน

ในเขตที่สูงระดับ 100-200 เมตรจากระดับน้ำทะเล จนถึงบริเวณเทือกเขาในระหว่างห้วยแม่กองค่ายห้วยแม่ลำพัน ห้วยโต ห้วยข้ามแดน เป็นเขตที่สูงที่อยู่ระหว่างหุบเขาไปจนถึงบ้านแม่สลมในเขตอำเภอเถิน ซึ่งสามารถติดต่อกับเส้นทางที่ใช้กันมาแต่โบราณ อันเป็นเขตรอยต่อระหว่างเมืองเหนือกับเมืองใต้ (หมายถึงสุโขทัยกับล้านนา) ดังปรากฏหลักฐานสิ่งก่อสร้างลักษณะเป็นป้อม ที่บ้านหอรบอยู่ห่างจากอำเภอทุ่งเสลี่ยมไปไม่กี่กิโลเมตร

บริเวณต้นน้ำแม่ลำพัน มีแหล่งโบราณคดีไล่เรียงจากที่สูงมาสู่ทุ่งราบดังนี้

เด่นปางห้าง

หากเริ่มต้นเดินทางกันที่บ้านวังหาด ต้องใช้ทางเดินเท้าข้ามลำห้วยลำธาร ผ่านป่าเขาที่เพิ่มระดับความสูงขึ้นทีละน้อย เป็นระยะทางราว 5-6 กิโลเมตร จึงจะถึง เด่นปางห้าง ป่าบริเวณนี้เปรียบเสมือนห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่เพราะชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าขึ้นลงเขากันขวักไขว่ ทั้งเลี้ยงวัวยามหน้าแล้งหาพืชผักต่างๆ ตามฤดูกาล ลำสัตว์ขนาดเล็กใช้เป็นอาหาร และบางคนยังลักลอบตัดไม้ให้นายทุน เส้นทางนี้ใช้กันมานาน เพราะชาวบ้านดั้งเดิมของบ้านตลิ่งชันและบ้านวังหาด ใช้ทางเดินเท้าในป่าสายนี้พากันอพยพมาจากเมืองเถินเมื่อกว่า 70-80 ปีมาแล้ว

ลักษณะภูมิประเทศของเด่นปางห้างเป็นพื้นที่ราบแคบๆ ขนานกับแนวลำห้วย ที่ราบลุ่มในขอบเขตพื้นที่สูงล้อมรอบเช่นนี้ ชาวบ้านท้องถิ่นเรียกว่า เด่น ซึ่งหมายถึงที่ราบโล่ง เป็นลานกว้าง ลักษณะคือป่าแพะที่เป็นป่าโปร่งหรือป่าละเมาะ ที่ได้ชื่อว่า เด่นปางห้าง เพราะในยุคที่มีการทำ

สัมปทานป่าไม้ สถานที่ ดังกล่าวเคยใช้เป็นปางหรือห้างซึ่งหมายถึงที่พักชั่วคราวในป่าสำหรับคนและช้างที่เข้ามาซักลากซุง เป็นที่หมายซึ่งชาวบ้านรู้จักกันเป็นอย่างดี

ที่ลุ่มของเด่นปางห้าง มีพื้นที่ 2 แห่งที่พบกิจกรรมการถลุงโลหะ ซึ่งน่าจะเป็นการถลุงเหล็ก จุดแรกอยู่ทางด้านตะวันออกเป็นเนินดินรูปยาวรี ขนาดประมาณ 20x10 เมตร จุดที่สูงที่สุดราว 1 เมตร พบเศษตะกรันซีแร่(Slag)เป็นจำนวนมากกระจายอยู่ทั่วทั้งเนินทั้งแบบก้อนแบบหยด ขนาดต่างๆ ไม่พบชิ้นส่วนท่อลมดินเผา แต่พบผนังเตาทำด้วยดินเผาเป็นส่วนขอบด้านบนความหนา 7 เซนติเมตร ผิวด้านนอกมีคราบซีตะกรันแร่ติดอยู่ ก้อนผนังเตาเหล่านี้ปรากฏบนผิวดินเป็นจำนวนมาก

ห่างจากจุดแรกไปทางตะวันตกราว 200 – 300 เมตร มีเนินดินเตี้ยๆ พื้นที่กว้างขวางขนาดไม่ต่ำกว่า 10 ไร่ มีการถลุงโลหะกระจัดกระจายอยู่ทั่วทั้งบริเวณ เท่าที่สำรวจพบเศษตะกรันแร่หนาแน่นเป็นบางแห่ง บางจุดที่ห่างออกไปพบก้อนหินที่ถูกทุบระเอียด อันเกิดจากการเตรียมการแต่งก้อนแร่ก่อนการถลุงทำให้เห็นว่าบริเวณเนินดินดังกล่าว มีการแบ่งพื้นที่สำหรับกิจกรรมการถลุงโลหะ ซึ่งน่าจะเป็นการถลุงเหล็ก นับเป็นพื้นที่แหล่งผลิตขนาดใหญ่ทีเดียว

ขอบของเนินดินด้านตะวันตกมีหลุมลึกลอบซุดที่ชาวบ้านขึ้นเขามาซูดหาของเก่ากัน และทางด้านตะวันตกของเนินห่างไปราว 50 เมตร มีหลุมลึกลอบซุดอยู่ทั่วไป จากคำบอกเล่ากล่าวว่าพบโบราณวัตถุจำนวนมาก โบราณวัตถุที่พบคือเครื่องประดับสำริด เช่นกำไลและกระปรวน เครื่องมือเหล็กจำพวกขวานที่ใช้ไม่ต่อด้าม เครื่องมือจำพวกสิ่ว และหอก ลูกปัดแก้วและลูกปัดหินจำพวกคาร์เนเลียนและอาเกต เศษภาชนะดินเผาจำนวนหนึ่ง ส่วนโครงกระดูกมนุษย์นั้นแทบไม่พบเลย แต่ก็มีพบชิ้นส่วนกำไลสำริดสวมที่กระดูกแขนมนุษย์ชิ้นหนึ่ง รูปแบบของโบราณวัตถุเช่นนี้มีรูปแบบเดียวกับที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดและแหล่งโบราณคดีบ้านดลิ่งชัน

ความสัมพันธ์ของเนินดินที่มีกิจกรรมถลุงโลหะและโบราณวัตถุที่พบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นร่วมสมัยกัน ในห้วงเวลาใกล้เคียงกันอย่างชัดเจน

ห้วยแม่กองค่าย

ตั้งอยู่ในระนาบเดียวกันกับเด่นปางห้าง ถัดมาทางตะวันตกราว 2 กิโลเมตร เหนือลำห้วยแม่กองค่ายเล็กน้อยเป็นสถานที่ชาวบ้านเข้ามาลึกลอบซุดอีกเช่นกัน จุดที่พบโบราณวัตถุมีลักษณะเป็นที่ราบใกล้ลำห้วย อยู่ลึกจากผิวดินราว 0.5 – 1.0 เมตร พื้นที่โดยรอบเป็นป่าเต็ง – รัง พบเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ทั่วไป โบราณวัตถุที่พบถูกจำหน่ายไปหมดแล้ว ส่วนใหญ่คือจำพวกลูกปัดและเครื่องมือเหล็กลักษณะเช่นเดียวกับที่เด่นปางห้าง และไม่พบว่าเป็นแหล่งฝังศพ

บ้านวังหาด

บ้านวังหาด อยู่ปลายสุดของที่ราบลุ่มน้ำแม่ลำพัน ต่อจากเขตที่สูงและเทือกเขา ชุมชนบ้านวังหาดมีอาชีพทำไร่ทำนาและเลี้ยงสัตว์ ผู้คนส่วนมากมีบรรพบุรุษอพยพมาจากเขตเมืองเถิน ดังนั้นจึงพูดคำเมืองกันเป็นหลัก

โบราณวัตถุที่บ้านวังหาดพบเพียงเล็กน้อย เพราะอยู่ในพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้าเจ้าราม เชิงเขาที่พบโบราณวัตถุอยู่ท้ายหมู่บ้าน อยู่ห่างจากห้วยแม่ลำพันราว 1 กิโลเมตร ชาวบ้านหาชุดของเก่าบริเวณเชิงเขาที่ขึ้นสำนักงานฯ แต่เพราะเป็นสถานที่ราชการจึงสามารถระงับการขุดได้อย่างเด็ดขาด ทำให้แหล่งโบราณคดีไม่ถูกทำลายไปมากนัก

โบราณวัตถุที่พบเป็นประเภทเดียวกับที่พบในแหล่งโบราณคดีใกล้เคียงลักษณะเด่นน่าจะเป็นเครื่องมือเหล็กที่มีรูปแบบเดียวกัน

กลุ่มชุมชนโบราณบริเวณต้นน้ำแม่ลำพันรู้จักกันทั่วไปในนาม แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด แต่กลุ่มโบราณวัตถุจำนวนมากไม่ได้มาจากบ้านวังหาดหากแต่แถบชายทุ่งใกล้ลำน้ำแม่ลำพันในเขตบ้านตลิ่งชัน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ห่างจากบ้านวังหาดมาทางทิศใต้ราว 6 กิโลเมตร

บ้านตลิ่งชัน

เป็นชุมชนขนาดใหญ่ระดับตำบลในเขตที่ราบลุ่มที่ใช้ทำนาและเลี้ยงสัตว์รวมทั้งปลูกพืชไร่บางชนิด ผู้คนที่นี่มีบรรพบุรุษเป็นคนเมืองเถินที่อพยพข้ามเทือกเขามาสร้างชุมชนเช่นเดียวกับที่บ้านวังหาด แต่บางส่วนเป็นคนจากภาคอีสานและจังหวัดอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงจังหวัดสุโขทัย หมู่บ้านอยู่ทั้งสองฝั่งลำน้ำแม่ลำพัน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของชุมชน

แหล่งโบราณคดีบ้านตลิ่งชัน มีความแตกต่างจากกลุ่มแหล่งโบราณคดีต้นน้ำแม่ลำพันอื่นๆ เพราะอยู่บนพื้นที่ราบลุ่ม ไม่ได้อยู่บนที่สูงหรือในหุบเขา เมื่อราวสองปีก่อนมีการขุดพบโบราณวัตถุจำนวนมากในที่ดินของผู้ใหญ่หลวง นานกุล ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายห่างจากฝั่งน้ำแม่ลำพันไม่มากนัก เป็นที่นาและถนนทางเข้า มีการขุดหาของเก่ากันเป็นพื้นที่กว้าง และพบโบราณวัตถุสำคัญๆ เช่น เครื่องประดับสำริด เครื่องมือเหล็ก ลูกปัดหินและแก้ว เหรียญเงินรูปศรีวัตสะและรูปพระอาทิตย์ เครื่องประดับทำจากเงินและทองเป็นรูปหน้าสัตว์คล้ายลิง เศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน ทั้งนี้พบว่าไม่ใช่แหล่งหลุมฝังศพ แต่ในพื้นที่บางแห่งอาจใช้ในการฝังศพ ครั้งที่สอง (หมายถึง การเผาศพแล้วนำเถ้าหรือกระดูกใส่ภาชนะแล้วฝังอีกครั้งหนึ่ง) นอกจากนี้กลุ่มชาวบ้านตลิ่งชันหลายคนที่เคยขุดหาของเก่าทั้งบนภูเขาและบริเวณบ้านตลิ่งชันกล่าวว่ามีการพบโบราณวัตถุลักษณะคล้ายคลึงกันที่บ้านโป่งแดง ตำบลโป่งแดง อำเภอเมือง จังหวัดตาก ห่างจากบ้านตลิ่งชันไปทางตะวันตกเฉียงใต้

ราว 15 กิโลเมตร ใกล้ลำน้ำชะยาง โดยมีเทือกเขาขวางกั้น และบ้านเด่นไม้ซุง ในเขตอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ซึ่งอยู่ต้นน้ำชะยางเหนือบ้านโป่งแดงราว 20 กิโลเมตร กลุ่มแหล่งโบราณคดีกลุ่มนี้น่าจะเป็นชุมชนที่ร่วมสมัยกันที่อยู่ระหว่างลุ่มน้ำปิงและลุ่มน้ำยม รอยต่อระหว่างภูเขาสูงทางภาคเหนือและที่ราบทางภาคกลางของประเทศไทย

โบราณวัตถุ จากบ้านตลิ่งชัน

โบราณวัตถุจำนวนมากที่พบในแหล่งโบราณบ้านตลิ่งชัน สามารถบอกถึงความสำคัญของกลุ่มชุมชนโบราณต้นน้ำแม่ลำพันได้เป็นอย่างดี แม้ว่าชาวบ้านที่ซุดหาของเก่าจะจำหน่ายให้ผู้รับซื้อที่มาจากที่ต่าง ๆ ไปไม่น้อย แต่ส่วนหนึ่ง คุณสมเดช พ่วงแผน เจ้าของกิจการอาณาจักรฟอкус ที่เมืองเก่าสุโขทัยได้เก็บรักษาไว้ ซึ่งเป็นโบราณวัตถุส่วนใหญ่ที่นำมาใช้ศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลูกปัด

เป็นโบราณวัตถุส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านซุดพบและพบโดยบังเอิญตามบริเวณผิวดิน ลูกปัดที่พบแยกประเภทออกเป็น ลูกปัดแก้ว ลูกปัดหิน และยังมีลูกปัดแบบพิเศษที่ทำจากทองคำซึ่งพบจำนวนน้อยมาก

ลูกปัดแก้วมีสีต่าง ๆ คือเหลืองเข้มเนื้อใส แดงเข้มเข้ม น้ำเงินเข้ม น้ำเงินใส เขียวอ่อน ดำ ลูกปัดเหล่านี้พบได้ทั่วไปในแหล่งโบราณคดีที่เป็นชุมชนสมัยเหล็กลงมาจนถึงสมัยทวารวดี มีการกำหนดอายุลูกปัดเช่นนี้ไว้ประมาณ 300 ปีก่อน ค.ศ. – ค.ศ. 200 (300 BC – 200 AD) (พรชัย สุจิตต์ 2528 : 39) แก้วที่นำมาผลิตลูกปัดแก้ว ทำจากซิลิกาหรือทรายผสมฟลักซ์ (flux) เพื่อลดอุณหภูมิการหลอมเหลวของทราย และธาตุประกอบต่าง ๆ เพื่อให้สี แล้วนำไปเผาไฟที่อุณหภูมิประมาณ 1,100 C (ซึ่งเป็นอุณหภูมิใกล้เคียงกับที่ใช้ในการถลุงเหล็ก)

นอกจากนี้ ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือพบลูกปัดแก้วสีน้ำเงิน รอยเป็นพวงเพียงสีเดียว อยู่ในสภาพที่มีเชือกหรือเส้นด้ายซึ่งยังคงสภาพอยู่ ถ้าหากศึกษาวิธีการปั่นด้าย วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ก็คงจะบ่งบอกถึงชีวิตผู้คนในชุมชนแห่งนี้ได้อีกทางหนึ่ง (มีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่จะทำมาจากเส้นใยของป่านบางชนิด)

ลูกปัดหิน พบจำนวนน้อยกว่ามาก มีขนาดใหญ่กว่าและมีรูปแบบแปลกไปกว่าลูกปัดแก้วสีต่าง ๆ ลูกปัดหินทำจากหินอาเกต (agate) และคาร์เนเลียน (carnelian) หินทั้งสองประเภทเป็นหินกึ่งรัตนชาติ (semi-precious stone) อยู่ในตระกูลคาลซิโดนี (chalcedony) ซึ่งเป็นหินเนื้อละเอียด และมีความแข็งมาก ค่าความแข็งอยู่ประมาณ 6.5 – 7.0 หินอาเกตลักษณะเป็นแนวเส้นคาบสองสีหรือมากกว่านั้น ค่อนข้างโปร่งใส ส่วนหินคาร์เนเลียนมีสีแดงซีดจนถึงสีแดงสดหรือสีน้ำตาลแดง

หินอาเกต (agate)

หินคาร์เนเลียน (carnelian)

หินอาเกตและคาร์เนเลียน มีแหล่งกำเนิดทางที่ต่าง ๆ ทั่วโลกตามแหล่งกำเนิดที่เหมาะสมทางธรณีวิทยา แต่ส่วนใหญ่ที่ใช้กันในอุตสาหกรรมและเครื่องประดับในปัจจุบันนำมาจากบราซิลทางตอนใต้ อูรุกวัย เยอรมนีและอินเดีย

ในอินเดีย มีศูนย์กลางแหล่งผลิตลูกปัดโบราณจากหินคาร์เนเลียนและอาเกตในเขตแคว้นคุชราชและทางตอนเหนือของอินเดียที่แคมป์ธิมอ่าว ส่วนแหล่งผลิตลูกปัดจากหินชนิดนี้มีชื่อเสียงอยู่ในที่ราบลุ่มน้ำสินธุ และแหล่งที่อาร์กันเมดู ใกล้กับเมืองปอนดิเชรี ชายฝั่งทางตอนใต้ เชื่อกันว่าเป็นแหล่งผลิตลูกปัดหินสำคัญที่มีการส่งลูกปัดหินคาร์เนเลียนและอาเกตมาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แม้ในประเทศไทยจะมีการพบลูกปัดที่ทำจากหินคาร์เนเลียนและอาเกตในแหล่งโบราณคดีตั้งแต่ยุคเหล็กจนถึงทวารวดีอยู่ทั่วไป แต่ก็ไม่มีศูนย์กลางแหล่งกำเนิดหินขนาดใหญ่ที่มีอุตสาหกรรมการผลิตทั่วไป เพียงแต่พบรายงานการสำรวจว่ามีแหล่งหินคาร์เนเลียนแถบราชบุรีและมีการทำลูกปัดด้วย แต่ปัจจุบันนี้หลักฐานถูกทำลายไปหมดแล้ว

รายงานอีกแห่งพบว่ามีเหมืองหินคาร์เนเลียนที่เขามอกลู ใกล้เขาหางตลาดแถบลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งเป็นแหล่งที่ทำกันปัจจุบัน

ชุมชนในสมัยยุคเหล็กและทวารวดีบางแห่ง เช่นที่อุ้มทอง ดอนคาเพชร และศรีมหาโพธิ์ พบ โกลนลูกบิดหินอาเกตที่ยังไม่ได้เจาะรูหรือบางชิ้นยังเจาะรูไม่เสร็จ

ไม่เพียงแต่ในประเทศไทย แม้ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดก็ยังไม่มียารายงานการทำ อุตสาหกรรมลูกบิดจากหินทั้งสองชนิดเลย นอกจากปรากฏลูกบิดเช่นนี้ที่มีการผลิต(เช่นการหุงใหญ่เกิด สีเข้มขึ้น) เช่นเดียวกับที่ทำในอาริกันเมดู (การหุงหินคือ การนำหินอาเกตมาต้มในน้ำมันและใน กรดซัลฟูริก เพื่อเพิ่มแถบสีธรรมชาติ)

จากหลักฐานโบราณคดีที่พบในประเทศไทยในแถบภาคกลางพบว่ายุคสมัยที่ใช้สำริดเป็น เครื่องมือและเครื่องประดับอย่างแพร่หลายในราว 1,500 BC – 700 BC (สุรพล นาถะพินธุ 2539 :147) นั้น นิยมใช้เครื่องประดับ เช่น ลูกบิด กำไล ต่างหู ทำจากหอยทะเล อย่างหอยมือเสือ ไม่ พบว่ามีการใช้ลูกบิดแก้วหรือลูกบิดหินแต่อย่างใดแต่ในช่วงที่มีการแทนที่ด้วยเครื่องมือเหล็กเมื่อราว 700 BC – 300 BC (สุรพล นาถะพินธุ 2539 :147) มีความนิยมใช้ลูกบิดแก้วและหิน ทั้งลูกบิดหิน ออริกซ์ อาเกต และคาร์เนเลียน โดยเฉพาะช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อจากยุคเหล็กตอนปลายจนถึงมีกระแส วัฒนธรรมจากอินเดียอันเป็นชุมชนสมัยทวารวดียุคเริ่มแรก

เครื่องประดับแผ่นเงินและทองคุณลวดลาย

เป็นแผ่นโลหะเงินและทอง ขึ้นบางรูปลักษณะ เกือบเป็นวงกลม ส่วนขอบด้านบนม้วนพับเป็นรูทรง กระบอกสำหรับร้อยเชือก น่าจะใช้ประดับ คล้องคอ ลวดลายคุณลูนุโค้งเป็นรูป ไบหน้าสัตว์ ตาโปน หูกลมตั้ง จมูก และปากยื่น มีขนเสากลางที่ศีรษะ และ ขนที่แผงคอ ลักษณะเช่นนี้บางท่านอาจ มองว่าเป็นรูปไบหน้าถึงส่วนบางท่านเห็นว่า

เครื่องประดับทำจากทองคำจำพวกแหวน คุณลวดลายต่าง ๆ

เป็นหน้าสิงห์ ปัจจุบันยังไม่มีความเห็นเป็นข้อยุติแน่ชัดเสียทีเดียว

เมื่อสำรวจข้อมูลในขณะนี้ ยังไม่พบโบราณวัตถุจากชุมชนโบราณอื่น ๆ (อินเดีย เอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้) ที่คล้ายคลึงจนสามารถศึกษาเปรียบเทียบได้ แต่สามารถกล่าวได้ว่า เครื่องประดับ ที่ทำจากแผ่นเงินและทองดังกล่าวแสดงถึงลักษณะทางความเชื่อที่มีใช้ความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิม แต่รับ ผ่านมาทางทวารวดี ดังเราจะเห็นได้จากตุ๊กตารูปสัตว์ชนิดต่าง ๆ รวมทั้งสิงและสิงห์ เช่นตุ๊กตาที่พบที่ เมืองจันเสน มีส่วนตุ๊กตาหัวสิง สิงที่เป็นสัตว์เลี้ยงในตุ๊กตาคอนจุงสิง และสิงกำลังร้ายรำที่อยู่บนตรา

ประทับดินเผา ส่วนรูปสิงห์นั้น
มีอยู่มากมายเป็นตุ๊กตาขนาดเล็ก
ลอยตัวรูปสิงห์นั่งแยกเดี่ยว
และมีแผงคอหน้าตาแตกต่างกันไป
บางรูปเป็นตราประทับที่ประดับ
ลวดลายภาชนะสัດส่วนที่พบนั้น
รูปสิงห์จะพบมากกว่ารูปสิงห์อย่างเห็นได้ชัด

ที่ห้อยคอทำจากเงินเป็นรูปสิงห์หรือสิงห์

วัสดุที่นำมาใช้คือแผ่นเงินและแผ่นทอง ความนิยมเรื่องโลหะมีค่าเช่นนี้เฟื่องฟูในยุคต้นของ
สมัยทวารวดี แต่ในช่วงเวลาก่อนหน้านั้นมีการรายงานพบโลหะทองคำในหลุมฝังศพของกลุ่ม
วัฒนธรรมบ้านเชียงยุคเหล็กตอนปลายที่โนนหินกั้ง บ้านหนองสระปลา ตำบลบ้านยา อำเภอหนอง
หาน จังหวัดอุดรธานี เป็นต่างหูทำด้วยทองคำ พบรวมอยู่กับลูกปัดหินอาเกต และภาชนะเขียนสี
แดงบนผิวสีนวล (อำพัน กิจงาม สุรพล นาถะพินธุ 2531 56) ส่วนงานฝีมือก็มีตัวอย่างเช่น การขัด
ฝนหิน จำพวกหินปูนหินอ่อนในตระกูลเดียวกับหยกเนื้อบางละเอียด (สุรพล นาถะพินธุ 2539 146)
การนำเปลือกหอยทะเลขัดฝนทำกำไล ต่างหู หรือลูกปัด การหล่อ แบบแทนที่ขี้ผึ้ง และแบบใช้
แม่พิมพ์ ทั้งแบบแม่พิมพ์เปิดและแม่พิมพ์ประกบ มาทำกระปวน กำไล แหวน ภาชนะที่ทำจาก
โลหะสำริด เป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไปในดินแดนแถบนี้

จึงอาจกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลาก่อนประวัติศาสตร์ โลหะทองคำและเงินซึ่งแม้ว่าจะหาได้ไม่
ยากนัก และมีวิธีนำมาใช้ได้ง่ายกว่าการถลุงโลหะทองแดง ดีบุก และตะกั่ว นั้นไม่เป็นที่นิยมกันจน
กระทั่งล่วงเข้าสู่ยุคต้นสมัยประวัติศาสตร์ ที่อาจเรียกช่วงฟูนัน-สุวรรณภูมิ เครื่องประดับทองคำจากอู๋
ทองและออกแก้วมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน พบเป็นจำนวนมากในแหล่งโบราณคดีดังกล่าว อีกทั้งรูป
เหรียญศรีวัดสะและพระอาทิตย์จากนครปฐม อู๋ทอง ดงคอน (สรรคบุรี) มีเป็นจำนวนมากทีเดียวที่
ไม่ใช่โลหะ แต่ทำจากเงินบริสุทธิ์ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ทองคำและเงินกลายเป็นโลหะมีค่าในช่วง
ยุคเริ่มแรกของประวัติศาสตร์เป็นต้นมา

แผ่นลวดลายทำจากเงินและทองนี้ ไม่ว่าจะเป็รูปสัญลักษณ์ของสิ่งใดก็ตาม สิ่งนี้เป็น
ความเชื่อเนื่องในวัฒนธรรมแบบทวารวดียุคแรก ๆ สัตว์ที่เป็นมงคลสัญลักษณ์เช่นสิงห์หรือสิงห์นี้อาจ
นำไปสู่การแปลความหมายที่รัดกุมและรอบคอบได้ต่อไปในอนาคต

เหรียญรูปพระอาทิตย์และศรีวิตตะ

เป็นโลหะผสมแผ่นบางรูปกลม ที่พบมี 4 ขนาดแตกต่างกันไป อาจหมายถึงตามค่าของสิ่งของแลกเปลี่ยนด้านหนึ่งเป็นรูปพระอาทิตย์ครึ่งดวงแผ่รัศมี มีจุดไขปลาทูเรียงรอบขอบเหรียญอีกด้านหนึ่งเป็นสัญลักษณ์รูปศรีวิตตะ (ชนที่ออกพระนารายณ์) เคยพบที่อุ้มทอง ออกแก้ว (เวียดนาม) เบคละโน (พม่า) ศรีมหาโพธิ์ นครปฐม อุ้มตะเกา (มโนรมย์) สวรรคโลก ตะพานหิน และที่เมืองพระรถ อำเภอนันทนิคม จังหวัดชลบุรี

มีการให้น้ำหนักเชื่อถือว่าเหรียญรูปพระอาทิตย์และศรีวิตตะ ใช้กันในช่วงพูนัน-สุวรรณภูมิ หรือช่วงยุคต้นของสมัยทวารวดี ก่อนใช้เหรียญรูปพระอาทิตย์และศรีวิตตะในชุมชนยุคแรกเริ่มรับวัฒนธรรมอินเดีย อันเป็นสมมติฐานที่น่าเชื่อถือประการหนึ่ง

เหรียญรูปพระอาทิตย์และศรีวิตตะ

เครื่องประดับสำริด

เครื่องประดับสำริดเท่าที่พบ ทำเป็นกำไลข้อมือเนื้อบาง ไม่มีการตกแต่ง ซึ่งอาจจะใช้เทคนิควิธีการรีด ดึงเชื่อมประสานเนื้อโลหะสำริด กำไลข้อมือขนาดต่าง ๆ มีลวดลายประดับรูปครึ่งวงกลมขนาดเล็ก ๆ เรียงต่อกันเป็นแถวที่วงรอบนอกบางชิ้นมีลูกกระพรวนห้อยประดับอยู่ 2 – 3 ลูก แหวนขนาดต่าง ๆ ใช้ลูกกระพรวน 2 ลูก ประดับทำเป็นหัวแหวนเทคนิคการผลิตเครื่องประดับสำริดเช่นนี้นับว่าซับซ้อนอยู่ไม่น้อย ลูกกระพรวนนั้นเป็นเทคนิควิธีการทำแบบแทนที่ขี้ผึ้งที่ใช้กันมาตั้งแต่ยุคสำริด และพบอยู่ทั่วไปในแหล่งโบราณคดีประเภทนี้และสืบทอดต่อมายังแหล่งโบราณคดีในสมัยทวารวดี ในสมัยทวารวดีหลายแห่ง มีการทำลูกกระพรวนลักษณะเช่นเดียวกัน

กำไลข้อมือที่มีการประดับลวดลายเป็นเรื่องแนวว่าจะต้องใช้การเชื่อมประสานต่อโลหะที่ละเอียด และใช้กระบวนการผลิตหลายขั้นตอน แม้ไม่ใช่งานฝีมือที่น่าทึ่งเช่นในช่วงที่มีการใช้สำริดกันอย่างสูงสุด แต่ก็พอมองเห็นกระบวนการผลิตหลายขั้นตอนซึ่งสืบเนื่องถ่ายทอดเทคนิควิทยาการกันต่อ ๆ มา ไม่ได้สูญหายไปแต่อย่างใด

ภาชนะดินเผา

ไม่พบลักษณะเด่นพิเศษแต่ประการใด พบเพียงเศษภาชนะดินเผา เนื้อดินคุณภาพไม่ดีนัก ลายขูด ลายเชือกทาบ และผิวเรียบ รูปทรงภาชนะ เท่าที่พบเป็นรูปหม้อก้นกลม ภาชนะคล้ายชามขนาดต่าง ๆ

เครื่องมือเหล็ก

ในแหล่งโบราณคดีดินน้ำแม่ลำพัน พบเครื่องมือที่ทำจากเหล็กเป็นจำนวนมากในทุกแห่ง ใน หุบเขาดินน้ำบริเวณที่ราบลุ่มเล็ก ๆ ที่เรียกว่า เค้นปางห้าง เป็นจุดที่ทำการถลุงเหล็กโดยใช้พื้นที่ กว้างขวาง พบตะกรันแร่ (slag) ขนาดต่าง ๆ ทั้งแบบเป็นก้อนที่มีรูพรุนและก้อนที่มีผิวแบบหยดไหล นอกจากตะกรันแร่เหล็กแล้ว ยังพบชิ้นส่วนเตาถลุงจำนวนหนึ่ง ส่วนท่อลมดินเผา (clay nozzels) ที่มักพบในแหล่งถลุงเหล็ก สมัยทวารวดียุคหลัง ๆ เช่นที่บ้านดิลิ่ง อายูราวคริสตศวรรษ ที่ 9 สมัยอยุธยาตอนปลาย ราวคริสตศวรรษที่ 17 (พรชัย สุจิตต์ 2528 25) และสมัยอยุธยา เช่นที่ใกล้เมืองอู่ตะเภา อำเภอมนรมย์ซึ่งเป็นท่อลมดินเผาใช้ต่อระหว่างเตาและท่ออัดลม เพื่อเพิ่มแรงดันอากาศ อันจะทำให้อุณหภูมิในเตาสูงขึ้น ในกรณี แหล่งถลุงแร่เหล็กที่เค้นปางห้างอาจจะไม่ได้ใช้ท่อลมดินเผาแบบดังกล่าว แต่อาจใช้ท่อไม้ไผ่หรือ การอัดลมลงเตาโดยตรง ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการศึกษาอย่างละเอียดต่อไป

ชิ้นส่วนเตาถลุงเหล็ก

เนินโล่ง พื้นที่กว่า 10 ไร่ พบเศษตะกรันแร่เหล็กกระจัดกระจายเป็นหย่อม ๆ บางแห่ง เห็นชัดว่า เป็นพื้นที่ของการเตรียมย่อยหิน เตรียมแร่ เพื่อใช้ในการถลุง พื้นที่บริเวณนี้นับว่าเป็น

เศษตะกรันแร่เหล็ก

แหล่งถลุงโลหะขนาดใหญ่ที่ถูกรบกวนจากมนุษย์น้อยมาก นอกจากขายนินบางแห่งที่ถูกถล่มบด ซึ่งพบโบราณวัตถุ มากมาย สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ การพบเครื่องมือเหล็กอยู่ใน พื้นที่เดียวกับการถลุงเหล็ก ทำให้สันนิษฐานได้ว่าที่เค้นปาง ห้าง น่าจะใช้เป็นทั้งพื้นที่ในการถลุงเหล็กโดยใช้วัตถุดิบซึ่งได้ จากสายแร่ในภูเขาที่โอบล้อมรอบ เมื่อได้ก้อนแร่เหล็ก (iron bloom) มาแล้ว คงมีการนำมาผลิตเป็นเครื่องมือโดยผ่านขั้นตอนการตีไล่คาร์บอนออกอีกครั้งหนึ่ง ก่อนนำมาตีขึ้นรูปเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในรูปแบบต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังมีความเป็นไปได้ที่พื้นที่แห่งนี้ อาจไม่ได้ใช้ผลิตโลหะเพียงแค่เหล็กอย่างเดียว เพราะพบก้อนแร่ตะกั่วรวมอยู่ด้วย

ผลิตภัณฑ์จากชุมชนต้นน้ำแม่ลำพันเท่าที่พบมีดังนี้

ใบหอกขนาดต่าง ๆ, แท่งจรมวก, ขวานต่อด้ามแบบสั้นและยาว ขวานแบบยาวนั้นอาจเปรียบเทียบรูปทรงของขวานในปัจจุบันที่ใช้กันถึงภาคใต้

เรียกว่าขวานป्ली ซึ่งใช้สำหรับขุดเนื้อไม้

โดยใช้ทางหน้าตัด (วิบูลย์ ลีสุวรรณ 2532)

แท่งเหล็กกลมตันหน้าตัด คล้ายแท่งชะแลง

แท่งเหล็กเรียวยาวปลายแหลม, คานยาว ปลายด้าม

ทำเป็นรูปกลมเจาะรู ด้ามจับคงจะใช้แบบหุ้มพันด้วย, ขวานแบบมีคมสองด้าม ตรงกลางมีรูสำหรับสอดด้าม, เตาสามขา เป็นเตาเหล็กที่คงสภาพสมบูรณ์มาก และให้ภาพความชำนาญของผู้ผลิตได้เป็น

ขวานเหล็กแบบมีคมสองด้าน ตรงกลางใส่ด้ามไม้

เตาเหล็กสามขา
แสดงถึงความ
ประณีตและวิธี
คิดประดิษฐ์อัน
น่าทึ่ง

อย่างดี ประกอบขึ้นจากเส้นเหล็กวงกลม ส่วนขาใช้แท่งเหล็กเชื่อมต่อกับเส้นเหล็กวงกลม ดัดปลายให้โค้งพอรับกับกันภาชนะ ส่วนปลายของแท่งเหล็กตีแผ่ให้บานออกเพื่อรองรับกันภาชนะให้ดียิ่งขึ้น เครื่องมือเหล็กที่พบนี้จะเห็นได้ว่า เป็นเครื่องมือที่เป็นอาวุธใช้สำหรับป้องกันตัวและล่าสัตว์ บางชนิดอาจจะใช้งาน

ฟันไม้ ขุดไม้ เจาะไม้ ซึ่งคงใช้ได้ดีกับการสร้างอาคารบ้านเรือน และใช้ทรัพยากรจากป่า เครื่องมือแท่งเหล็กปลายตัดและปลายเรียวยาวแหลมนำไปใช้สกัดหินเพื่อหาสายแร่ต่าง ๆ ในหุบเขา ก็สามารถทำได้เหมาะสม และเป็นเครื่องมือเหล็กลักษณะเด่นที่พบในกลุ่มแหล่งโบราณคดีต้นน้ำแม่ลำพัน

ชุมชน โบราณต้นน้ำแม่ลำพัน ชุมชนผู้ผลิตเหล็กผู้ร่ำรวย

บริเวณที่สูงทางตอนเหนือของจังหวัดสุโขทัยต่อแดนกับตากและลำปาง ยังไม่มีการพบแหล่งโบราณคดีในช่วงยุคเหล็กและทวารวดีมาก่อน อาจเรียกได้ว่าเป็นรอยต่อของห้วงเวลาระหว่างสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์บริเวณนี้การค้นพบแหล่งโบราณคดีในกลุ่มต้นน้ำแม่ลำพัน จึงเป็นภาพต่อที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่งในการสร้างภาพอดีตของดินแดนในประเทศไทย

ชุมชนกลุ่มนี้มีลักษณะเด่นพิเศษ คือเป็นชุมชนผลิตเหล็กและเป็นช่างฝีมือผู้ชำนาญในการผลิตเครื่องมือที่มีความประณีตรูปแบบต่าง ๆ จนเห็นได้ชัดว่า เป็นลักษณะพิเศษของท้องถิ่น นอกจากนี้ โบราณวัตถุที่พบร่วมกันแสดงถึงการติดต่อกับชุมชนภายนอกที่ห่างไกล ซึ่งอาจใช้ระบบการ

แลกเปลี่ยน เป็นสิ่งที่เชื่อว่าทรัพยากรในท้องถิ่นคือ เหล็กและเครื่องมือเหล็ก ต้องเป็นสินค้าสำคัญของชุมชน ถูกปิดแก้วถูกปิดหิน ที่นำมาจากแดนไกล เครื่องประดับที่เป็นรูปสัญลักษณ์และเหรียญเงินรูปพระอาทิตย์และศรีวัดสะคือสิ่งแลกเปลี่ยน เป็นประจักษ์พยานได้ดีถึงการติดต่อดังกล่าว

ในภาคกลางตั้งแต่ขอบบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ลงมาจนถึงลพบุรี เป็นพื้นที่ของชุมชนในช่วงสำริด-เหล็ก และชุมชนในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อก่อนก่อเกิดเป็นบ้านเมืองสมัยทวารวดีที่เห็นได้ชัดที่สุด

ปลายยุคเหล็ก ประชากรน่าจะเพิ่มจำนวนขึ้น กลุ่มชุมชนขนาดเล็กที่อยู่ใกล้เคียงกันหลายกลุ่มพัฒนาไปสู่การมีศูนย์กลางชุมชนและจัดระเบียบทางสังคมที่ซับซ้อนมากกว่าก่อน พร้อมๆกับการรับกระแสวัฒนธรรมจากอินเดียที่เข้ามาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งทางด้านศาสนาความเชื่อและสินค้ารูปแบบต่าง ๆ ช่วงเวลาแห่งการพัฒนานี้ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดบ้านเมืองที่เห็นชัดเจน เช่นที่ออกแก้ว เบคละโน หรืออู่ทอง บางท่านเรียกช่วงนี้ว่า สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อ ยุคที่ยังไม่ปรากฏรูปเคารพ ระยะเวลาราว 100 AD - 300 AD (พิริยะ ไกรฤกษ์ 2533 : 172) บางท่านเรียกช่วงนี้ว่า พุทธ-สุวรรณภูมิ ราว 300 AD – 600 AD (ศรีศักร วัลลิโภดม ข้อมูลการจัดพิพิธภัณฑสถาน 2539) เป็นช่วงเวลาก่อนจะเกิดรัฐทวารวดี (ในราวคริสตวรรษที่ 7- 11) อย่างแท้จริง

ชุมชนน้อยใหญ่ เกิดขึ้นมาในช่วงเวลานี้มากมาย ดังที่เคยเห็นว่าเป็นพัฒนาการเฉพาะในเขตภาคกลาง ส่วนพื้นที่เหนือขึ้นไปนั้นมองไม่เห็นสภาพการณ์อย่างนี้แน่ชัด กลุ่มชุมชนต้นน้ำแม่ลำพันนี้ คือข้อมูลซึ่งเป็นหลักฐานกลุ่มแรกที่แสดงให้เห็นขอบข่ายของสังคมที่มีรูปแบบใกล้เคียงกัน มีความสัมพันธ์กันกินบริเวณลึกเข้าสู่ดินแดนภายในบริเวณลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำปิง มีความเป็นไปได้อย่างสูงว่าขณะเดียวกันนั้น ผู้คนที่ต้นน้ำวังใกล้พระธาตุจอมบึง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชุมชนโบราณต้นน้ำแม่ลำพันอีกด้วย (โดยดูจากรูปแบบของโบราณวัตถุและเครื่องมือเหล็ก) ย่อมแสดงให้เห็นถึงอาณาเขตของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในพื้นที่ห่างไกล ผ่านที่สูงและเทือกเขาทางตอนเหนือสู่ที่ราบลุ่มในแอ่งลุ่มน้ำวัง

ทำให้เห็นว่า ผู้คนในช่วงเวลานี้ มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ มิใช่เป็นเพียงผู้คนในตำนานที่อยู่บนที่สูง(มีลักษณะ) ที่เรามักใช้อธิบายถึงกลุ่มคนก่อนสร้างบ้านเมือง โดยเฉพาะในภาคเหนือกันโดยมาก

กลุ่มชุมชนโบราณต้นน้ำแม่ลำพันเห็นได้ว่าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมยุคเหล็กต่อเนื่องกันยุคแรกเริ่ม วัฒนธรรมอินเดียที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น เป็นผู้ชำนาญการทางการผลิตโลหะและเครื่องมือเครื่องใช้ที่ประณีต ประโยชน์ใช้สอยสูง และทันสมัย นิยมใช้สิ่งของจากต่างถิ่น ซึ่งคงผ่านระบบการแลกเปลี่ยนผ่านคนกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนโบราณอื่น ๆ แล้วนับว่าเป็นกลุ่มผู้ผลิตผู้ร่ำรวย

และไม่ใช่เป็นชุมชนที่ผลิตโลหะและเครื่องมือเครื่องใช้เพียงอย่างเดียว แต่มีการทำเกษตรด้วย ดังเราจะเห็นว่า มีพื้นที่การผลิตในหุบเขาสำหรับถลุงเหล็ก มีแหล่งชุมชนใกล้ลำน้ำแม่ลำพันบนพื้นที่ราบสำหรับอยู่อาศัยและทำการเกษตร อันเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่น่าจะเรียกว่า ชุมชนโบราณ กลุ่มต้นน้ำแม่ลำพัน

ชุมชนกลุ่มต้นน้ำแม่ลำพันร่วมสมัยกับชุมชนโบราณมากมายในเขตภาคกลาง ซึ่งมีพัฒนาการของชุมชนชัดเจน หากจะมองให้กว้างขึ้นไปอีก ความสัมพันธ์เหล่านี้แสดงออกถึงสังคมที่ไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว ไม่ว่าจะภายในเขตประเทศไทยหรือในดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับแต่จีนตอนใต้ลงมา จนถึงชายฝั่งเวียดนาม และภาคกลางของไทย พลวัตแห่งความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเหล่านี้ ก่อให้เกิดรัฐและบ้านเมืองต่าง ๆ ภายหลัง

ยุคสมัยของแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด

เทือกเขาผิบน้ำวางตัวพาดผ่านมาจากตอนบนของราชอาณาจักรไทย เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารที่สำคัญและเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตมาแต่ครั้งบรรพกาล หากว่าบรรพชนของเราเป็นมนุษย์วานร การวิวัฒนาการจากการอยู่อาศัยในถ้ำในป่าเขา ได้ปรับเปลี่ยนมาสู่การรู้จักเพาะปลูก ทำเลที่ราบลุ่มจึงเหมาะสมแก่การดำรงชีวิต

ณ ดินแดนที่ราบลุ่มริมลำธารแม่กองค่าย แม่ลำพัน ตอนท้ายสุดของเทือกเขาผิบน้ำ บรรพชนของเราได้เลือกเป็นทำเลแห่งแรกในการดำรงชีวิตบนพื้นที่ราบลุ่ม ณ ที่นี้ได้มีซากอารยธรรมให้เราได้ศึกษาค้นคว้าจากเครื่องมือเครื่องใช้ของบรรพชนที่เราได้ขุดค้นพบและพอจะจำแนกยุคสมัยและพื้นที่ได้คร่าวๆดังนี้

ยุคหินเก่า พบเครื่องมือหินทุบ
เครื่องมือหินกะเทาะ อย่างหยาบ ทาง
บริเวณทางเหนือของที่ราบระหว่างห้วย
แม่กองค่ายกับแม่ลำพัน ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้
นี้พบจำนวนไม่มากตามที่ราบเชิงเขา
โดยจำเป็นต้องจำแนกออกจากเครื่องมือ
หินทุบที่พบในการถลุงแร่ ตามแหล่งแร่ต่างๆ

ยุคหินกลาง พบเครื่องมือหินกะเทาะ
ที่พัฒนาแล้ว เป็นจำนวนมากหลากหลายรูปแบบ

หิน พบที่แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด

ทั้งขวานหินขัด มีดหิน จอบเสียมหิน รวมถึงพบ สภาพการสร้างเครื่องมือหิน โดยมีหินแท่นรองรับ เครื่องมือ และหินรองนั่งทำงาน โดยพบสะเก็ดหินอยู่เป็นจำนวนมากเสมือนดังทำเพื่อการแลกเปลี่ยน มากกว่าใช้งานเอง ที่บริเวณสองฝากฝั่งลำน้ำแม่ลำพันตอนต้น ซึ่งปัจจุบันถูกบุกรุกทำลายจนใกล้หมดสภาพแล้ว

ยุคหินใหม่ พบเครื่องมือหินขัด ที่พัฒนาแล้ว โดยมีรูปแบบที่ประณีตสวยงาม มีการเจาะรู สำหรับใส่ด้ามจับ ทว่า พบจำนวนน้อยบริเวณที่ราบเชิงถ้ำพู่ ซึ่งเครื่องมือหินเจาะรูที่นี้ทำจากหินคล้าย หยกขาว ชนิดหินแปลกตา เป็นโจทย์ให้นักค้นคว้ารุ่นต่อไปว่าทำไมมีการพบเพียงไม่กี่ชิ้น บรรพชน ของเราน่าจะมีการอพยพย้ายถิ่นในช่วงจากที่นี้ไป อาจมีการพัฒนามาสู่การเริ่มใช้โลหะแล้วหรือมีการ ติดต่อกับชายจากดินแดนห่างไกล

ยุคสำริด พบกลองมโหระทึกขนาดใหญ่ถึงสามใบ มีลวดลายกบและพืชพันธุ์ เช่นเดียวกับอารยธรรมดองซอน ซึ่งสนับสนุน ข้อวิพากษ์ว่าเรามาจากตอนใต้ของจีน มาตามเส้นทางค้าวัว จีน พม่า แม่สอด และ ทางอ่าว เมาะตะมะ แม่สอด นำมาซึ่งสรรพวิชา และได้พัฒนาลำห้ำ ไปกว่าดังจะเห็นได้จากการหล่อสำริดได้บางแล่นเต็ม และเราสามารถรื้อร้อนได้บาง และสามารถประสานเชื่อมต่อกันได้ รู้จักวิธีการ ริดลวดโลหะเพื่อทำเครื่องประดับด้วยเรื่องริดลาดชุบแข็ง ดังตัวอย่างเช่น คันศร ซึ่งจัดแสดงอยู่ที่เมืองโบราณจังหวัดสมุทรปราการ และงานสำริดบางซึ่งจัดแสดงอยู่ที่ พิพิธภัณฑ์วังหาด

กำไลสำริด

ยุคเหล็ก พบเครื่องมือเหล็กและเตาถลุงเหล็กโบราณเป็นจำนวนมาก บริเวณ บ้าน โป่งแดง แม่ กองค้าย วังหาด วังลึก ตลิ่งชัน จนถึงวังตะเคียน จำนวนมากกว่า 300 เตา เครื่องมือมีทั้ง มีด คาบ จอบ เสียม ขวาน เตาสามขา จำนวนมากมายมหาศาล ซึ่งมีการชั่งกิโลขายไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ไปนานนม แล้ว ส่วนที่มาของแร่เหล็กหาได้จากทุบถลุงเอาจากผาหินที่ข้างลำห้วยตอนต้นแม่ลำพัน มีลักษณะการผลิตอย่างเป็นนิคมอุตสาหกรรมให้ชื่อว่า สุวรรณภูมิโลหะภัณฑ์

เรื่องที่ 3 การค้นพบโบราณวัตถุ

แหล่งอารยธรรมโบราณคดีบ้านวังหาด ได้ค้นพบโดยบังเอิญโดยการเดินทางการเดินทาง
ทำมาหา กินตามธรรมชาติของชุมชน และเกิดจากเหตุการณ์ธรรมชาติ กล่าว คือการเดินทางของ

ชุมชน จะเดินทางโดยการใช้ล้อเกวียน ไปทำมาหากินตาม
เส้นทางที่จะไปทำไร่ ทำนาทำกัน โดยจะไปเป็นกลุ่มๆ ล้อเกวียน
หลายเล่ม ซึ่งสมัยก่อนเรียกว่า “การลงแขก” หมายถึง การ
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำมาหากิน การเดินทางซ้ำๆ กัน
หลายครั้งในที่แห่งเดียว จึงทำให้เกิดร่องลึกขึ้นเรื่อยๆ ประกอบ
กับฤดูฝนเกิดการกัดเซาะของน้ำฝนที่ไหลตามทางล้อเกวียนที่
ชุมชน ใช้เป็นเส้นทางเดินทำให้เกิดร่องลึกเกือบราวประมาณ 3
เมตร จึงได้พบเห็นวัตถุโบราณที่โผล่มาจากดินที่ทับถมอยู่ ครั้ง
แรกวัตถุโบราณที่พบเห็นจะเป็นจำพวกสำริด และ

ร่องรอยการขุดวัตถุโบราณบ้านวังหาด เครื่องปั้นดินเผา เช่น กลองมโหระทึก (ปัจจุบันไม่ทราบไปตก
อยู่ที่ใด) หม้อดินเผาต่างๆ ที่เป็นเครื่องใช้ ลูกปัดสีต่างๆ แต่หาไม่มีผู้ใดสนใจไม่ เนื่องจากชุมชนยัง
ขาดสำนึกและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมรดกล้ำค่าเหล่านี้ จึงมีกลุ่มนักแสวงหาวัตถุโบราณมาหาซื้อขาย
ในราคาถูก ลูกปัดสีต่างๆ จะมีทั้งสีเหลือง น้ำเงิน ขาว ขายรวมกันทะนานละ 200 บาท ส่วน
จำพวกเหล็กจะขายเป็นกิโลกรัมๆ ละ 50 สตางค์ ในขณะเดียวกันบรรดากลุ่มนักล่าสมบัติดินนอกพื้นที่
อื่นๆ และนักซื้อของเก่าต่างพากันมาซื้อกับชาวบ้าน และนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาขุดค้น โดยการใส่
เรดาร์ตรวจสอบวัตถุที่เป็นโลหะขุดลงไป กันอย่างมโหฬาร เล่าขานกันว่า โลหะที่ขุดได้จำพวก หอก
มีด อาวุธต่างๆ นับเป็นค้นรลสืบลือเป็นค้นรล ที่นำวัตถุโบราณออกจากหมู่บ้านวังหาด เป็น
เวลานานเกือบ 20 กว่า ปี

ดังนั้น เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 นายสิงห์ วุฒิชมภู (สายหล้า) ได้เดินทาง
กลับมาเยี่ยมครอบครัว ณ บ้านวังหาด ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิด ทราบข่าวของการขุดค้นวัตถุโบราณ
และนำไปขายเป็นของเก่าให้กับพ่อค้า รู้สึกตกใจเป็นอย่างมาก ทำไม ไม่มีใครสักคนที่จะคัดค้าน
ต่อต้าน ช่วยกันปกป้องมรดกล้ำค่าที่ยังหาแหล่งที่มาที่ไปแหล่งนี้ไม่ได้ ซึ่งโดยส่วนรวมแล้วยังไม่รู้
ว่ามีมาตั้งแต่ยุคใดสมัยใด ด้วยจิตสำนึกที่เป็นห่วงมรดกล้ำค่าของบรรพบุรุษที่ไม่ทราบอายุของนาย
สิงห์ วุฒิชมภู จึงได้วางแผนที่จะรักษาสมบัติของชาติแห่งนี้ โดยตั้งเป้าหมายครั้งแรกว่า
ประการที่หนึ่ง ต้องหยุดยั้ง นักขุดสมบัติล้ำค่าเหล่านี้ให้ได้เสียก่อน **ประการที่สอง** ปลุกจิตสำนึก

สร้างสำนึกให้ชุมชนรู้สึกหวงแหนและเห็นคุณค่ามรดกล้ำค่าแห่งนี้เสียก่อน (ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากเย็น
 เชิญใจเป็นอย่างมาก เพราะในชุมชนบางคนก็ยังขุดเก่าไปขายให้แก่ร้านค้าของเก่า) **ประการที่สาม**
 แจ้งจัดทำรายงานให้ภาครัฐที่เกี่ยวข้องทราบ ตั้งแต่ระดับตำบลได้แก่ หมู่บ้าน จนถึงสูงสุด คือสำนัก
 นายกรัฐมนตรี ให้ได้รับทราบแต่ก็ได้รับการตอบสนองที่ช้ามากต้องทำอยู่หลายๆครั้ง จนได้รับการ
 ตอบสนองบ้างแต่ก็ยังไม่ถึงจุดหมายปลายทางเท่าที่ควร

ในการปลูกจิตสำนึกและ สร้างจิตสำนึก
 ให้คนในชุมชนมีความหวงแหนมรดกแห่งนี้
 เป็นเรื่องที่ยากยิ่งเป็นอย่างมาก พบปัญหา
 อุปสรรคอย่างมากมาย ด้วยเหตุที่ว่า บ้านวังหาด

เป็นชุมชนที่เป็นชาวล้านนาร้อยละ 90 ซึ่งม
 ความเชื่อในเรื่อง ผี สาง เทวดา และวิญญาณ
 ซึ่งเป็นทัศนคติที่เป็นไปในทางลบเกี่ยวกับการ
 อนุรักษ์ ซึ่งมีความเชื่อว่า ห้ามผู้ใดนำวัตถุของ

ผี สาง เทวดา และวิญญาณเข้ามาในหมู่บ้านผู้นำเข้ามาในหมู่บ้านจะเกิดอาถรรพ์ ลางร้าย ภัย
 พิษานภัยต่างๆ นานา แรกๆ จึงไม่มีใครจะร่วมมือด้วยในการอนุรักษ์แต่ สิ่ง วุฒิชมภู ก็หา
 ได้ข้อเท็จกับเหตุการณ์ดังกล่าวไม่ เพราะรู้ว่าสักวันหนึ่ง จะต้องได้รับการค้นคว้าจากนักวิชาการ
 จากสำนักต่างๆ อด ทนทรมานกับการอนุรักษ์อยู่ 3-4 ปี โดยการเดินเท้าค้นหา ตามร่องรอยแห่ง
 การขุดการค้นทำลายวัตถุโบราณจากนักขุดของเก่า โดยเก็บไว้ที่ละชั้น สองชั้น นำมาเก็บไว้ที่วัด
 บ้านวังหาด และ ในขณะเดียวกันก็ได้จัดสร้างเครือข่ายนักอนุรักษ์โบราณวัตถุของชุมชนแห่งนี้
 เพื่อให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งด้วยความเห็นใจต่อ สิ่ง วุฒิชมภู และจิตสำนึกในความหว
 งามมรดกล้ำค่าของชุมชน ท่านพระปลัดสมบัติ สมาชิก (อดีตเจ้าอาวาสวัดวังหาด) ได้ให้การช่วย
 เมตตา ได้พาลูกศิษย์และชาวบ้านเก็บวัตถุโบราณที่ได้ จากการขุดเหลือของนักล่าสมบัติ และขอ
 บิณฑบาตรแก่นักล่าสมบัติให้หยุดการขุดค้นสมบัติ จนได้แนวร่วมขึ้นมาเรื่อยๆ จากหมู่บ้านเป็น
 ตำบลโดยนำวัตถุที่เก็บไว้มามอบให้คณะกรรมการ ฯ นำมาเก็บรักษาไว้ที่วัดวังหาดส่วนหนึ่ง
 เพื่อให้ให้นักวิชาการได้ศึกษาค้นคว้า พร้อมทั้งเปิดให้ชุมชนได้ชม เพื่อให้เกิดความหวงแหน ใน
 สมบัติของชาติ และนอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป และนักเรียนนักศึกษา ของ
 ชุมชนได้ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ยุคหินต่างๆ .ยุคสำริด-ยุคโลหะฯ(ขอเชิญ
 ทุกๆท่าน..มาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์)

พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด
 ตั้งอยู่ในวัดวังหาด ม.2 ต.ดลิ่งชัน

ถึงแม้ว่าชุมชนและคณะกรรมการโบราณคดีวังหาด ได้มีมติให้ดำเนินการจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานฯ แม้ไม่มีทุนทรัพย์เลยก็ตามที ก็ยังช่วยกันคิดจัดผ้าป่าบ้าง รับการบริจาคบ้าง เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ตลอดเวลา 13 ปีกว่าๆ สิ่ง วุฒิชมภู และคณะกรรมการโบราณคดีต่างก็ทุ่มเท เสียสละ แรงกาย แรงใจ และจิตวิญญาณ เพื่อปกป้องแหล่งอารยธรรมแห่งนี้ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังอย่างไม่หวังสิ่งใดๆตอบแทน

ดังนั้น ทางผู้นำและคณะกรรมการโบราณคดีชุมชนหมู่บ้านวังหาด หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านผู้มีเกียรติ และท่านผู้ใจบุญทั้งหลาย คงให้ความเมตตา สงสาร มาช่วยกัน สร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา เนื่องในปีมหามงคล ถวายพระราชกุศลแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชฯ ในครั้งนี้ให้เป็นเกียรติประวัติศาสตร์ และสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ภายในอาคารพิพิธภัณฑสถานโบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด หมู่ที่ 2 ตำบลลี้จัน
อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

ทะเบียนโบราณวัตถุที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด

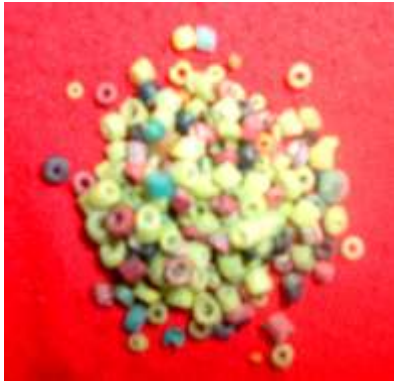
ลำดับที่ / Run No	-	
เลขวัตถุ / Accession No.	๑/๒๕๕๔	
เลขหมวด / Category	-	
ชื่อวัตถุ / Object name.	หน้าลิง / ตาโปน	
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-	
เลขเดิม / Previous No	-	
ขนาด / Dimension	เส้นผ่าศูนย์กลาง = ๒.๘ ซม. เส้นรอบวงกลม ๕ ซม.	
แบบศิลปะ / Arts Style	-	
วัสดุ / Material	หน้าลิง	
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	คล้ายหน้าลิง / หน้าสิงห์ลายนูน	
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์ทวารวดี	
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ เหยี่ยงเงิน	
ประเภทการได้มา / Acquisition	ชาวบ้านนำมามอบให้ นายสมจิตต์ สิทธิเกศ	
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบที่แหล่งโบราณคดีคอยป่าตอง นอกจากนี้ยังพบทุกๆแหล่งมี	
ตั้งทองคำ / สำริด / เงินฯ		
หมายเหตุ / Remarks	อดีต หน.รักษาพันซ์สัตย์เจ้ารามบ้านวังหาด	
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด	
รูป / Photo	-	

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๒/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ตุ้มหูทองคำ
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	เส้นผ่าศูนย์กลาง = ๑.๘ ซม. เส้นรอบวงกลม = ๕.๘ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ตุ้มหูทองคำ
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	ทรงกลม คล้ายกระปุกมีลายเล็ก ผ่ากลาง
อายุสมัย / Period	ทวารวดี (ยุคก่อนประวัติศาสตร์)
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ (ทองคำ)
ประเภทการได้มา / Acquisition	จากการสำรวจกลุ่มอนุรักษโบราณคดีบ้านวังหาด ๒๓ กรกฎาคม ๓๘
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	ได้จากแหล่งโบราณคดีปางเด่นห่าง
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑโบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๓/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	เหรียญเงิน ตราพระอาทิตย์
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	เส้นผ่าศูนย์กลาง = ๐.๘ ซม. เส้นรอบวงกลม = ๕.๔ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	เหรียญตราพระอาทิตย์
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นเหรียญมี๒ด้าน มีสัญลักษณ์ พระอาทิตย์อีกด้านเป็นเหรียญ ศรีวิสาละ
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา / Acquisition	ชาวบ้านเลี้ยงวัวพบแล้วนำมามอบให้
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบที่คอยป่าตองและแหล่งอื่นๆ เป็นจำนวนมาก
หมายเหตุ / Remarks	นายเสาร์ ไชยสุ่ม
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.

-

Photo No. /File

๕ สิงหาคม ๒๕๕๔

ลำดับที่ / Run No

-

เลขวัตถุ / Accession No.

๔/๒๕๕๔

เลขหมวด / Category

-

ชื่อวัตถุ / Object name.

ลูกปัดสีอาเกต / คาร์เนเลียน

เลขกลุ่ม / Sup-Category

-

เลขเดิม / Previous No

-

ขนาด / Dimension

ยาว = ๒.๑ ซม. เส้นรอบวงกลม = ๔.๕ ซม.

แบบศิลปะ / Arts Style

-

วัสดุ / Material

ลูกปัดสีหินอาเกต / คาร์เนเลียน / กำริด / แก้ว

รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description

เป็นเหรียญเจาะรูจากหินขัดแล้วนำมาร้อยเป็นเครื่องประดับ

อายุสมัย / Period

ก่อนประวัติศาสตร์

สภาพ / Condition

สมบูรณ์

ประเภทการได้มา / Acquisition

คณะกรรมการไปช่วยกันเก็บจากคนที่ขุดแล้ว

ประวัติวัตถุ / History / Provenence

พบทุกแห่งในเขตตำบลตลิ่งชัน

หมายเหตุ / Remarks

-

ที่เก็บรักษา / Location

พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด

รูป / Photo

-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๕/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	(ควออร์ท)
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	เส้นผ่าศูนย์กลาง = ๔.๓ ซม. เส้นรอบวงกลม = ๓.๓ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ต่างหูควออร์ท
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	ต่างหูมีวงกลมผ่ากลางใสประกายคล้ายคริสตัน
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	แตก / หัก ชำรุด
ประเภทการได้มา/ Acquisition	คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์โบราณคดีบ้านวังหาดออกสำรวจพบ
ที่ปางค้นหา	
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบทุกแหล่งโบราณคดี
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๖/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	แหวนสำริด
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	ยาว = ๓.๕ ซม. เส้นรอบวงกลม = ๒ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	แหวนสำริด
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีหัวและมีกระดิ่ง
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ / แต่บางชิ้นก็เป็นสนิม
ประเภทการได้มา/ Acquisition	กลุ่มอนุรักษ์สำรวจพบที่ปางเด่นห่าง
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบทุกแหล่งโบราณคดี
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๓/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	กระปรวนสำริด
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	เส้นผ่าศูนย์กลาง = ๑๐ ซม. เส้นรอบวงกลม = ๓๐.๒ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	กระปรวนแหวนสำริด
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	กระปรวนมีร้อยกระดิ่งล้อมรอบ
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์พบที่ปางเด่นห่างจากน้ำกาดเซาะ ทางเดินเห็นวัตถุลอยอยู่ผิวน้ำ
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบทุกแหล่ง โบราณคดีบ้านวังหาด
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๘/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	กำไลสำริด
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	เส้น ๔ เส้นผ่าศูนย์กลาง = ๕.๕ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	กำไลสำริด
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นกรวยกลมไม่หล่อติดกันมีถอดส่วนใส่ได้
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	หัวหน้าหน่วยอนุรักษ์พันธุวัตถุป่าบัววังหาดมอบให้คือนายสมจิต
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบทุกแหล่งโบราณคดีตำบลตลิ่งชัน
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๘/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	กำไลหยก
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	ยาว ๖.๔ ซม.เส้นรอบวงกลม = ๒ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	กำไลหยก
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	วงกลมสีเขียวเข้ม
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	หัก ชำรุด เป็นท่อนๆ
ประเภทการได้มา/ Acquisition	คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์โบราณคดีบ้านวังหาดสำรวจพบที่
เด่นของเก่า	
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบทุกแหล่งเด่นของเก่าและใกล้เคียงๆ
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๐/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	กำไลเงิน
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	เส้นผ่าศูนย์กลาง = ๕ ซม. เส้นรอบวงกลม ๒ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	กำไลเงิน
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นแท่งกลมอ่อน
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	เครือข่ายและคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์สำรวจพบที่เด่นของเก่า
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบที่ปางเด่นห้าง / แม่กองค่าย
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๑/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ไต้ปี่สูบยา
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	ยาว = ๗ ซม. เส้นรอบวงกลม ๔.๗ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ไต้ปี่ดินเผา มีลวดลาย
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นแท่งกลมอ่อน
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ ๑/ หัก ๑
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ชาวบ้านนำมามอบให้จากการทำไร่-ไถ่นาคือ นายต้น ชัยมูลวงศ์
ประวัติวัตถุ / History / Provenence	พบที่ทุ่งเค่นยาวและที่ทุ่งป่าคา หมู่ ๒ ตำบลตลิ่งชัน
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-	
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔	
ลำดับที่ / Run No	-	
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๒/๒๕๕๔	
เลขหมวด / Category	-	
ชื่อวัตถุ / Object name.	คัมภีร์โบราณ (ล้านนา)	
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-	
เลขเดิม / Previous No	-	
ขนาด / Dimension	ยาว = ๓๒.๕ ซม. เส้นรอบวงกลม ๖ ซม.	
แบบศิลปะ / Arts Style	-	
วัสดุ / Material	คัมภีร์โบราณ (ล้านนา)	
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	ใช้ใบลานเขียนอักษรเป็นภาษาล้านนา	
อายุสมัย / Period	หลังสุโขทัย-ปัจจุบัน	
สภาพ / Condition	สมบูรณ์	
ประเภทการได้มา/ Acquisition	เจ้าอาวาสวัดหนองบัวคำ มอบให้พิพิธภัณฑสถานบ้านวังหาด	
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	จากชุมชนตำบลตลิ่งชันก่อนเสียชีวิตได้นำมามอบให้กัลยาจะสุญ หาย	
หมายเหตุ / Remarks	-	
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑสถานโบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด	
รูป / Photo	-	

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ขวานหินกะเทาะ
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	ยาว = ๑๓ ซม. เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒๑.๑ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	หิน
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีคม ผิวหยาบ เหมาะมือจับ
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ได้จากการไถไร่-ยกถ่องส่วน
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่ทุ่งป่าคา คลองแม่รำพัน หมู่๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลาน หอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	เนื่องจากขวานหินกะเทาะมีเป็นภูเขา (จำนวนมาก) มีแหล่งที่พบ ขนาดใหญ่อยู่ทั่วบริเวณจึงไม่สามารถที่จะจัดทำทะเบียนได้
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๒/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ขวานหินกะเทาะ
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	ยาว = ๒๐.๓ ซม. เส้นผ่าศูนย์กลาง ๕.๒ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	หิน
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีคม ผิวหยาบ เหมาะมือจับ
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ได้จากการไถไร่-ยกแปลงส่วน นายสิงห์ วุฒิชมภูผู้มอบให้
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่ทุ่งป่าคา คลองแม่รำพัน หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลาน หอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	แหล่งที่พบขวานหินกะเทาะมีทั่วบริเวณ บ้านวังหาด ถึง อ. เถิน จ.ลำปาง อ.เมือง จ.ตาก (จึงไม่สามารถ)จัดลงทะเบียนได้ทุกชิ้น
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชนบ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๓/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ขวานหินขัด(ฝน)
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๕.๘ ซม.ยาว = ๑๑.๘ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	หิน
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	คม ผิวเกลี้ยง ไม่มีผิวหยาบ (เพราะฝนจนผิวรับ)
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ได้จากการไถไร่ ข้าวโพด นายสิงห์ วุฒิชมพุ่มมอบให้
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่ทุ่งเด่นยาว ริมคลองแม่รำพัน หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่าน ลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	แหล่งขวานหินมีอยู่มากจึงขึ้นทะเบียนไม่หมด
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดี บ้านวังหาด หมู่ ๒ ตลิ่งชัน อ. บ้านด่าน ลานหอย จ. สุโขทัย
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๔/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	หินทรายสำหรับขัดหรือฝน
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๑๒ ซม.ยาว = ๑๖.๘ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	-
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	หินทรายลักษณะถูกขัดหรือฝน เป็นร่องๆ
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ พร้อมใช้งานได้
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ได้จากการไถไร่ ข้าวโพด
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่วังขอนไม้แดงติดห้วยแม่รำพัน หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้าน ด่านลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	เนื่องจากวัตถุโบราณยุคหิน มีเป็นจำนวนมาก (นับไม่ถ้วน) จึง เลือกตัวอย่างลงทะเบียนฯ
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๕/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	กงจักรหิน
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๔.๕ ซม.ยาว = ๑๐ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	-
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นวงกลมมีอาวูรเป็นหนามปุ่มรอบนอกวง
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	ชำรุด เหลือครึ่งวง
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ได้พบจากการไถไร่ ข้าวโพด
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่วังขอนไม้แดงติดคลองแม่รำพัน หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้าน ด่านลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	เนื่องจากวัตถุโบราณยุคหิน มีเป็นจำนวนมาก จึงเลือกตัวอย่าง
ลงทะเบียนฯ	
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๖/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ขวานหินกะเทาะ
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๖ ซม.ยาว = ๕.๗ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	-
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีคม ผิดหยาบ รูปทรงจับได้พอดี
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ได้พบจากการไถไร่ ข้าวโพด
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่วังขอนไม้แดงติดคลองแม่รำพัน หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	พบขวานหินจำนวนมาก ไม่สามารถลงทะเบียนได้ทุกชิ้น
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๗/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	สามเหลี่ยมหินกะเทาะ
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๓.๘ ซม.ยาว = ๑๑.๑ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	-
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	สามเหลี่ยมปลายแหลมสำหรับเจาะหนังสัตว์
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ได้พบจากการไถไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่วังขอนไม้แดงติดคลองแม่รำพัน หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	อาวุธหินต่างๆพบจำนวนมาก ไม่สามารถลงทะเบียนได้ทุกชิ้น
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๘/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	กำไลหิน
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๔ ซม. สูง= ๑.๕ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	กำไลหินขัด
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นวงกลม ขัดเกดียง ผิวเรียบ เนื้อนวล
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	หักเป็นท่อนๆ ไม่สมบูรณ์ ชำรุด
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ได้จากการไถไร่ ปลุกมันสำปะหลัง
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่เด่นแฝกติดแม่รำพัน หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	กำไลหินเป็นหินเล็กถูกการไถหลายๆครั้งเกิดการหัก / แตก ชำรุด
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๕/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ขวานหินมีป่า
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๘.๘ ซม. สูง ๑๐ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ขวานหินมีป่า
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	ทำป่าซ้าย-ขวาตรงกลางเป็นแกนเพื่อต่อด้ามไม้ปลายคม
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ ๕๐% เพราะปลายสึก-บิ่น จากการใช้งาน
ประเภทการได้มา / Acquisition	ชาวบ้านไปหาของป่า
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่พระราชคูคลองหลวง หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	ขวานหินมีป่าขนาดเล็กที่พบเด่นเผือกมีลักษณะคมมาก เพราะมีการฝน
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๐/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	แกนหิน / เหริยหิน
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๕.๘ ซม. สูง= ๑.๗ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	แกนหิน
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นเหริยวงกลมตัดจากก่อนหิน
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	พบจากการขุดถนนลูกรัง-ไถไร่-ฯ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบโดยทั่วไปที่มนุษย์ยุคหินอยู่เช่นที่เด่นแฝก ทุ่งป่าคา- แม่กองค้าฯ
หมายเหตุ / Remarks	พบแกนหินเป็นจำนวนมากเพราะว่ามีกรตัดหินเพื่อทำกำไลฯ
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.

-

Photo No. /File

๕ สิงหาคม ๒๕๕๔

ลำดับที่ / Run No

-

เลขวัตถุ / Accession No.

๑๑/๒๕๕๔

เลขหมวด / Category

-

ชื่อวัตถุ / Object name.

หินเจาะรู

เลขกลุ่ม / Sup-Category

-

เลขเดิม / Previous No

-

ขนาด / Dimension

กว้าง ๑๔.๕ ซม. สูง= ๗ ซม.

แบบศิลปะ / Arts Style

-

วัสดุ / Material

หินเจาะรู / หินมีรู

รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description

เจาะหินเป็นรูเพื่อใช้เป็นตัวถ่วงน้ำหนัก

อายุสมัย / Period

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหิน

สภาพ / Condition

สมบูรณ์

ประเภทการได้มา/ Acquisition

พบตามป่า-เขา-ไร่-นา กระจัดกระจาย

ประวัติวัตถุ / History / Provenenc

พบในบริเวณหมู่บ้านวังหาดโดยทั่วไปแล้วมีเป็นจำนวนมาก

หมายเหตุ / Remarks

เป็นภูมิปัญญาในการเจาะเหล็ก-ไม้ต่างๆได้อย่างมหัศจรรย์

ที่เก็บรักษา / Location

พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด

รูป / Photo

-

Film No. /CD No.	-	
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔	
ลำดับที่ / Run No	-	
เลขวัตถุ / Accession No.	๑/๒๕๕๔	
เลขหมวด / Category	-	
ชื่อวัตถุ / Object name.	พระขรรค์	
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-	
เลขเดิม / Previous No	-	
ขนาด / Dimension	กว้าง ๔.๒ ซม. สูง= ๕๘.๕ ซม.	
แบบศิลปะ / Arts Style	-	
วัสดุ / Material	หอก / ดาบสาลีขันชัย	
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีคมสองด้านมีความยาวและด้านก็มีด้านยาว	
อายุสมัย / Period	ทวารวดี	
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ แต่สนิมกัดกิน	
ประเภทการได้มา/ Acquisition	เกิดจากการขุดสระน้ำลึก ๕ เมตร	
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่บ้านวังโตก ม.๒ จากการขุดสระลึกประมาณ ๕ เมตร	
หมายเหตุ / Remarks	เป็นภูมิปัญญาในการเจาะเหล็ก-ไม้ต่างๆได้อย่างมหัศจรรย์	
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด	
รูป / Photo	-	

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๒/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	หอกใบข้าว
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๓.๔ ซม. สูง= ๕.๒ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	หอกใบข้าว
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	คล้ายใบข้าวรูปทรงสวยงามมาก ไม่ใหญ่ไม่เล็กขณะพกพา
อายุสมัย / Period	-
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ เริ่มเป็นสนิม
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ชุดสระน้ำ สปก.๔-๐๑
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบ จากการขุดสระน้ำลึก ๓.๕-๔.๕ เมตร
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๓/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	พระขรรค์ / หอก
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๓.๕ ซม. สูง= ๖๕.๔ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	หอก / พระขรรค์
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีคมสองด้านปลายแหลมมีความยาวมาก ต่อด้วยด้ามไม้
อายุสมัย / Period	-
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ขุดสระน้ำ สปก. พระสมบัติ สมาจาโร อดีต เจ้าอาวาสวัดวังหาด เป็นผู้มอบให้
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	ได้จากชาวบ้านที่นำรถแมคโคขุดสระ ม.๕ ต. ตลิ่งชัน อ. บ้านด่านลานหอย
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๔/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ขวานเหล็กมีคมสองด้าน
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๕.๒ ซม. ยาว = ๒๐.๒ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ขวานเหล็ก
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	ขวานเหล็กมีคมสองด้าน (รูตรงกลางใส่ด้ามไม้)
อายุสมัย / Period	-
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	เก็บจากแหล่งโบราณคดีแม่กองค่าย คณะกรรมการสำรวจพบ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่หลุมฝังศพคลองแม่กองค่าย หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๕/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	ขอ / ง้าว
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๗.๕ ซม. ยาว = ๘ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ขง้าว
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีรูใส่ด้ามไม้ตรงหัว
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคเหล็ก
สภาพ / Condition	ชำรุด เป็นสนิม
ประเภทการได้มา/ Acquisition	จากแหล่งโบราณคดีปางเด่นห้าง คณะกรรมการสำรวจพบ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	ได้จากการเก็บแหล่งโบราณคดีที่ปางเด่นห้าง หมู่ ๒ ต.ตลิ่งชัน อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๕ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๖/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	เหล็กสกัด
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๔.๒ ซม. ยาว = ๒๐.๗ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	เหล็กสกัด
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	หล่อเป็นแท่งแต่ปลายแบนมีคม
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคเหล็ก
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ชาวบ้านนำมามอบให้เนื่องจากผู้ลักลอบขุดไม่เอา นายเอ็ง เข้มรส มอบให้
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบทุกแหล่งโบราณคดีเช่น แม่กองค่าย / เด่นของเก่า / ปางเด่น ห้าง / คอยป่าต่างๆ
หมายเหตุ / Remarks	อาวุธเหล็กรูปแบบต่างๆพบในปริมาณที่มากจึงเลือกลงทะเบียน เฉพาะตัวอย่างๆ
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๗/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name.	กรีซ
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๕.๒ ซม. ยาว = ๔๐.๖ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	กรีซ
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีคมสองด้ามคล้ายกับกรีซ
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคเหล็ก
สภาพ / Condition	ชำรุด เป็นสนิม
ประเภทการได้มา/ Acquisition	จากการขุดค้นของผู้ลักลอบขุด และคณะกรรมการไปสำรวจเก็บมา มอบให้พิพิธภัณฑฯ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบทุกแหล่งโบราณคดีเช่น แม่กองค่าย / เค้นของเก่า / ปางเด่นห้าง / ดอยป่าตองฯ
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑฯโบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
Photo No. /File	๘ สิงหาคม ๒๕๕๔
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๘/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	มีด
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๘.๕ ซม. ยาว = ๒๖.๓ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	มีด
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	มีคมด้ามเดียวมีด้าม
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคเหล็ก
สภาพ / Condition	ชำรุด เป็นสนิม
ประเภทการได้มา/ Acquisition	เก็บจากซากแหล่งโบราณคดีที่ถูกขุดทิ้งไว้โดยเครือข่ายคณะ กรรมฯ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบจากแหล่งโบราณคดีต่างๆเช่น เค้นป่าตอง ปางเด่นห้างฯลฯ
หมายเหตุ / Remarks	อาวุธเหล็กต่างๆพบมากที่สุดในบริเวณบ้านวังหาดและพื้นที่ ใกล้เคียง
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๘/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	เหล็กใน
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๑.๕ ซม. ยาว = ๓๒.๗ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	เหล็กใน
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	ลำตัวกลมแต่ปลายแหลมทั้งหัวและท้าย
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคเหล็ก
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ / เริ่มเป็นสนิม
ประเภทการได้มา/ Acquisition	เครือข่ายคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ออกสำรวจที่มีการขุดแล้ว พบนามมอบให้กับพิพิธภัณฑ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบจากแหล่งโบราณคดีต่างๆเช่น เค้นป่าตอง ปางเด่นห้างฯลฯ
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑโบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๐/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	ตะขอเบ็ด
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๖.๖ ซม. ยาว = ๒๕ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ตะขอเบ็ด
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นตะขอเบ็ดขนาดใหญ่ปลายแหลมคม หัวมีรู
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคเหล็ก
สภาพ / Condition	ชำรุด / เป็นสนิม
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ชาวบ้านนำมามอบให้ นายรินทร์ น้ำใส
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	ชาวบ้านนำมามอบให้
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๑/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	แฉดินเผา
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๓.๒ ซม. ยาว = ๑.๕ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	แฉดินเผา
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	คล้ายๆ ลูกกระดุม มีรูอยู่ตรงกลาง
อายุสมัย / Period	ยุคก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ / ชำรุด / แฉก
ประเภทการได้มา/ Acquisition	จากการขุดค้นของชาวบ้านมอบให้คณะกรรมการไปเก็บมาไว้ที่พิพิธภัณฑ์
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	ได้จากทุกๆ แหล่งในตำบลตลิ่งชัน
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๒/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	กระปุกดินเผา
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง= ๓ ซม. ยาว = ๓.๔ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	กระปุกดินเผา
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	ภาชนะดินเผามีฝาปิดคล้ายกระปุก
อายุสมัย / Period	-
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	ชาวบ้านนำมามอบให้ คือ นายจรูญ ปูทิ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	ชาวบ้านนำมามอบให้
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๓/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	คัมภีร์ใบลาน
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๕.๗ ซม. ยาว ๒๘ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ใบลาน
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เขียนอักษรล้านนาลงในใบลานเป็นภาษาล้านนา
อายุสมัย / Period	หลังสุโขทัย
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	พระอริการนอม เจ้าอาวาสวัดหนองบัวคำ มอบให้พิพิธภัณฑฯ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	ชาวล้านนามีภูมิปัญญาในการใช้ภาษาพูดภาษาเขียน แล้วบันทึก ลงใบลาน
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑฯโบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๓/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	ลูกปัดสี (เหลื่อมเม้น)
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	ยาว ๒๘ ซม. เส้นรอบวงกลม = ๔.๘ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	ลูกปัดสี
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เป็นแท่งยาวประมาณ ๒ นิ้วเนื้อสีดำ
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	คณะกรรมการออกสำรวจจากการลักลอบขุดจึงพบอยู่กองดิน ฯ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่ปางเด่นห้าง
หมายเหตุ / Remarks	พบว่ามีการขายไปเป็นจำนวนมากเพราะเป็นชิ้นใหญ่พบเจอง่าย
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๔/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	คัมภีร์ล้านนา กระจกสา
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	กว้าง ๑๒.๒ ซม. ยาว ๓๖ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	กระจกสา
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	นำกระจกสามาจดบันทึกพระธรรมคัมภีร์+สมุนไพรรักษา
อายุสมัย / Period	หลังสุโขทัย
สภาพ / Condition	สมบูรณ์
ประเภทการได้มา/ Acquisition	พระอธิการนอม เจ้าอาวาสวัดหนองบัวคำ มอบให้พิพิธภัณฑ์ฯ
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	ได้พัฒนาจากโบราณ มาสู่อักษรล้านนาฯ
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหาด
รูป / Photo	-

Film No. /CD No.	-
ลำดับที่ / Run No	-
เลขวัตถุ / Accession No.	๑๔/๒๕๕๔
เลขหมวด / Category	-
ชื่อวัตถุ / Object name	เหรียญเงินตราพระอาทิตย์
เลขกลุ่ม / Sup-Category	-
เลขเดิม / Previous No	-
ขนาด / Dimension	เส้นผ่าศูนย์กลาง = ๐.๕ ซม. เส้นรอบวงกลม = ๕.๒ ซม.
แบบศิลปะ / Arts Style	-
วัสดุ / Material	เหรียญเงิน
รูปแบบลักษณะวัตถุ / Description	เหรียญมี ๒ ด้าน ด้านหน้าลายนูนตราพระอาทิตย์ ด้านหลัง ตราศรีวิษสะ
อายุสมัย / Period	ก่อนประวัติศาสตร์
สภาพ / Condition	สมบูรณ์ ๘๐%
ประเภทการได้มา/ Acquisition	คณะกรรมการอนุรักษ์โบราณคดีบางหว้าหวาดสำรวจพบบริเวณที่มีการลักลอบขุด
ประวัติวัตถุ / History / Provenenc	พบที่คอยป่าตองและทุกๆแหล่งที่มีการขุดค้น ฯ
หมายเหตุ / Remarks	-
ที่เก็บรักษา / Location	พิพิธภัณฑ์โบราณคดีชุมชน บ้านวังหวาด
รูป / Photo	-

กิจกรรม

จงเติมข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้อง

1. จงบอกลักษณะภูมิประเทศของตำบลลี้ชั้น

.....

.....

.....

.....

2. จงบอกประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. โบราณวัตถุที่ขุดพบในตำบลลี้ชั้นมีอะไรบ้าง บอกให้มากที่สุด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. การค้นพบโบราณวัตถุบ้านวังหาด

.....

.....

.....

.....

5. จงบอกประโยชน์ของโบราณวัตถุที่ขุดพบที่บ้านวังหาด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณวัตถุอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

7. แหล่งที่พบโบราณวัตถุอยู่ที่ใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

8. เครื่องมือเครื่องใช้ในยุคเหล็กมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

9. ตำบลตลิ่งชันมีกี่หมู่บ้าน อะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

10. แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดอยู่ทางทิศไหนของอำเภอบ้านด่านลานหอย

.....

.....

แบบทดสอบหลังเรียน

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

1. สภาพพื้นที่ของตำบลตลิ่งชันคือข้อใด

ก. ที่ราบลุ่ม	ข. ที่ราบลุ่มแม่น้ำ
ค. ที่ราบและที่สูง	ง. เทือกเขาสูง
2. พื้นที่ใดที่ไม่มีเขตติดต่อกับตำบลตลิ่งชัน

ก. อำเภอทุ่งเสลี่ยม	ข. ตำบลวังตะคร้อ
ค. อำเภอเถิน	ง. จังหวัดตาก
3. สภาพพื้นดินในตำบลตลิ่งชันเป็นแบบใด

ก. ดินทราย	ข. ดินเหนียว
ค. ดินร่วน	ง. ดินร่วนปนทราย
4. ประโยชน์ของการศึกษาความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นคือข้อใด

ก. ทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตของคนในสมัยก่อน
ข. ทำให้ทราบอารยธรรมและวัฒนธรรม ของคนในยุคก่อน
ค. ทำให้ทราบถึงแหล่งที่ตั้งของชุมชน
ง. ถูกทุกข้อ
5. แม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านชุมชนบ้านวังหาด

ก. แม่ลำพัน	ข. แม่น้ำยม
ค. แม่กองค่าย	ง. แม่น้ำปิง
6. แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาดเป็นแหล่งโบราณคดีในกลุ่มน้ำยมอายุเก่าที่สุด ประมาณกี่ปี

ก. 1,500 ปี	ข. 2,500 ปี
ค. 3,000 ปี	ง. 3,500 ปี
7. โบราณวัตถุที่ค้นพบจำนวนมากจากแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ได้แก่

ก. กำไลสำริด	ข. แวดินเผา
ค. ลูกปัด	ง. แผ่นโลหะรูปหน้าลิง
8. ชุมชนลุ่มเหล็กบ้านวังหาด มีอายุประมาณกี่ปีมาแล้ว

ก. 1,500 ปี	ข. 2,500 ปี
ค. 3,000 ปี	ง. 3,500 ปี

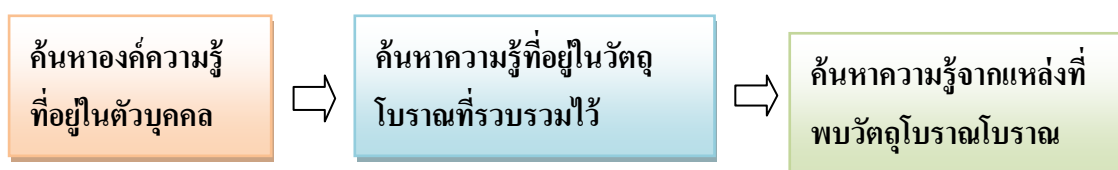
9. ลักษณะภูมิประเทศของเด่นปางห้าง คือ
- ก. พื้นที่ราบแคบ ๆ ข. พื้นที่สูง
ค. พื้นที่เชิงเขา ง. พื้นที่ราบสูง
10. โบราณวัตถุข้อใดที่ไม่ได้พบที่บ้านวังหาด
- ก. พระพุทธรูป ข. แผ่นโลหะรูปหน้าลิง
ค. กำไลข้อมือสัมฤทธิ์ ง. เครื่องมือเหล็ก
11. แหล่งโบราณคดีเข้าน้ำดิบหรือเรียกอีกอย่างว่า
- ก. ดอยป่าตอง ข. เด่นปางห้าง
ค. แม่กองค่าย ง. แม่ลำพัน
12. ประชากรส่วนใหญ่ในบ้านวังหาดอพยพมาจากจังหวัดอะไร
- ก. สุโขทัย ข. ตาก
ค. อุตรดิตถ์ ง. ลำปาง
13. ประชากรบ้านวังหาดใช้ภาษาภาคอะไร
- ก. กลาง ข. ไต๋
ค. เหนือ ง. อีสาน
14. ตำบลตลิ่งมีเนื้อที่ประมาณกี่ตารางกิโลเมตร
- ก. 244 ข. 334
ค. 344 ง. 433
15. ทิศเหนือของตำบลตลิ่งชั้นมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลอะไร
- ก. เวียงมอก – กลางดง ข. วังลึก – วังตะคร้อ
ค. วังประจบ – วังตะคร้อ ง. เวียงมอก – วังประจบ
16. บ้านวังหาดมีระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านด่านลานหอยประมิกี่กิโลเมตร
- ก. 28 ข. 34
ค. 44 ง. 54

17. ข้อมูลทางโบราณคดีกล่าวถึงบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยใด
- ก. ต้นประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ข. ปลายประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ค. กลางประวัติศาสตร์สุโขทัย
 - ง. กรุงสุโขทัย
18. ข้อใดไม่ใช่เหตุผลสำคัญของการตั้งถิ่นฐานใกล้แม่น้ำลำคลองของคนสมัยก่อน
- ก. เพื่อความสะดวกในการคมนาคม
 - ข. เพื่อความสะดวกในการใช้น้ำทำเกษตร
 - ค. เพื่อความสะดวกการหลบหนีข้าศึก
 - ง. เพื่อใช้น้ำอุปโภคบริโภค
19. ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลตลิ่งชันประกอบอาชีพอะไร
- ก. เกษตรกรรม
 - ข. การประมง
 - ค. ตีเหล็ก
 - ง. ค้าขาย
20. เมื่อเราขุดพบโบราณวัตถุแล้วควรทำอย่างไร
- ก. เก็บไว้เป็นเจ้าของ
 - ข. นำไปขาย
 - ค. แจ้งให้ผู้นำชุมชนทราบ
 - ง. นำไปมอบให้พิพิธภัณฑ์เพื่อเก็บรักษาไว้

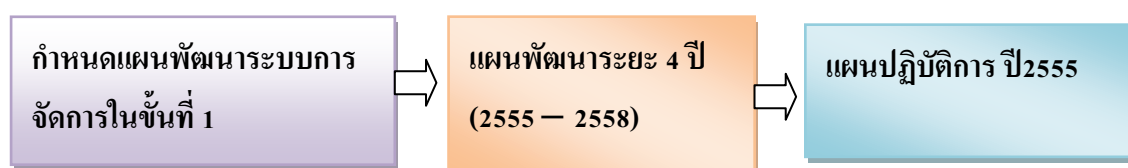
ภาคผนวก

วิงขาดโมเดล

ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย

ขั้นที่ 2 ตั้งคณะทำงานระดับชุมชน /ตำบล /อำเภอ

ขั้นที่ 3 พัฒนาระบบการจัดการแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโดยนักวิชาการ และนักโบราณคดีให้การสนับสนุนด้านวิชาการ

-วิจัยเชิงพัฒนา โดยสถาบันการศึกษา

ขั้นที่ 4 นำองค์ความรู้ที่ได้จากขั้นที่ 1-2 มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สถานศึกษานำไปพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ

- สถานศึกษานำไปทำผลงานทางวิชาการ
- ผู้เรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน

ขั้นที่ 5 จัดทำเป็นระบบสารสนเทศ นำเผยแพร่สู่สาธารณชนประชาคมโลก

- เป็นแหล่งข้อมูลที่สามารถสืบค้นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของ

นักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป

ขั้นที่ 6 พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดี รองรับประชาคมอาเซียน ใน ปี 2558

- ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้ จากนักท่องเที่ยว
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่ม จากการให้บริการนักท่องเที่ยว/นัก

ทัศนاجر/การศึกษาดูงาน

ขั้นที่ 7 เสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขอยกฐานะเป็นมรดกโลก

บรรณานุกรม

สุจิตต์ วงษ์เทศ. พลิกประวัติศาสตร์แคว้นสุโขทัย. พิมพ์ครั้งที่ 1. มติชน 2540.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. กรุงสุโขทัยมาจากไหน. พิมพ์ครั้งที่ 1. มติชน 2548.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. ชุมชนต้นน้ำแม่ลำพัน. เมืองโบราณ ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2540.

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย. โครงการศึกษาเพื่อการประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์บ้านวังหาด. 2547.

กรมศิลปากร. หนังสือราชการเรื่องการค้นพบแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์ยุคหินและยุคประวัติศาสตร์(โลหะ). กรุงเทพฯ. 8 มีนาคม 2549.

สำราญ ใจดา. สรุปรายงานการจัดเวทีสังเคราะห์องค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน. สิงหาคม 2554.

ที่ระลึกพิธีเปิดห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย. พิษณุโลก. ตระกูลไทย 2542.

กลุ่มวิชาการโบราณคดีสำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด. 28 สิงหาคม 2548.

สิงห์ วุฒิชิมพู่. การอนุรักษ์โบราณคดีบ้านวังหาด.

สมชาย นาโตนน. เรื่องเล่าขานตำนานท้องถิ่นตำบลดั่งช้าง. 16 สิงหาคม 2554.

อ้างอิง. <http://www.plazathai.com/show-370058.html> พระราชประวัติทริคุณ (ทิม ยสทินุโน)

อดีตเจ้าคณะจังหวัดสุโขทัย และเจ้าอาวาสวัดราชธานี

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายบัณฑพงศ์ ท้าวอาจ ผู้อำนวยการ สนง.กศน. จังหวัดสุโขทัย
 ดร.ศรีโสภณ มีเจริญ รองผู้อำนวยการสนง.กศน. จังหวัดสุโขทัย

คณะผู้จัดทำ

๑. นายสำราญ ใจดา ผู้อำนวยการกศน.อำเภอบ้านด่านลานหอย ประธานกรรมการ
๒. นางสาวอาภา จันทร์ศิริไพบูลย์ บรรณารักษ์ชำนาญการ กรรมการ
๓. นางชนพร อินดี ครูอาสาสมัครฯ กรรมการ
๔. นางสาวศุภรัตน์ คงที ครูอาสาสมัครฯ กรรมการ
๕. นางดารารวรรณ รักรุ่น ครู กศน.ตำบลลานหอย กรรมการ
๖. นางสุพรรณิณี สุวรรณโณม ครูอาสาสมัครฯ กรรมการ
๗. นางสาวปวีณา บ่ายคล้อย ครู กศน.ตำบลหนองหญ้าปล้อง กรรมการ
๘. นายบุญมี มากมูล ครู กศน.ตำบลวังน้ำขาว กรรมการ
๙. นางสาววิจิตรา ไตมัน ครู กศน.ตำบลบ้านด่าน กรรมการ
๑๐. นายชนันท์พัทธ์ มั่นเหมาะ ครู กศน.ตำบลวังลึก กรรมการ
๑๑. นางสุพัชรา อยู่กล้า ครู กศน.ตำบลวังตะคร้อ กรรมการ
๑๒. นายสิงห์ วุฒิชมภู ผู้รู้ภูมิปัญญาบ้านวังหาด กรรมการ
๑๓. นายสุข นันทิใจ ผู้รู้ภูมิปัญญาบ้านลานกระบือ กรรมการ
๑๔. นายชิง เอี่ยมสะอาด ผู้รู้ภูมิปัญญาบ้านลานเก้าอู่ กรรมการ
๑๕. นายคำอ้าย หานานกุล ผู้รู้ภูมิปัญญาบ้านวังหาด กรรมการ
๑๖. นายสมชาย นาโดนด ครู กศน.ตำบลตลิ่งชัน กรรมการและเลขานุการ

ผู้พิมพ์และออกแบบปก

นายสมชาย นาโดนด ครู กศน.ตำบลตลิ่งชัน

บรรณาธิการ

นายสำราญ ใจดา ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอบ้านด่านลานหอย